

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Ladislav Futtera

Kontakty s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938

Contacts with Lusatian Sorbs in the Region of Mladá Boleslav
in the Years 1918–1938

Praha 2013

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě si dovoluji poděkovat v první řadě vedoucímu své práce, PhDr. Janu Zdichyncovi, Ph.D., za vstřícný přístup, podporu, kterou mi věnoval během celého procesu příprav této práce, i za poskytnutí množství cenných a inspirativních rad a připomínek. Děkuji rovněž svým rodičům za všestrannou pomoc, již se mi při psaní práce dostalo, a především za jejich nekonečnou trpělivost. V neposlední řadě jsem povinován díkem všem, kteří mi vyšli vstříc poskytnutím archivních materiálů. Za zvláštní ochotu děkuji zaměstnancům Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátů na Strahově a pracovníkům Serbského kulturného archiwu v Budyšině.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 22. května 2013

.....

Ladislav Futtera

Klíčová slova:

Českoluzický spolek „Adolf Černý“; Lužičtí Srbové; Mladoboleslavsko; první republika; slovanská spolupráce; Sokol; Společnost přátel Lužice; spolková činnost

Key words:

Czech and Lusatian club „Adolf Černý“; Lusatian Sorbs; Region of Mladá Boleslav; the First Republik (ČSR); Slavic cooperation; Sokol organization; Society of the friends of Lusatia; clubs activities

Abstrakt

Téma kontaktů s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938 je sledováno na základě studia tiskovin vydávaných v Mladé Boleslavi, lužickosrbského tisku a časopisu pražského Českolužického spolku „Adolf Černý“ – *Českolužický věstník*, od r. 1931 *Lužickosrbský věstník*. Dále je využito nevydaných pramenů převážně z fondů Serbského kulturného archivu v Budyšině a Státního okresního archivu v Mladé Boleslavi.

Dvě úvodní kapitoly stručně představují lužickosrbské etnikum, jeho původ, dějiny a styky s českým prostředím. Následující kapitola analyzuje geografické a národnostní předpoklady, jež umožnily, aby se Mladá Boleslav po roce 1918 stala střediskem styků s Lužickými Srby. Následuje stručný přehled těchto kontaktů.

Těžiště práce tvoří tři okruhy: sociální stratifikace sorabofilů v Mladé Boleslavi, stratifikace z hlediska činnosti a jejich motivace a cíle. První téma zkoumá, jaké sociální skupiny lužickosrbská problematika oslovovala ve 20. letech a jaká proměna nastala po založení odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi v roce 1931. Téma stratifikace sorabofilů z hlediska činnosti tvoří kapitoly, jež se podrobně zabývají vnitřní dynamikou spolku. Rozebrán je přínos a myšlenkový obzor jednotlivých nejaktivnějších členů českolužického spolku. Poslední tematický okruh se zabývá základními motivacemi, jež vedly k zapojení do prolužických aktivit, tj. slavjanofilství a pocitu sounáležitosti s českou menšinou ve většinově německých oblastech Čech. Práci doplňuje rozsáhlá obrazová a textová příloha.

Abstract

The topic of contacts with Lusatian Sorbs in the Region of Mladá Boleslav in the Years 1918–1938 is studied in the sources originating from the press published in Mladá Boleslav, the newspaper of the Lusatian Sorbs and the review of the Czech and Lusatian club „Adolf Černý“ (Českolužický spolek „Adolf Černý“) – *Českolužický věstník*, since 1931 *Lužickosrbský věstník* – as well as in inedited sources from Serbski kulturny archiw in Bautzen and SOkA Mladá Boleslav fund.

First two chapters present the Lusatian Sorbs, their origin, history and contacts with the Czech milieu. In the next chapter there are analysed the geographic and ethnic conditions which have allowed that Mladá Boleslav became the centre of the contacts with the Lusatian Sorbs. Their overview is attached further on.

The focal point of this thesis is composed of three main thematic areas: The social stratification of the sorabophiles in Mladá Boleslav, the stratification from the point of view of their activities and their motivation and intention. In the first theme area there is described, which social groups were interested in the Lusatian Sorbs in the twenties and how this structure has changed, when a section of the Czech and Lusatian club was founded in Mladá Boleslav in 1931. The theme area dealing with the stratification of the sorabophiles from the point of view of their activities consists of chapters deeply dealing in detail with the inner dynamic of the club. The asset and an intellectual outlook of the most active functionaries in the Czech and Lusatian club are analysed. In the last theme area there are delineated the fundamental motivations that resulted in the engagement in the Czech and Lusatian club. It concerned the Slavophilism and the sense of solidarity with the Czech minority in the Czech (Bohemian) regions within the German majority. The extensive picture and text appendix is attached to the thesis.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	9
Předmluva.....	10
Stav poznání, prameny a metodologie.....	12
Struktura práce	16
1. Úvod	18
1.1 Nástin dějin lužickosrbského etnika do konce 19. století.....	18
1.2 Lužičtí Srbové: národ, nebo etnická skupina?.....	22
1.3 Zájem o Lužické Srby v českých zemích	24
2. Lužičtí Srbové a Mladá Boleslav	29
2.1 Předpoklady Mladé Boleslavi ke stykům s Lužickými Srby.....	29
2.2 Stručný přehled prolužické činnosti na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938.....	30
2.2.1 Sokolské počátky.....	31
2.2.2 Počátky činnosti českolužického spolku v Mladé Boleslavi	33
2.2.3 Sdružené slovanské spolky	34
2.2.4 Vrchol činnosti českolužického spolku v Mladé Boleslavi a v Jabkenicích	35
2.2.5 Zlomový rok 1933 a postupný úpadek činnosti.....	38
3. Sociální stratifikace sorabofilů na Mladoboleslavsku	41
3.1 Do ustavení odboru českolužického spolku	41
3.2 Po ustavení odboru českolužického spolku	44
3.3 Snahy o zapojení širších sociálních skupin do SPL	50
4. Stratifikace sorabofilů z hlediska činnosti	56
4.1 Aktivní jádro.....	56
4.1.1 Josef Maštálko	56
4.1.2 Josef Čestmír Kerner	59
4.1.3 Karel Sellner.....	62
4.1.4 Miloslav Škoda.....	66
4.1.4.1 Exkurz: Manifestace na Mužském 5. července 1933; triumf i prohra.....	69
4.1.5 Josef Smíšek	74
4.1.6 Bohuslav Havlín	76
4.1.6.1 Havlín kontra Škoda: zhodnocení činnosti	81
4.1.7 Shrnutí	83
4.2 Spolupracovníci.....	84
4.2.1 20. léta	84

4.2.2 30. léta	85
4.2.2.1 Funkcionáři.....	85
4.2.2.1.1 Karel Funk.....	86
4.2.2.1.2 Jindřich Jašek.....	88
4.2.2.1.3 Jan Fröhlich	89
4.2.2.1.4 Vladimír Zeman	90
4.2.2.2 Mecenáši.....	91
4.2.2.2.1 Miroslav Barcal.....	91
4.2.2.2.2 Poslanci Jan Dubický a Josef David	92
4.2.2.2.3 Michael Hubař	94
4.2.2.3 Hostitelé.....	94
4.3 Pasivní většina.....	96
5. Motivace a cíle	102
5.1 Motivace.....	102
5.1.1 Slavjanofilství.....	102
5.1.2 Lužičtí Srbové a hraničáři	104
5.2 Cíle	105
6. Závěr.....	111
7. Seznam pramenů a použité literatury	115
7.1 Archivní prameny	115
7.2 Dobová periodika	115
7.3 Dobová literatura.....	115
7.4 Beletristické prameny	116
7.5 Sekundární literatura	116
8. Seznam tabulek v textu	119
9. Seznam příloh.....	120
9.1 Seznam obrazových příloh	120
9.2 Seznam textových příloh	122

Seznam použitých zkratk

ČLV	Českolůžický věstník
KČST	Klub československých turistů
LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
LSV	Lužickosrbský věstník
MZb	fond Historische Bestände / Archiv der Maćica Serbska
NJS	Národní jednota severočeská
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
SKA	Serbski kulturny archiw
SOkA Mladá Boleslav	Státní okresní archiv Mladá Boleslav
SPL	Společnost přátel Lužice
ZM	fond Nachlässe der Mitglieder der Maćica Serbska

Předmluva

Severním směrem od Pojizeří, jehož největším městem je Mladá Boleslav, se za česko-německou hranicí rozkládá Horní Lužice (a dále na sever při středním toku Sprévy Lužice Dolní). Mezi Mladou Boleslaví a celým Pojizeřím vůbec a Lužicemi, které od vlády Karla IV. až do třicetileté války patřily mezi vedlejší země Koruny české, panoval odnepaměti čilý ruch díky obchodní žitavské stezce, ostatně právě jí vděčí Mladá Boleslav za svůj vznik.

Po roce 1918 (intenzivněji pak na počátku čtvrté dekády 20. století) nabyly staleté kontakty na nové intenzitě, tentokrát však již ne na bázi obchodní, nýbrž národnostní. Získaná samostatnost vedla i díky latentně přetrvávajícímu pocitování slovanské vzájemnosti především u starší generace k zvýšenému zájmu o život zbytků slovanského osídlení, které zůstalo zachováno v severní části Horní Lužice a v dolnolužických ramenech Sprévy severně od Chotěbuzi (Cottbus), tzv. Blatech (Spreewald, Błota), Lužických Srbů.

Zájemce o Lužické Srby sdružoval Českolužický spolek „Adolf Černý“ v Praze. Tuto korporaci založilo již roku 1907 několik pražských studentů sorabistiky. Rozvoj sdružení ale nastal až po říjnu 1918, kdy účast ve spolku s národním či slovanským programem začala být chápána jako vyjádření loajality československému státu.

V Mladé Boleslavi je počáteční zájem o Lužické Srby ve městě spojen se sokolskou Fügnerovou župou, která udržovala kontakty s lužickosrbským sokolským svazem, ustaveným roku 1920. Podpora lužickosrbských sokolů byla v rámci župy postavena na roveň péče o menšinové sokolské jednoty v pohraničí. Až roku 1931 byl ve městě založen odbor tehdy již Československo-lužického spolku „Adolf Černý“, přejmenovaný o rok později na Společnost přátel Lužice (SPL). Mladá Boleslav na krátkou dobu necelých tří let zaujala pozici po Praze nejaktivnějšího města v podpoře a propagaci Lužických Srbů. Tyto kontakty, dosud podrobně v historiografii nezpracované, ač jim nebylo dopřáno dlouhého trvání, byly pozoruhodné v celorepublikovém kontextu. Jejich analýzou se zabývá tato práce.

Samotnému výkladu budiž předsunuto několik poznámek. Kdo jsou oni Lužičtí Srbové v titulu, vysvětluje následující kapitola, zastavme se proto pouze u termínu Mladoboleslavsko, vymezujícím oblast našeho zájmu. Pro potřeby této práce jím rozumíme přibližně rozsah současného okresu Mladá Boleslav, tudíž si všímáme i sorabofilských aktivit v tehdejšímnichovohradištském okrese (ty totiž beztak organizovali lidé z Mladé Boleslavi) a dění ve vsi Jabkenice, kde se tamějšímu řídícímu učiteli Bohuslavu Havlínovi podařilo vybudovat druhé středisko zájmu o Lužické Srby na mladoboleslavském okrese, přičemž však úzce spolupracoval s mladoboleslavským odborem českolužického spolku,

z něhož vzešel a na němž byly jeho aktivity do značné míry finančně závislé. Naopak si pouze okrajově všímáme aktivit Josefa Maštálka, okresního inspektora v České Lípě, třebaže to byl právě on, kdo ještě jako učitel v Bělé pod Bezdězem organizoval první návštěvy Lužických Srbů v Mladé Boleslavi. Po odchodu do České Lípy totiž jeho význam v Mladé Boleslavi slábne a prolužická činnost na Mladoboleslavsku a Českolipsku není vzájemně propojena (jako se dělo v případě Mladé Boleslavi a Jabkenic). Nad rámec vymezeného regionu si pak všímáme podpory členů mladoboleslavského a jabkenického odboru SPL při vzniku dalších odborů spolku v horním Pojizeří a Polabí.

Druhá poznámka se týká jazyka, především úzu v psaní místních a vlastních jmen. Pro místní názvy z lužického prostředí je zde upřednostněna počestěná podoba vycházející povětšinou z lužické srbštiny. Pro větší přehlednost a lepší orientaci např. při práci se současnou mapou je při prvním užití názvu v závorce uvedeno i oficiální německé pojmenování. Tento úzus ale nelze chápat absolutně, rezignujeme tak na užití českých exonym, respektive lužickosrbských názvů pro sídla, kde by v současném jazykovém úzu již užití exonyma nebylo srozumitelné (např. neužíváme Habrachttice, nýbrž pouze Ebersbach apod.). V případě Jabkenic, do roku 1945 psaných jako Jablkynice, užíváme ve výkladu současného názvu, v citacích ponecháváme beze změny starší podobu. Určité problémy spočívají rovněž v úzu při přepisu lužickosrbských ženských jmen. Vzhledem k tomu, že lužická srbština má svá vlastní pravidla přechylování, kde různé sufixy značí, zda se jedná o svobodnou dívku (sufixy -ec, -ic, -ojc) či vdanou ženu (sufixy -owa, -yna), rozhodli jsme se je zde respektovat a odchýlit se tak dílčím způsobem od doporučení Pravidel českého pravopisu.

Citáty, jsou-li v němčině a horní nebo dolní lužické srbštině, zachováváme v původním jazyce. Při přepisu lužickosrbských textů tištěných frakturou volíme ve snaze postihnout co nejvěrněji podobu originálu, transliteraci (tedy se zachováním částečného spřežkového pravopisu, ostrého [ß] a dlouhého s [ſ]). Dvojí s odlišujeme rovněž v prepisech německých textů.

V práci se snažíme vyvarovat omylu rozšířenému v názvosloví české sorabistiky, která nehovoří o obou Lužicích, nýbrž jediné Lužici. Zároveň dochází ke ztotožnění země (Horní a Dolní) Lužice s etnikem Lužických Srbů (a zdaleka se tento přístup nezrcadlí pouze v názvu sorabistického spolku Společnost přátel Lužice), třebaže tento pohled nereflektuje ani historický vývoj, kdy slovanské (lužicko)srbské etnikum obývalo značně rozsáhlejší území než obojí Lužice, ani současný rozsah lužickosrbského jazykového teritoria, které se omezuje pouze na části obou historických zemí. Text proto důsledně rozlišuje Horní Lužici od Dolní a adjektivum *lužický* od *lužickosrbský*. Jedinou výjimkou jsou citace dobových pramenů a

názvy spolkových akcí (obvyklé osvětové kulturní pásmo se nazývalo *lužický večer*, nikoli lužickosrbský).

Stav poznání, prameny a metodologie

Byť se Mladá Boleslav a její okolí staly místem, kde patřily v období první československé republiky vzájemné kontakty Čechů a Lužických Srbů k nejsilnějším, není tato problematika dosud uspokojivě v historiografii zachycena. Titulek článku *Lužičtí Srbové a Mladoboleslavsko* z pera regionálního historika Jaromíra Jermáře (právě Jermář v současnosti v komornější míře navazuje na tradici kontaktů se srbskou Lužicí), jenž vyšel roku 2004 ve vlastivědném sborníku *Od Ještěda k Troskám*,¹ prozrazuje ambici podat shrnutí celé problematiky. Tento záměr však komplikuje marginální rozsah stati, jež zaujímá jedinou stránku a spíše se soustředí na situaci 90. let, tj. akce pořádané samotným Jermářem. Celé prvorepublikové období shrnují pouhé tři věty, jež se logicky omezují na vágní, až nepřesné floskule.

Úvodní studie sborníku *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem*, jenž byl připraven k 100. výročí Společnosti přátel Lužice, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939* Petra Ledviny,² je využitelná pouze omezeně jako základní východisko. Ledvina se takřka výhradně zaměřuje na dění v pražském ústředí spolku, oblastním odborům je věnována pouze minimální pozornost.

Z českého sorabistického bádání si z poslední doby zaslouží pozornost dvojice prací, z nichž jsme ale vzhledem k odlišnému tematickému vymezení mohli čerpat pouze v omezené míře. Jedná se v první řadě o disertaci Jana Chodějovského *Lužice v plánech na vybudování nového Československa. Velké naděje a zklamání českých slavistů*, která si velice obsírně všímá projektů na zapojení obou Lužic do Československé republiky po roce 1918.³ Druhou prací je monografie Petra Kalety *Češi o Lužických Srbech*. Jádrem práce se zabývá životem Adolfa Černého, zakladatele moderní české sorabistiky. Oddílu o Adolfu Černém je předsunut cenný přehled styků českého prostředí s Lužickými Srby v 19. století, jimž jinak nebývá ve srovnání s 1. polovinou 20. století věnována dostatečná pozornost.⁴

¹ Jaromír JERMÁŘ, *Lužičtí Srbové a Mladoboleslavsko*, *Od Ještěda k Troskám* 11 (27)/2, 2004, s. 127. S rozšířeným závěrem vyšel tento text opět v *Česko-lužickém věstníku* na sklonku loňského roku. Jaromír JERMÁŘ, *Lužičtí Srbové a Mladoboleslavsko*, *Česko-lužický věstník* 22/11–12, 2012, s. 80.

² Petr LEDVINA *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. In: Marcel ČERNÝ – Petr KALETA (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*. Praha 2008, s. 15–56.

³ Jan CHODĚJOVSKÝ, *Lužice v plánech na vybudování nového Československa. Velké naděje a zklamání českých slavistů*. Praha 2011 [nevydaná disertační práce].

⁴ Petr KALETA, *Češi o Lužických Srbech. Český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého*. Praha 2006.

Při porovnání mladoboleslavských aktivit a zasazení této činnosti do kontextu českého meziválečného slavjanofilství se odvoláváme na disertaci Alexandra Brummera *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*.⁵ Brummerova práce vyniká zevrubnou a suverénní analýzou projevů, úlohy i výsledků projevů slovanské vzájemnosti během první československé republiky. Ústřední pozornost je věnována činnosti Česko-jihoslovenské ligy a konceptu rusofilství, do odpovídajícího kontextu je zde zařazeno i československé vzhlížení k Lužicím a Lužickým Srbům. Brummerovu pohledu neschází kritický odstup (naopak řada českých sorabistických prací vykazuje silně apologickou tendenci).

Z lužickosrbského prostředí je nutno upozornit na disertační práci Timo Meškanka *Kultur besteht – Reich vergeht. Tschechen und Sorben (Wenden) 1914–1945* z roku 2000.⁶ Meškank si všímá institucionálního založení vzájemných vztahů na celostátní, nikoli již na regionální úrovni. Jeho práce vyniká především kritickým zhodnocením problematiky a důkladnou rešerší pramenů.

Cenná, i když pro potřeby naší práce pouze omezeně využitelná, je rovněž studie Jurije Luščanského *K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937*.⁷ Jak název napovídá, autor si dosti podrobně všímá jediné akce, jež jako poslední velký projev kontaktů s Lužickými Srby na Mladoboleslavsku před druhou světovou válkou stojí chronologicky na úplném konci námi vytýčeného období.

Pořádání letních ozdravných táborů pro lužickosrbské děti v Jabkenicích počátkem 30. let, snad nejvýznamnější aktivitě tohoto období, kterou letmo zmiňuje i Jermář, se věnuje článek *Pobyty lužickosrbských dětí v Čechách za první republiky* otištěný v červnovém čísle *Česko-lužického věstníku*, periodiku Společnosti přátel Lužice, v roce 2005.⁸ Jedná se o redakčně upravený překlad statí H. Winarjec-Orsesowé o jabkenickém táboru z roku 1931, jenž vyšel v *Sokołských listech* č. 4 ročníku 2003.⁹ Text nevelkého rozsahu obsahuje velký počet nepřesností, je však cenný v tom, že se opírá o svědectví pamětníků. Ti na jedné straně otevírají jiný pohled na zákulisí tábora než oficiální záznamy a novinové články, zároveň je zajímavé sledovat působení paměti a zkreslené podání některých fakt, jež lze dohledat v písemných zdrojích.

⁵ Alexandr BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*. Brno 2012 [nevydaná disertační práce]. Dostupné z URL: https://is.muni.cz/th/64980/ff_d [citováno 18. 1. 2013].

⁶ Timo MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht. Tschechen und Sorben (Wenden) 1914–1945*. Berlin 2000.

⁷ Jurij LUŠČANSKI, *K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937*. In: M. ČERNÝ – P. KALETA (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem*, s. 117–129.

⁸ *Pobyty lužickosrbských dětí v Čechách za první republiky*, Česko-lužický věstník 15/6, 2005, s. 40–41.

⁹ H. WINARJEC-ORSESOWA, *Mjezynarodne prózninske lěhwo 1931 w Čěskej*, Sokołske listy 10/4, 2003, s. 1–3.

Vzhledem k uvedenému se naše práce především opírá o analýzu dobového regionálního tisku¹⁰ a periodika českolůžického spolku (v letech 1920–1930 *Českolůžický věstník*, od roku 1931 *Lužickosrbský věstník*¹¹), v omezené míře rovněž o lužickosrbský tisk. Hodnotná je sbírka výstřížků z českého tisku, původem ze sbírek českolůžického spolku, umístěná nyní v budyšínském Serbském kulturním archivu (SKA).¹² Tento pramen ale nelze přeceňovat. Ucelená sbírka výstřížků končí již v červnu 1936, navíc z porovnání s regionálními mladoboleslavskými časopisy je zřejmé, že se nejedná o souhrn všech článků s lužickosrbskou tematikou. Jednotlivé články byly teprve se značným časovým odstupem nalepeny na archy a vevázány do pevných desek, občas došlo k chybnému pořadí řazení stránek s rovněž chybným označením článků.

Bohužel neexistuje ucelený archivní fond mladoboleslavské odbočky Společnosti přátel Lužice. Spolkový archiv byl zřejmě po vzniku Protektorátu Čechy a Morava záměrně zničen. Takto se svého archivu zbavilo pražské ústředí společnosti, jež tento fakt odůvodnila obavou, aby se citlivé údaje o Lužických Srbech nedostaly do rukou gestapa.¹³ Pouze zlomek korespondence a novinových výstřížků z období bezprostředně po první světové válce obsahuje fond spolku uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP). Novinové články se snažíme alespoň omezeně konfrontovat s dostupnými dalšími zdroji, které často nabízejí odlišný obraz činnosti či zabývají některými aspekty činnosti, jež se nedostaly do tisku. Především se jedná o vzpomínky pamětníků v již zmíněném článku H. Winarjec-Orsesowe a o postřehy mladoboleslavského knihovníka a rovněž aktivního sorabofila Josefa Jarského, který vedl mladoboleslavskou pamětní knihu.¹⁴ Ve sbírce bohemik v SKA je dále uchováno několik plakátů z Mladé Boleslavi, album fotografií z jabkenického letního tábora a především pak zpráva informátorky NSDAP z manifestace na Mužském 5. července 1933.¹⁵ Výjimečným pramenem je kronika jabkenické školy,¹⁶ v níž je zachována dokumentace k prázdninovým dětským koloniím, v omezenější míře je použitelná i obecní

¹⁰ Šlo o týdeníky Jizeran, ročníky 1918–1938, Mladoboleslavské listy, ročníky 1926–1938, Národní zájmy, ročníky 1930–1934, Obrana lidu, ročníky 1920–1935 a vlastivědné sborníky Bezděz, ročníky 1930–1933 a Boleslavan, ročníky 1933/1934–1935/1936.

¹¹ Českolůžický věstník (dále: ČLV), ročníky 1920–1930; Lužickosrbský věstník (dále: LSV), ročníky 1931–1947.

¹² Serbski kulturny archiw (dále: SKA), fond Historische Bestände / Archiv der Maćica Serbska (dále: MZb) VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse.

¹³ P. LEDVINA *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 55.

¹⁴ SOkA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavě 1. I. 1931 – 31. XII. 1935

¹⁵ SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechelseitigkeit und Bohemica.

¹⁶ Státní okresní archiv (dále: SOkA) Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976.

kronika Jabkenic a pamětní kniha Mladé Boleslavi.¹⁷ Méně významným zdrojem informací jsou příležitostné tisky vydávané jak ústředím SPL, tak její mladoboleslavskou odbočkou, neboť se takřka vždy jednalo o přednášky či články, jež již dříve vyšly buď v *Lužickosrbském věstníku*, nebo v některém z mladoboleslavských periodik. Cenná ucelená sbírka českých sorabistických tisků z pozůstalosti Dr. Zdeňka Boháče je umístěna ve Strahovské knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově.

Fakt, že se ve většině případů opíráme pouze o tisk, v sobě skrývá řadu komplikací. Periodik sice v sledovaném období vycházela v Mladé Boleslavi celá řada, avšak šlo primárně o tiskové orgány jednotlivých politických stran. Takto *Rodný kraj* a skrytě i *Mladoboleslavské listy* byly propojeny se stranou republikánskou, *Obrana lidu* s národními socialisty, *Národní zájmy* s národními demokraty a *Jizeran* s živnostenskou stranou.¹⁸ Toto určení podmiňovalo strukturu listu. Na prvním místě jsou zařazeny zprávy ze stranického sekretariátu, velkou plochu zabírá polemika s politickými protivníky a teprve zbytek rozsahu je vedle inzerce vyhrazen regionálnímu zpravodajství, jež se však neomezuje pouze na Mladou Boleslav (byť je jí věnován největší prostor), nýbrž na celý volební kraj. V době před blížícími se volbami či stranickým sjezdem je rozsah místní rubriky výrazně zmenšen. Zároveň musíme mít na paměti, že texty, většinou malé, několikařádkové noticky, nejsou redakcí připraveny, nýbrž do ní zaslány osobami (bohužel většinou nepodepsanými) z okruhu SPL. V žádném případě tedy před sebou nemáme objektivní novinářské zprávy, skoro vždy jde o pozvánky na přednášky, koncerty, členské schůze apod. Málokdy se po proběhnuté akci objeví i její hodnocení – to však, pokud se jedná o činnost Společnosti přátel Lužice, lze dohledat v jejím zpravodaji. I zde však sami členové informují o svých vlastních aktivitách, lze tedy předpokládat, že budou mít spíše tendenci jejich dopad vyzdvihovat, zdůrazňovat pozitiva a případná negativa marginalizovat, ba přímo zamlčovat.

Bakalářská práce navazuje na práci sepsanou v rámci předmětu Úvod do studia historie s proseminářem, která si dala za úkol zpracovat faktografický přehled sorabofilských aktivit na Mladoboleslavsku v meziválečném období. Ve zhuťněné a zkrácené podobě je jí zde využito v kapitole *Stručný přehled prolužické činnosti na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938* (kap. 2.2).

Tato práce si všímá především mladoboleslavských sorabofilů s těžištěm v letech 1931–1933. I přes chybějící statistiku členstva je alespoň v omezeném měřítku aplikována kvantitativní analýza při zjišťování sociálních skupin, které na Mladoboleslavsku

¹⁷ SOkA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962.

¹⁸ Luděk BENEŠ – Radek KOTLABA – Jiří MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*. Praha-Mladá Boleslav 1997, s. 137.

lužickosrbská tematika zaujala. Dílčí výsledky pro Mladou Boleslav a Jabkenice jsou porovnávány s celostátní situací v rámci českolužického spolku.

Hlavní důraz je kladen na postihnutí vnitřní dynamiky odborů SPL. Členstvo spolku je nahlíženo z hlediska jeho aktivit. Vyčleněno je aktivní jádro spolku, které vytváří činnost a na jehož aktivitách je spolek v podstatě závislý. V opozici vůči velice početně omezenému jádru a jeho spolupracovníkům stojí většina pasivních konzumentů činnosti spolku. Jednotlivé skupiny uvnitř korporace jsou dále precizněji definovány s ohledem na sociální zařazení, napojením na určité osoby či další sdružení a způsob zapojování do činnosti spolku. Doplněna je prosopografie s medailony nejvýznamnějších členů spolku.

Rekonstruovány jsou společenské struktury, které se projevovaly ve spolku (např. vstup podřízených některých spolkových činovníků do korporace, spolupráce s jinými kulturními organizacemi ve městě, v nichž se angažovaly tytéž osoby apod.). Analýza projevů členů SPL v místním tisku a jejich programově zaměřené stati umožňují rekonstruovat motivace a cíle, s kterými k činnosti v českolužickém spolku přistupovali i jaký význam práci pro Lužické Srby přikládali. Především definování početně omezeného aktivního jádra a sledování aktivit jeho členů, kteří se postupně začali odklánět od lužickosrbské tematiky, umožňuje určit hlavní příčiny, kvůli nimž v druhé polovině roku 1933 dosud bohatá sorabofilská činnost zásadním způsobem klesá.

Struktura práce

V úvodní kapitole je představeno lužickosrbské etnikum, jeho původ a dějiny slovanského osídlení na území současného Německa od období stěhování národů do 2. poloviny 19. století, kdy se začíná rodit moderní lužickosrbský národ. Zvýšená pozornost je věnována procesu lužickosrbského národního hnutí, především pak diskusi, zda lze Lužické Srby považovat za národ či etnickou skupinu. V návaznosti na definici moderního národa z pera Miroslava Hrocha se snažíme prokázat, že u Lužických Srbů nebylo národní hnutí dokončeno a nelze je tedy považovat za hotový, plnohodnotný národ. V kontextu toho je nahlíženo na styky českého prostředí s lužickosrbskými obrozenci a českou podporu lužickosrbskému národnímu hnutí, která měla vést k masovému prosazení lužickosrbské národní ideje mezi lužickosrbskými venkovany (dokončení „fáze B“ dle Miroslava Hrocha).

Druhá kapitola si nejprve všímá objektivních – geografických a národnostních – předpokladů, jež umožnily, aby se Mladá Boleslav po roce 1918 stala střediskem styků s Lužickými Srby. Následuje stručný, faktograficky orientovaný chronologický přehled těchto kontaktů. Tato pasáž má sloužit lepší orientaci v následujících výkladových kapitolách.

Následující kapitola si klade otázku, jaké sociální skupiny lužickosrbská problematika oslovovala nejprve ve 20. letech, kdy se o Lužické Srby zajímali pouze jednotlivci a jaká proměna nastala po založení odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi. Dílčí znalosti o členech spolku jsou statisticky vyhodnoceny. Pozornost je věnována i dalším motivacím ke vstupu do korporace na základě fungování sociálních struktur. Zvláště je analyzována situace odboru SPL v Jabkenicích.

Nejobsáhlejší čtvrtá kapitola se snaží rozklíčovat vnitřní dynamiku prolužických aktivit. Pro lepší orientaci je na základě analýzy pramenů členstvo rozčleněno na tři základní skupiny: aktivní jádro, které vytváří činnost, jejich pomocníky a nejpočetnější pasivní členy. Podrobně je rozebírán přínos a myšlenkový obzor jednotlivých nejaktivnějších členů. Důraz je kladen na způsob, jak je Lužičtí Srbové oslovili a jakým směrem dále směřovali svou pozornost. Tento výklad doplňuje rovněž stručnější analýza zbylých dvou hlavních skupin členstva.

Poslední kapitola předcházející závěrečnému shrnutí analyzuje základní motivace ideového rázu, jež vedly k zapojení do prolužických aktivit. Těmi byly slavjanofilství a jako místní specifikum ještě silněji pocíťovaná sounáležitost s českou menšinou ve většinově německojazyčných českých oblastech (ty začínaly již za Bělou pod Bezdězem). Druhá část kapitoly si všímá cílů, jež sorabofilové sledovali.

1. Úvod

1.1 Nástin dějin lužickosrbského etnika do konce 19. století

V poslední fázi období intenzivních etnických přesunů na euroasijském kontinentě dochází zhruba od 6. století k přesunu slovanského obyvatelstva z oblasti mezi Vislou a Dněprem a ze Zakarpací na západ. Rychle se slavizují rozsáhlá území střední Evropy, odkud se zřejmě stáhly germánské kmeny.¹⁹ Slované osídlili území po Sálu a Labe, v 7. století kmenové skupiny pronikají do Pomohani a Hannoverska.²⁰ Další expanzi bránila germánská království, jež vznikají na troskách (západo)římské říše. Především se jednalo o nejsilnější království Franků, jemuž se dařilo podmaňovat ostatní kmenová království.²¹

Slované oproti tomu nedokázali vybudovat raně středověký státní celek, naopak po usídlení na novém území dále pokračovala a byla dovršena etnogeneze dosti mladého a dosud nerozrůzněného etnika, jež se rozpadalo na kmeny.²² Určitou výjimkou je pouze utvoření slovanského kmenového svazu pod vedením franského kupce Sáma. Jednotící myšlenkou nadkmenového společenství se stala obrana před Avary, později i před expandující franskou říší. Účel v zásadě vojenského svazu, jenž zahrnoval kmeny žijící na východ od Sály, pominul a po Sámově smrti se „říše“ rozpadla.²³

Citelně se u Slovanů projevovala neuskutečněná christianizace. Nebylo možné budovat stát na základě autority panovníka „z Boží milosti“, chyběla rovněž církevní struktura, na jejímž základě by mohla vzniknout správní síť.²⁴ Kromě účelových spojení, jež byla motivována vojensky, zůstávaly slovanské kmeny rozdrobeny, nadto často ve vzájemném konfliktu. Stejně tak lze předpokládat, že jeden kmen neměl jediné centralizované řízení, ale byl rozdělen mezi snad až desítky náčelníků a velmožů.²⁵

Za vlády Karla Velikého počíná systematická ofenziva vůči Slovanům. Franská říše podmaněním Sasů ztratila možnost expanze na germánská území. Raně středověký autarkní státní celek však takovouto expanzi potřeboval, aby bylo možné odměňovat panovníkovy věrné. Tažením proti Slovanům napomáhala vzájemná nevraživost mezi jednotlivými kmeny,

¹⁹ Lubomír KOŠNAR – Jiří SLÁMA, *Doba stěhování národů*. In: Miroslav BUCHVALDEK et al., *Dějiny pravěké Evropy*. Praha 1985, s. 204–214.

²⁰ Libuše HRABOVÁ, *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice 2006, s. 18–30.

²¹ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ, *Frankové a Evropa*. Praha 2009, s. 226–258.

²² L. HRABOVÁ, *Stopy zapomenutého lidu*, s. 19.

²³ Dušan TŘEŠTÍK, *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871*. Praha 2001, s. 24–31.

²⁴ K významu christianizace při vytváření státu: Dušan TŘEŠTÍK, *Počátky Přemyslovců*. Praha 2008, s. 297–311.

²⁵ Ibidem, s. 54–73.

franskou výpravu tak často doprovázeli bojovníci spojeneckého slovanského vladaře (např. Obodritů).²⁶

Zatímco v době Karlovců nebyla podrobená slovanská kmenová území včleněna pod franskou správu, za vlády saské (otonské) dynastie od poloviny 10. století nabyly výboje východním směrem nové intenzity. Nyní již šlo o integrální zapojení slovanských území do nadkmenové říše, obnoveného císařství. Říšskou moc podporovaly opěrné body – centra mark, jež se staly základnami vojska a středisky christianizace. V 10. století takto vznikají Stará marka při Magdeburku, Mišeňská marka a Lužická marka. 2. polovinou 10. věku tak končí samostatnost Milčanů obývajících území Horní Lužice a dolnolužických Lužičanů. Na již získaných územích ale docházelo k častým povstáním a pohanské reakci.²⁷ Luticům a Obodritům sídlícím při baltském pobřeží se podařilo pokročit nejdále ve formování státních útvarů. Obodritské knížectví jako nejvyspělejší útvar Polabských Slovanů si podrželo samostatnost až do poloviny 12. století.²⁸

Ztráta samostatnosti, christianizace a zapojení do cizích státních celků neznamenal konec slovanského etnika. Dobytá území zůstávala dlouho kompaktně osídlena slovanským obyvatelstvem. Přisun německých (přesněji spíše saských) kolonistů byl pouze postupný. Proces ústupu slovanského obyvatelstva není dosud přesně popsán. Nejrychleji však slovanská řeč vymizela právě z nejdéle odbojného Pobaltí. Tento ústup lze dát do souvislosti s rozkvětem hanzovních měst, jenž začal na konci 12. století. Rozvíjející se města přitahovala obyvatele z široka i daleka, takže podíl autochtonních Slovanů klesal. Od 14. století města prosazují antislovanskou politiku, měšťanem či členem cechu nesměla být osoba se slovanským původem. Motivací k tomuto opatření byla přetrvávající paměť ztotožňující Slovana s pohanem, svou roli mohla hrát i vzpomínka na vojenský odpor. Slovanská etnická příslušnost tak byla vnímána jako značně neprestižní a slovanský jazyk tím byl vytlačován na periferii – na venkov.²⁹

Venkovské prostředí v období pozdního středověku a raného novověku nelze označit za dějiště bezprostřední a cílené germanizační politiky, ta počíná soustavněji vlastně až s osvícenskou péčí o poddaného a dohledem nad ním a zároveň se státním centralismem. Přesto dochází k postupnému rozpouštění slovanského etnika přirozenou cestou asimilace s německými osídlenci, kterou od počátků raného novověku urychlila německá reformace. Nejdéle se tak slovanské osídlení udrželo v okrajových oblastech s málo úrodnou půdou ve

²⁶ L. HRABOVÁ, *Stopy zapomenutého lidu*, s. 42–43.

²⁷ Ibidem, s. 59–71.

²⁸ Ibidem, s. 133–167.

²⁹ Ibidem, s. 202–204.

vřesovištích u Hannoveru (tzv. Hannoverscher Wendland) a v rovněž vřesovištních písčínách Horní Lužice a bažinatých ramenech Sprévy v Dolní Lužici, třebaže i sem směřují od poloviny 12. století kolonizátoři z Říše.³⁰ Poslední aktivní uživatel pozůstatků jazyka původního kmene Drevjanů z Hannoverska umírá roku 1756,³¹ až do současnosti se slovanský jazyk zachoval pouze v malé části Horní a Dolní Lužice kolem Budyšina a Chotěbuzi, kde žijí Lužičtí Srbové. Brožury z provenience mladoboleslavských přátel Lužických Srbů, které se alespoň částečně také zabývaly dějinami lužickosrbského etnika a obecně polabských a baltských Slovanů nabízejí poněkud jiný obraz, bohatý na dobová klišé a obraz souboje slovanstva a germánstva. Podrobněji bude tento aspekt zmíněn v medailonech věnovaným jednotlivým mladoboleslavským sorabofilům ve čtvrté kapitole.

Samotná etnogeneze Lužických Srbů není zcela osvětlena. Původně oblast Lužic obývaly kmeny Milčanů, respektive Lužičanů, Srby byli naopak nazýváni Slované žijící při Sále a Labi. Nelze rozhodnout, zda došlo k promísení a splynutí těchto etnických skupin, či pouze k přenesení jména. Ve chvíli trvalého podřízení slovanských území přestávají saské analýzy rozlišovat jednotlivé kmeny a jejich následný vývoj tak není postihnutelný.³² Geografický přídomek „Lužický“ začíná mít navíc platnost teprve ve chvíli, kdy se jejich sídelní teritorium začíná omezovat pouze na území obojí Lužice, k čemuž dochází až v 16. století. Do té doby zbytky slovanského obyvatelstva obývali území při Labi od Drážďan k Dessau (Desavě), o Slovanech v okolí Wittenbergu se zmiňuje Martin Luther.³³ Přívlastek „Lužický“, užívaný v češtině a polštině pro odlišení slovanských osídlení v Lužicích od Srbů na Balkáně, navíc v lužické srbštině chybí, sami Lužičtí Srbové se označují „Serbja“.

Příčin, proč se z teritoria Polabských Slovanů uchoval slovanský jazyk a identita nejdéle právě v obojí Lužici, lze jmenovat několik. Určitou roli sehrála nižší atraktivita oblasti, jež lákala kolonisty v omezenější míře. Ti se navíc soustředili do měst, jež bohatla z obchodu na stezce do Vratislavi, v dolnolužických městech však podíl slovanského obyvatelstva nebyl zanedbatelný.³⁴ Významnou roli hrál rovněž fakt, že Lužičtí Srbové, respektive jejich předci, se po svém podmanění nikdy nepřipojili k povstání či k návratu k pohanství. Nebyli tedy vnímáni jako riziko, jak tomu bylo v případě Obodritů. Proces asimilace alespoň u části Slovanů v Horní Lužici zpomalila neproběhnuvší reformace. V jinak výhradně luteranizovaných Lužicích zůstaly zachovány budyšínská kapitula a kláštery Mariina hvězda (Marienstern) v Pančicích (Panschwitz, dnes Panschwitz-Kuckau), Mariino

³⁰ Lenka BOBKOVÁ – Luděk BŘEZINA – Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*. Praha 2008, s. 35.

³¹ Albrecht LANGE, *Die Tracht des Hannoverschen Wendlandes*. Bautzen 2006, s. 7.

³² L. HRABOVÁ, *Stopy zapomenutého lidu*, s. 64.

³³ Handrij BJENŠ, *Chronika serbskich stawiznow*. Budyšin 2007, s. 13–14.

³⁴ L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, s. 91.

údolí (Marienthal) u Ostritz a Lubáň (Lauban, dnes polská Lubań). Poslední dva jmenované kláštery však nejsou pro danou otázku relevantní, v jejich okolí v době reformace již Slované nežili). Reformace s požadavkem bohoslužby v mateřském jazyce zpočátku sice vedla k rozvoji lužickosrbského písemnictví, kromě rukopisného překladu Nového zákona z roku 1548 stojí za zmínku převod Lutherova Malého katechismu do dolnolužickosrbského dialektu, pořízený farářem Albinem Mollerem roku 1576, v dlouhodobějším horizontu ale reformace vedla k urychlení asimilace Lužických Srbů ve většinové (rovněž luteránské) společnosti. Naopak vědomí konfesní odlišnosti katolických Lužických Srbů, spojené s rovinou etnickou, přispělo od 19. století k budování moderní lužickosrbské národní identity. Na druhou stranu je však třeba upozornit, že katolickou víru si podržela pouze jedna desetina Lužických Srbů.³⁵ Podíl katolíků mezi Lužickými Srby však neustále narůstá.

Občas bývá přeceňován fakt, že k zachování lužickosrbského jazyka přispěla příslušnost Lužic do svazku zemí Koruny české od vlády Jana Lucemburského (k právní formulaci Koruny dochází až v listinách Karla IV. z roku 1348) do roku 1635, kdy se pražským mírem stávají dědičným lénem saských kurfiřtů. Je však nutno poznamenat, že úředním jazykem ve styku s Lužicemi byla vždy němčina, lužická šlechta (pokud nepocházela z Čech) se projevovala německy, v Horní Lužici nejmnocnější stav městský si na rozdíl od Čech udržel německý ráz, o určitém lužickosrbském podílu mezi měšťanstvem zde lze hovořit pouze v případě Budyšina a Kamence (Kamenz). Zároveň však doba přináležitosti Lužic do Koruny české nepřinesla výraznější opatření vůči slovanskému obyvatelstvu.³⁶ Jinak by ani nejstarší souvislou dochovanou lužickosrbskou písemnou památkou nemohla být přísaha budyšinských měšťanů českému králi zachovaná ve formulářové sbírce z roku 1532.³⁷

Od 18. století a především pak v 19. století sílily v souvislosti s vytvářením moderního státu germanizační tendence namířené proti slovanskému obyvatelstvu. Vídeňský kongres navíc přinesl rozdělení lužickosrbského jazykového území. Celá Dolní Lužice a třetina Horní Lužice byly na úkor Saska připojeny k Prusku. Tím se ještě zvýšil počet bariér mezi

³⁵ Zdeněk BOHÁČ, *Staleté soužití Srbů a Němců v Lužici do konce 19. století*. In: Týž, *České země a Lužice*. Praha 1993, s. 71–78, zde s. 76.

³⁶ Ibidem, s. 71. Výjimkou jsou snahy o omezení práv v rámci cechů v dolnolužických městech. L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, s. 91.

³⁷ Andrea ČORNAKEC, *Serbske pismowstwo – Sorbisches Schriftentum*. Budyšin/Bautzen 1992, s. 2. Již z počátku 16. století pochází nemnoho glos v bohoslužebných pomůckách. Helena ULBRECHTOVÁ, *Lužickosrbská literatura: její vývoj a pozice mezi středoevropskými literaturami*. Praha 2009, s. 19. Nejstarší literární památkou v dolní lužické srbštině jsou verše vepsané do rukopisu z kláštera v Lukowě (Luckau), jenž byl určen do roku 1510. Na existenci této glosy bylo upozorněno teprve v roce 2011. Winfried TÖPLER, *Der älteste niedersorbische Sprachbeleg in einem Buch aus dem Dominikanerkloster in Luckau*, *Niederlausitzer Studien*, Heft 38, 2012. Pracovali jsme s textovou verzí článku, poskytnutou Dr. Zdichyncem, která neobsahuje paginaci.

Lužickými Srby – katolíky a protestanty, hornolužickými a dolnolužickými. Každá z těchto skupin si navíc vytvořila poněkud odlišný jazyk, jenž však nebyl dosud kodifikován. Lužickou srbštinou, respektive jejími rozrůzněnými dialekty, na počátku 19. století hovořilo zhruba 245 000 osob, v drtivé většině se jednalo o rolníky, vyjma jednotlivců z řad duchovních a učitelů zcela scházela lužickosrbská inteligence.³⁸

I přes tyto nepříznivé podmínky se „jaro národů“ nevyhnulo ani Lužickým Srbům. Počátky lužickosrbského národního hnutí lze klást do 20. let 19. století, jež se vyznačují pozdně obrozeneckým zájmem o jazyk a literaturu. Petr Kaleta, jenž se pokusil na lužickosrbské národní hnutí aplikovat periodizaci Miroslava Hrocha, toto období ztotožňuje s Hrochovou „fází A“ (projevuje se učenecským zájmem o jazyk a literaturu), na ni navazuje ve 40. letech okruh Jana Arnošta Smolera s aktivním národním programem, v jehož středu stojí ustavení Matice lužickosrbské roku 1847 („fáze B“, období národní agitace). Od 80. let dle Kalety nastává „fáze C“ (masové hnutí, jež přijímá politický program), již provází rozmach lužickosrbské literatury ve vědeckém díle Arnošta Muky a básnickém Jakuba Barta-Čišinského.³⁹

1.2 Lužičtí Srbové: národ, nebo etnická skupina?

Otázkou je, zda můžeme hovořit o zformování lužickosrbského národa. Miroslav Hroch v odvolávce na jejich nedostatečný počet označuje Lužické Srby za etnickou skupinu,⁴⁰ odporuje mu Petr Kaleta, podle něhož *„Lužičtí Srbové splňují podmínky základní definice národa jako skupiny lidí se společnými dějinami, jazykem, literaturou, hospodářskými podmínkami a kulturou. Lze je zařadit mezi „malé národy“ nebo také do zvláštní skupiny „mikronárodů“, které se ve 20. století staly součástí národopisné mapy Evropy.“*⁴¹ V této práci se shodujeme se stanoviskem Hrochovým.

Jak Hroch podotýká, cesta národních hnutí k modernímu národu *„se stala nezvratnou teprve poté, co národní agitace „fáze B“ dosáhla úspěchu a získala podporu rozhodující části nevládnoucí etnické skupiny. Poté, co národní identitu přijaly lidové masy, stala se „materiální silou“.*⁴² Domníváme se, že lužickosrbskému národnímu hnutí se nepodařilo zcela dokončit „fázi B“. Vědomí národní svébytnosti a přijetí idey národa zůstalo omezeno na úzký okruh intelektuálních elit. Jako příklad může posloužit osud zmíněného Jakuba Barta-Čišinského, jehož jeho současníci nebyli s to docenit a přijmout. Monumentální oslava jeho

³⁸ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 11.

³⁹ Ibidem, s. 12–13. K periodizaci národního hnutí viz: Miroslav HROCH, *V národním zájmu*. Praha 1999, s. 15–16.

⁴⁰ M. HROCH, *V národním zájmu*, s. 144.

⁴¹ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 14.

⁴² Miroslav HROCH, *Národy nejsou dílem náhody*. Praha 2009, s. 54.

padesátých narozenin se nekonala v Horní Lužici, nýbrž mu ji připravili jeho čeští přátelé ve Dvoře Králové.⁴³ Nedostatek uvědomělých šířitelů lužickosrbské národní ideje dokládá vysoký počet cizinců ze slovanských zemí, kteří přijímají lužickosrbskou identitu a zapojují se do národního hnutí. Přítomnost „učených patriotů“ z jiného etnika Hroch vyhrazuje pouze „fázi A“,⁴⁴ avšak prvky realismu do lužickosrbské prózy v 80. letech 19. století přinesl Slovák Jan Emanuel Dobrucký⁴⁵ a poezii v dolní lužické srbštině tvořil v meziválečném období pod pseudonymem Węcślaw Serb Chejniczański rolník z Chýnicy Václav Srb.⁴⁶

Přehlédnout nelze ani přetrvávající vnitřní nejednotu mezi Horní Lužicí a národnostně méně uvědomělou Dolní Lužicí, která vedla k vytvoření dvou odlišných jazyků. Z Dolní Lužice se občas ozývají kritiky jejího upozadování na úkor budyšínského centra. Debata na toto téma se naposledy vedla v 90. letech 20. století.⁴⁷ V rámci Horní Lužice nezmizelo ani konfesijní rozdělení. Nacionalismu se nepodařilo nahradit víru. Na jedné straně se z duchovenstva jak katolického, tak evangelického rekrutovala řada národních pracovníků, na druhé straně však nadkonfesijní idea národa nemohla dlouho zvítězit. Určitým překonáním konfesního vyhranění se stalo založení organizace Domowina v roce 1912, jež měla zastřešovat lužickosrbské národní aktivity.⁴⁸ Tento úspěch však poněkud relativizuje příběh lužickosrbského sokolského svazu, jenž se potýkal s nedůvěrou části katolického duchovenstva, rozdělení sokolských žup navíc přísně dodržovalo konfesní hranici.⁴⁹

Problematický je vztah samotných Lužických Srbů k základnímu atributu moderního národa – jazyku. Jak upozornil Leoš Šatava, právě uchování jazyka mezi Lužickými Srby nelze v řadě případů přisuzovat přijetí národní idey, nýbrž projevu setrvačnosti.⁵⁰ Lužická srbština není u řady Lužických Srbů, zvláště protestantského vyznání, vnímána příliš prestižně. V 50. a 60. letech 20. století, tedy poprvé, kdy byla Lužickým Srbům poprvé dána možnost plošného vzdělání v jejich mateřském jazyce, odmítala část z nich své děti posílat na vyučování v lužické srbštině.⁵¹

Jestliže nebyla zcela dokončena ani „fáze B“, nepřekvapí, že z „fáze C“ zbyly pouhé náznaky. Národní politický program přijala pouze malá část etnika. V letech 1919 a 1945, kdy

⁴³ H. ULBRECHTOVÁ, *Lužickosrbská literatura*, s. 92–93.

⁴⁴ M. HROCH, *Národy nejsou dílem náhody*, s. 53.

⁴⁵ H. ULBRECHTOVÁ, *Lužickosrbská literatura*, s. 118.

⁴⁶ Jan ŠOLTA – Petr KUNZE – Franc ŠĚN, *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*. Budyšin 1984, s. 517–518.

⁴⁷ Marianne BUCKWAAR-RAAK, *Wendin? Sorbin? Lusizerin! Auf den Spuren unserer Geschichte*. Cottbus 2000, s. 83.

⁴⁸ Peter KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*. 3. vyd., Bautzen 2001, s. 56.

⁴⁹ T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 201–202.

⁵⁰ Leoš ŠATAVA, *Jazyk, etnicita a Lužičtí Srbové*, *Slovanský přehled* 92/2, 2006, s. 301–312, zde s. 308.

⁵¹ Edmund PECH, *Die Sorbenpolitik der DDR 1949–1970. Anspruch und Wirklichkeit*. Bautzen 1999, s. 120–121.

byli Lužičtí Srbové nejbliže určité formě autonomie (pomiňme nyní objektivní důvody jako názory dohodových mocností a SSSR, jež by takovou autonomii neumožnily), se objevila dosti významná skupina Lužických Srbů, jež vyjadřovala loajalitu německému státu a jakékoli vydělení z něj odmítala.⁵² Spíše iluzí je rovněž Hrochem požadované a Kaletou nalézané sociální rozvrstvení a obsazení všech sociálních skupin.⁵³ O nesmírně omezené vrstvě sociálních elit jsme se již zmínili. Většina Lužických Srbů vždy zůstala pevně ukotvena ve venkovském selském prostředí, město zůstalo pouze sídlem lužickosrbských institucí, ne již národního života. Představa části funkcionářů SED vybudovat sídliště, jež vyrostlo u města Wojerecy (Hoyerswerda) v střední Lužici, jako vzorné dvojazyčné město, se rozplynula ještě před realizací jednak z důvodů ideologických, jednak z finančních.⁵⁴ Město se místo toho stává symbolem asimilace. Stejně tak asimilaci s sebou přináší industrializace. Lužičtí Srbové přišedší do továren jsou konfrontováni s výhradně německojazyčným prostředím, je jim znemožněn kontakt s lužickou srbštinou. Proces asimilace v prostoru Dolní Lužice a severní části Horní Lužice zásadním způsobem urychlila těžba hnědého uhlí doprovázená po 2. světové válce budováním chemického průmyslu. Kvůli rozšiřujícím se hnědouhelným lomům byly již zbořeny desítky vesnic uvnitř lužickosrbského jazykového teritoria, přičemž tento proces neustále pokračuje. Jejich obyvatelé byli přestěhováni do městských sídlišť – proces urbanizace se protnul s industrializací a měl za následek rychlou asimilaci v prostředí, kde Lužičtí Srbové představovali zanedbatelné procento obyvatelstva. Z těchto příčin si nikdy mezi Lužickými Srby nezískalo významný podíl městské obyvatelstvo a dělnictvo.⁵⁵

1.3 Zájem o Lužické Srby v českých zemích

Kontakty Čech s územím dnešní Horní Lužice lze ve zmínkách v Kosmovi vystopovat již od počátků formování české státnosti. Za vlády Jana Lucemburského a definitivně Karlem IV. bylo Budyšínsko a Zhořelecko, z nichž se formuje Horní Lužice, začleněno do Koruny české. Karel měl zájem rovněž o Dolní Lužici, roku 1367 přinutil posledního braniborského Wittelsbacha Otu k odprodeji práv k Dolní Lužici. Dolní Lužice se záhy dostala do zájmové sféry nových braniborských markrabat Hohenzollernů, kteří již roku 1443 ovládli přirozené středisko země – město Chotěbuz.⁵⁶ V roce 1635 byly pražským mírem Horní a Dolní Lužice (již bez Chotěbuzi) jako dědičné léno převedeny na saské kurfiřty. Z hlediska styků s Lužickými Srby měl zásadní význam pražský Lužický seminář, který na přelomu 17. a 18.

⁵² P. KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*, s. 57 a 65–67.

⁵³ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 13.

⁵⁴ E. PECH, *Die Sorbenpolitik der DDR 1949–1970*, s. 184–191.

⁵⁵ L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, s. 223.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 50–90.

století zřídili bratři Šimonové, lužickosrbští kněží působící v Čechách, za účelem výchovy lužickosrbských katolických duchovních. Do semináře chodívali čeští vědci, kteří studentům přednášeli (mj. šlo o Josefa Dobrovského, Václava Hanku a Karla Jaromíra Erbena). Právě jejich prostřednictvím se do Lužice dostávaly podněty českého národního obrození.⁵⁷ Lužičtí Srbové vnímali Čechy jako přirozeného nejbližšího silnějšího partnera, ono kollárovské dubisko, k němuž je třeba se přimknout. Takto byly v Lužici recipovány a přijímány vzory z českého prostředí v oblasti literatury, ale i vědy a pravopisu. Největší lužickosrbský básník a vůdčí postava mladosrbské generace Jakub Bart-Čišinski, jenž se výrazně inspiroval tvorbou Jaroslava Vrchlického, se v sonetu *Slowjanam* obracel k Čechům později mnohokrát opakovanou vizí tonoucího lužického člunku v germánském moři: „*Na sewjeru / z morjom roznyemdrjenym čolm so mały bėdži.*“⁵⁸

O Lužické Srby projevoval na české straně vědecký zájem zmíněný Dobrovský, Erben si od lužických studentů zapisoval lidové pohádky, své místo měli samozřejmě i v panslovanských představách.⁵⁹ Zmiňme pouze *Slávy dceru*, kde postava mytizované milenky lyrického subjektu vystupuje právě jako „*zlatý paběrek zašlých Srbů.*“⁶⁰ Vrchol vědecké pozornosti věnované Lužickým Srbům pak představuje etnografická činnost sorabisty Adolfa Černého, současníka a přítele mladosrbského vědce Arnošta Muky i zmíněného básníka Čišinského.⁶¹

Pomineme-li krátké období mezi květnem 1945 a únorem 1948, znamenala doba první československé republiky co do kvantity i kvality vrchol zájmu o lužickosrbské etnikum a jeho národní hnutí. Ilustrovat toto tvrzení můžeme na statistice počtu členů lužickosrbsko-českého spolku, jenž kolem sebe soustředil osoby zajímavící se o lužickosrbskou problematiku. Zatímco v roce 1918 Českolužický spolek „Adolf Černý“ v Praze, založený roku 1907 studenty slavistiky pražské filozofické fakulty, čítal pouze 58 členů, v rekordním roce 1936 vlastnil členský průkaz tehdy již Společnosti přátel Lužice 3 222 osoby, které se sdružovaly kromě pražského ústředí v dalších 16 odborech.⁶² Jaké však byly příčiny této atraktivity Lužických Srbů v českém prostředí?

Vznik samostatného státu vedl k posílení národního sebevědomí Čechů. Panslovanská myšlenka je sice odsouvána do pozadí, její hlavní šířitel Karel Kramář se stává oblíbeným

⁵⁷ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 63–124.

⁵⁸ Jakub BART-ČIŠINSKI, *Slowjanam*. In: Marcel ČERNÝ – Petr KALETA (edd.), *Pražské stopy Jakuba Barta-Čišinského*. Praha 2010, s. 186.

⁵⁹ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 72–98.

⁶⁰ Jan KOLLÁR, *Slávy dcera*. Praha 1924, s. 44 (I/51).

⁶¹ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 125–221.

⁶² P. LEDVINA *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 24 a 44–45.

terčem satiry z levicových pozic za „všenárodní a všeslovanský“ program,⁶³ ale duch konceptu slovanské vzájemnosti, jaký zrodilo 19. století, dosud pevně tkví v myšlenkovém obzoru především starší generace české inteligence, úřednictva a učitelstva,⁶⁴ odkud se rekrutovala nejvýznamnější část podporovatelů Lužických Srbů. Nelze zapomenout, že určitý typ slovanské spolupráce, byť ne v tak extrémní rovině jako kramářovský koncept, podporovala politika Hradu. Členství v korporaci, jež má za úkol rozvíjet spolupráci se slovanskými státy a národy, tak bylo chápáno i jako způsob přihlášení se k novému státu.⁶⁵ Určitou modifikací takovéhoho manifestačního přihlášení se k Československu a jeho státní ideji bylo rovněž pořádání cyklů osvětových večerů, jež představily jednotlivé slovanské státy, k nimž se nový státní „československý“ národ hlásil. Ač se jednalo o nejoblíbenější slavjanofilskou aktivitu, v podstatě šlo o obsahově vyprázdněné slavnosti. Alexandr Brummer definoval jejich průběh následovně: „*Jednalo se o hejslovanskou, povrchní společenskou událost, na jejímž programu byly nejčastěji manifestace slovanského bratrství, zpěv písně Hej, Slované!, slavnostní projevy, přednášky se slovanskou tematikou (historie, literatura, kultura), recitace, ukázky slovanských lidových krojů, písní a tanců, zpěv operních árií, koncerty, ochutnávky ze slovanských národních kuchyní a nakonec i volná zábava s tancem („veselice“)*“.⁶⁶ Této slavnosti, na jejíž organizaci se často podílelo několik slovanských, legionářských a osvětových spolků, ale např. i Sokol, se účastnily místní elity, „*úředníci, vojáci, politici, univerzitní profesori, včetně místních průkopníků slovanské vzájemnosti nebo i příslušníci diplomatických misí slovanských států*“.⁶⁷ Jak bude patrné z následujících kapitol, tento popis přesně odpovídá i řadě lužických kulturních večerů, jež pořádali mladoboleslavští přátelé Lužických Srbů.

Významnou roli hrál i proces vymezení vůči cizímu, tedy německému. Ani po vzniku Československé republiky neztratil na životnosti Palackého koncept českých dějin v podobě věčného stýkání a potýkání slovanského a germánského etnika. Do programu vymezení se vůči Němcům, kteří z počátku zcela odmítali na novém státním celku participovat, se hodili Lužičtí Srbové, kteří mohli posloužit za příklad slovanského etnika stále se potýkajícího s Němci, odolávajícího německému útlaku a germanizaci, jemuž se navíc nepodařilo získat samostatnost. Osud Lužických Srbů tak rovněž mohl být ideálně prezentován jako exemplum toho, co by se stalo s českým národem, kdyby se mu nepodařilo dosáhnout vlastního státu. S tím

⁶³ Viz např.: Jiří HAUSSMANN, *Básně*. Praha 1934.

⁶⁴ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 152.

⁶⁵ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 22.

⁶⁶ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 115.

⁶⁷ Ibidem.

rovněž úzce souvisí vztah k lužickosrbskému etniku, které nabývá podoby mladšího bratra, jemuž je potřeba pomoci jak materiálně, tak kulturně.⁶⁸

Když se zaměříme na podoby činnosti českolužického spolku, musíme konstatovat určité odlišnosti ve srovnání s jinými korporacemi zaměřenými na spolupráci s rovněž slovanskými, avšak státními národy. V jejich případě tvoří jejich činnost na straně jedné osvěta směrem k široké české veřejnosti v podobě přednáškové a publikační činnosti, na straně druhé podpora vzájemné státotvorné spolupráce (např. v hospodářské rovině).⁶⁹ V případě českolužického spolku je sice osvětová činnost shodná, o hospodářské spolupráci však nemůže být ani řeči, neboť u Lužických Srbů na rozdíl od Čechů, jimž se toto zdařilo již po polovině 19. století, žádná hospodářská emancipace neproběhla. Jako doklad tohoto tvrzení poslouží ambiciózní Výstava slovanské spolupráce uspořádaná Sdruženými slovanskými spolky v Mladé Boleslavi v dubnu 1933. Zatímco reportéři celostátních deníků s nadšením líčili velkolepou expozici Jugoslávie a Polska i samostatnou prezentaci Gdyně, jež byly připraveny za podpory vyslanectví a vlád jednotlivých států, o lužickosrbském oddělení, jež zastupovaly především knihy z pražské Hórníkovy knihovny, se zmínil málokdo.⁷⁰ Místo toho z Čech k Lužickým Srbům směřovala rozličná materiální, finanční i ideová pomoc. Již v předchozí kapitole jsme se pokusili prokázat, že Lužické Srby nelze, přinejmenším v tomto období, označit za národ. Podporu z české strany tak lze označit za takovou, jež měla vést k dotvoření lužickosrbského národa. Ostatně toto nepřímě potvrzovali samotní členové spolku a čeští sorabofilové, kteří hlasitě odmítali německé obviňování, že jejich cílem je osamostatnění Lužic,⁷¹ jedním hlasem však dodávali, že jim jde o „*kulturní samostatnost Lužických Srbů*“.⁷² Přeloženo v intencích Hrochovy periodizace cesty k modernímu národu měla tato podpora napomoci mobilizaci lidových mas pro ideu národa, která, jak jsme ukázali, získávala na lužickém venkově podporovatele jen těžce. Čeští sorabofilové sice ve svých prohlášeních označovali Lužické Srby vždy za národ, zároveň si byli ale intuitivně vědomi toho, že k plnohodnotnému národu jim stále mnohé chybí, proto hovoří o „*klesajícím národu*“, který je třeba „*posílit*“.⁷³ Šíření národní agitace měly napomáhat knihy v lužické srbštině, avšak v rámci edice *Dom a swět* vydávané na náklady spolku v Praze. K národnímu

⁶⁸ Viz např.: Josef MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*. Mladá Boleslav 1924, zvláště s. 22–29.

⁶⁹ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 111–112.

⁷⁰ Viz výstřižky zachycující ohlasy tisku z výstavy. SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21B, f. 36–44.

⁷¹ Vladimír ZMEŠKAL, *Jednatelská zpráva o činnosti Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Praze za rok 1930*, LSV 12/3, 1931, s. 21

⁷² *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65.

⁷³ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 122.

uvědomění venkovské školní mládeže měly vést prázdninové tábory, pořádané v Čechách od roku 1922, během nichž se konala výuka lužické srbštiny. Starší mládež mohla navštěvovat odborné školy v Hradci Králové a v Mladé Boleslavi na náklady tamějších přátel Lužických Srbů a konečně budoucí lužickosrbská elita tradičně studovala na pražských vysokých školách, rovněž s významnou českou podporou.⁷⁴ Od roku 1920 se po hornolužickém venkově, byť s obtížemi, šířilo sokolské hnutí, založené po českém vzoru a využívající zkušeností českých cvičitelů.

Nesmíme konečně zapomenout ani na panující německý režim. Výmarská republika sice nepřinesla Lužickým Srbům práva národnostní menšiny, naopak jejich veškeré aktivity střežilo nově zřízené budyšínské oddělení pro lužickosrbské záležitosti Wendenabteilung,⁷⁵ přesto se jednalo o období relativní demokracie. Lužickým Srbům tak nebylo bráněno v jejich kulturních aktivitách, lužickosrbský společenský život se čile rozvíjel a mohla tak vzniknout řada nových spolků (např. již zmíněný Sokol) i lužickosrbských periodik. Stát rovněž nebránil kontaktům Lužických Srbů s cizinou, jmenovitě s Československem. Čeští příznivci Lužických Srbů mohli bez větších potíží cestovat po Lužicích, stejně tak do Čech mířily zájezdy lužickosrbských pěvců, sokolů či již zmíněné školní mládeže.

⁷⁴ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 26–28 a 47.

⁷⁵ P. KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*, s. 57.

2. Lužičtí Srbové a Mladá Boleslav

2.1 Předpoklady Mladé Boleslavi ke stykům s Lužickými Srby

Všechny výše zmíněné příčiny zájmu o Lužické Srby v českých zemích (na Slovensku se i přes snahy českolužického spolku, jenž se roku 1930 dokonce přejmenoval na Československo-lužický spolek „Adolf Černý“, větší zájem o Lužické Srby vzbudit nepodařilo⁷⁶) lze vztáhnout i na Mladou Boleslav a její okolí, ostatně např. v podpoře lužickosrbského Sokola či pořádání táborů pro lužickosrbské děti patřilo Mladoboleslavsko k průkopníkům těchto aktivit. Kromě toho však pro to, aby se z Mladé Boleslavi stalo jedno z nejvýznamnějších center podpory Lužických Srbů, hovořilo několik objektivních, především geografických faktorů.

Kontakty Mladoboleslavská s Horní Lužicí mají dlouhou tradici díky poloze Mladé Boleslavi na staré obchodní stezce spojující Prahu s Žitavou (Zittau),⁷⁷ již v letech 1865–1873 nahradila železnice z Prahy na zemskou hranici v Ebersbachu.⁷⁸ Právě tudy směřovaly všechny lužickosrbské výpravy do Čech a ku Praze. Mladá Boleslav, ležící zhruba v polovině cesty mezi německou hranicí a Prahou, se nabízela jako ideální bod pro zastávku. Již první velký zájezd Lužických Srbů do Čech po roce 1918, výprava pěvců na počátku roku 1922, byla nejprve při jízdě do Prahy během času na přestup pohoštěna, na zpáteční cestě se pak ve městě na den zastavila a uspořádala koncert.⁷⁹ Pozdravů a občerstvení se na mladoboleslavském hlavním nádraží dočkali o dekádu později i lužickosrbsští cvičenci mířící na pražský sokolský slet.⁸⁰

Geografickou polohu je nutno precizovat údaji z oblasti jazykové a národnostní. Tak jako byli Čechové přirozeným partnerem Lužických Srbů jako nejbližší slovanský národ s příbuzným jazykem, kulturou a tradicemi, byla Mladá Boleslav (vedle o poznání menšího Turnova) Horní Lužicí nejbližším ryze českým městem. Od lužickosrbského jazykového teritoria se táhl kompaktní pás německého osídlení, jež v severovýchodních Čechách dosahovalo na vzdálenost až zhruba 10–15 kilometrů západně od Jizery, tedy na linii Sychrov – Bělá pod Bezdězem.⁸¹ Celé Pojizeří tak mělo potenciál stát se významnou oblastí styků s Lužickými Srby jako jim nejbližší slovanským jazykem spřízněná oblast. Této okolnosti si bylo vědomo i pražské ústředí českolužického spolku. Když se v únoru 1931 ustavil v Mladé

⁷⁶ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 23.

⁷⁷ L. BENEŠ – R. KOTLABA – J. MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 53.

⁷⁸ Pavel SCHREIER, *Zrození železnice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 2004.

⁷⁹ Vladimír ZMEŠKAL, *Zájezd lužickosrbských pěvců do Československé republiky ve dnech 2. –7. ledna 1922*. Praha 1922.

⁸⁰ *Lužičtí Srbové*, Mladoboleslavské listy 45/50, 9. 7. 1932, s. 1–2.

⁸¹ L. BENEŠ – R. KOTLABA – J. MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 138.

Boleslavi jeho odbor, jednatel ústředí Vladimír Zmeškal optimisticky přál: „*Těšíme se, že náš odbor vytvoří v Ml. Boleslavi vhodné středisko našich styků, podmínky a tradice dávají nám naději k houževnaté spolupráci.*“⁸²

Z polohy Mladé Boleslavi jako poslední české výspy před většinově německými územími vyplývá i silněji vnímaný pocit „stýkání a potýkání“, který zahrnoval podporu české menšiny v pohraničí, k němuž se připojil i zájem o Lužické Srby. Navzdory ne vždy zcela harmonické koexistenci obou zájmových okruhů byla lužickosrbská otázka s menšinářskou pevně spjata. V řadách nejaktivnějších menšinářských pracovníků a sorabofilů nalézáme tytéž osoby, Lužičtí Srbové jsou na veřejných prezentacích představováni jako podmnožina zájmu o českou menšinu v pohraničí.

Mladá Boleslav jako největší město v Pojizeří byla rovněž přirozeným hospodářským a kulturním centrem celé oblasti a celých etnicky českých severních Čech. Ostatně se právě zde konala v letech 1912 a 1927 Severočeská výstava, která v opozici k libereckým výstavám v první řadě představovala průmyslové výrobky z etnicky českých oblastí.⁸³ Mladá Boleslav jako sídlo úřadů a především mnoha škol disponovala rezervoárem úřednické a učitelské inteligence, z jejichž řad se posléze rekrutoval největší počet sorabofilů.

Mohlo by se zdát, že z této úvodní analýzy vymizel člověk. Domníváme se však, že teprve výše nastíněná výhodná souhra okolností vytvořila do té míry příhodnou situaci k prolužické činnosti, že poté díky nim získala problematika, jež by jinak zaujala několik jednotlivců, širší společenskou, a tím i materiální podporu. Spojení těchto příhodných podmínek a schopných organizátorů, osob, pro které v určitou chvíli byla myšlenka podpory a propagace Lužických Srbů dostatečně zajímavou, umožnilo rozvinout výraznější spektrum aktivit na tomto poli, které pomohly získávat další sympatizanty.

2.2 Stručný přehled prolužické činnosti na Mladoboleslavsku v letech 1918–1938

Vzhledem k tomu, že následující kapitoly se věnují analýze prolužické činnosti na Mladoboleslavsku z hlediska tematického bez ohledu na chronologii, má tato kapitola za úkol podat v přehledné formě stručný přehled vývoje sorabofilských aktivit, které budou dále rozebírány a analyzovány.

⁸² Odbor Mladá Boleslav, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁸³ L. BENEŠ – R. KOTLABA – J. MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 128 a 132.

2.2.1 Sokolské počátky

Projevy slovanské myšlenky po proklamaci československého státu dorazily do Mladé Boleslavi poměrně pozdě, až po prázdninách 1920, kdy mladoboleslavská sokolská Fügnerova župa uspořádala cyklus slovanských večerů, který představil všechny slovanské národy, mezi nimi i Lužické Srby.⁸⁴ V průběhu roku 1921 připravoval Českolůžický spolek „Adolf Černý“ zájezd pěvecké výpravy do Prahy a, využiv kontaktů z přednášky, s Fügnerovou župou vyjednal zastávku pěvců v Mladé Boleslavi.⁸⁵ Kvůli útokům německého tisku, jenž obviňoval československou vládu z podpory protiněmecké propagandy v Lužici, byl zájezd odložen na leden 1922.⁸⁶ Pro Lužické Srby se nadchnul menšinář Fügnerovy župy Josef Maštálko a především jeho zásluhou se rozvinuly čilé styky župy s lužickosrbskými sokoly. Lužickosrbský Sokol vznikl podle českých vzorů 9. listopadu 1920 v Budyšině, z důvodu nepříznivé politické situace se rozpustil v dubnu 1933.⁸⁷

Fügnerova župa tak organizovala akademii, během níž 6. ledna 1922 vystoupila více než stovka lužickosrbských pěvců.⁸⁸ Již 18. února zástupci Fügnerovy župy navštívili na oplátku za návštěvu pěvecké výpravy Budyšín, lužickosrbský Sokol i české krajany žijící ve městě, sdružené ve spolku Palacký. Návštěva měla podpořit začátečníky v lužickém Sokole.⁸⁹ Zoufalý nedostatek zkušených cvičitelů měla vylepšit účast dvou členů sokolské jednoty z Bukec (Hochkirch) ve dnech 20. února až 5. března na cvičitelském kursu v Mnichově Hradišti.⁹⁰ Ve škole v Bělé pod Bezdězem, kde učil Maštálko, od 20. července do 14. srpna 1922 pobývalo 16 školáků z jádrového území katolického lužickosrbského osídlení. Tím byl položen základ tradici prázdninových táborů lužickosrbského dorostu v Československu, které suplovaly chybějící výuku lužické srbštiny.⁹¹ Krátce po příjezdu, v neděli 23. července, se děti společně s dospělými lužickosrbskými sokoly zúčastnily župního sletu v Mladé Boleslavi, kam byli cvičenci z Horní Lužice pozváni. Toto vystoupení bylo vůbec první mimo Lužici, avšak stále „neslo ráz začátečnického úsilí“⁹² (fotografie z vystoupení Lužických Srbů na sletu viz Příloha 9.).

Po první polovině roku 1922 viditelné prolužické aktivity, jistě i vinou napjaté situace v Německu v průběhu roku 1923, utichly. Fügnerova župa se nyní soustředila na

⁸⁴ *Poslední z cyklu slovanských večerů*, Obrana lidu 13/52, 24. 12. 1920, s. 4.; *Kronika*, ČLV 1/9, 1920, s. 67.

⁸⁵ *Pátá řádná schůze*, Jizeran, 42/15, 23. 4. 1921, s. 3.

⁸⁶ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 36–37.

⁸⁷ T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 172–209.

⁸⁸ *Lužický večer*, Jizeran 43/1, 7. 1. 1922, s. 3.

⁸⁹ V. Z. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Čeští Sokolové v Budyšině*, ČLV 3/3, 1922, s. 28.

⁹⁰ [Herman] ŠLECA, *Drobnosti*, ČLV 3/4, 1922, s. 41.

⁹¹ *První lužická škola*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

⁹² -al. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Lužičtí Sokolové po prvé za hranicemi své vlasti*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

instruktorskou činnost mezi lužickosrbskými sokoly: „*Od nás dávány praktické pokyny a vyslání odborní instruktoři. Sokolská župa v Ml. Boleslavi zaujímá přední místo.*“⁹³ Družstvo župy se také zúčastnilo prvního sletu lužickosrbského Sokola v Pančicích v září 1924.⁹⁴ Již v srpnu 1924 ale došlo k vytvoření samostatného Lužického odboru v rámci Československé obce sokolské, v němž sice byla župa Fügnerova zastoupena, ale většinu kontaktů s lužickosrbským Sokolem převzala Praha.⁹⁵ Na veřejnost s lužickosrbskou tematikou vystoupil boleslavský Sokol až počátkem prosince 1923, kdy v reakci na zhoršující se ekonomickou situaci Německa, informuje o zřízení zvláštního *Fondu Lužických Srbů*.⁹⁶ Josef Maštálko poté v dubnu 1924 vydal osvětovou brožuru *Lužičtí Srbové*.⁹⁷ Články s lužickosrbskou tematikou převzaté z *Česko-lužického věstníku* občas přinášely místní *Mladoboleslavské listy*.⁹⁸

V průběhu roku 1925 začal Národohospodářský ústav pro severovýchodní Čechy v Mladé Boleslavi uvažovat o uspořádání výstavy, na níž by se prezentovaly severočeské hospodářství a průmysl.⁹⁹ Již v počáteční fázi příprav výstavy přispěchal Josef Maštálko s nápadem uspořádat souběžně s průmyslovou sekci i hraničářskou Výstavu českého severu. V jejím rámci měli být ve zvláštním oddělení prezentováni i Lužičtí Srbové.¹⁰⁰ Na výstavě otevřené 18. června 1927 byla lužickosrbské výstavce vyhrazena místnost ve druhém patře reálky¹⁰¹ (fotografie viz Příloha 10.). Již při slavnostním zahájení asistovalo několik Lužických Srbů v krojích, pravděpodobně šlo o členy Serbowky, spolku lužickosrbských studujících z Prahy, kteří se podíleli na přípravě lužickosrbské expozice.¹⁰² Zároveň se připravoval reprezentativní zájezd na výstavu z Lužice, spojený s uměleckým vystoupením, na jehož organizaci se podílel lužický Sokol a ústřední lužický svaz Domowina.¹⁰³ Zájezd se uskutečnil na samém konci výstavy ve dnech 27. až 29. srpna. Jednalo se počtem o rekordní jednorázovou návštěvu Lužických Srbů v Mladé Boleslavi, kam dorazilo 136 osob, večer se uskutečnil koncert řízený skladatelem Bjarnatem Krawcem, neděle 28. srpna byla věnována prohlídce výstavních expozic.¹⁰⁴ Při této příležitosti se členka výpravy Marja Lebzec

⁹³ V. ZMEŠKAL, *Jednatelská výroční zpráva o činnosti Česko-lužického spolku „Adolf Černý“ v Praze za rok 1923*, ČLV 5/4, 1924, s. 24.

⁹⁴ *Zájezd do Lužice*, Mladoboleslavské listy 35/78, 1. 10. 1924, s. 1.

⁹⁵ *Lužický odbor Československé obce Sokolské*, ČLV 5/7, 1924, s. 45.

⁹⁶ *Fond lužických Srbů*, Jizeran 44/47, 1. 12. 1923.

⁹⁷ J. MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*.

⁹⁸ *Z našeho a cizího tisku*, ČLV 5/6, 1924, s. 40.

⁹⁹ L. BENEŠ – R. KOTLABA – J. MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 134.

¹⁰⁰ *Výstava českého severu*, ČLV 7/1, 1926, s. 12.

¹⁰¹ *Lužické oddělení na Výstavě Severních Čech v Ml. Boleslavi 1927*, ČLV 8/9, 1927, s. 54.

¹⁰² *Slavnostní zahájení Výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi*, Jizeran 48/26, 25. 6. 1927, s. 1.

¹⁰³ *Výstava severních Čech v Ml. Boleslavi 1927*, Jizeran 48/31, 30. 7. 1927, s. 2.

¹⁰⁴ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

z Budyšína stala půlmiliontou návštěvnicí a byla obdarována hodnotnými cenami ¹⁰⁵ (fotografie viz Příloha 11.).

Maštálko po skončení výstavy zůstal činným menšinářem v boleslavském Sokole, avšak v souvislosti s přesídlením do České Lípy, kdy byl roku 1926 jmenován inspektorem menšinového školství, jeho činnost na Mladoboleslavsku slábne. I sokolská prolužická činnost se přesouvá z Mladé Boleslavi směrem na sever. V říjnu 1930, konkrétně o víkendu 11. a 12., se tak v České Lípě uskutečnil péčí menšinového výboru Fügnerovy župy lužický kurs určený českým menšinovým učitelům. ¹⁰⁶ Následujícího roku uspořádala Fügnerova župa pro lužickosrbské Sokoly další cvičitelský kurs. Tentokrát již proběhl daleko od Mladé Boleslavi, v Dolní Poustevně. ¹⁰⁷

2.2.2 Počátky činnosti českolužického spolku v Mladé Boleslavi

V Mladé Boleslavi se Lužice a Lužičtí Srbové opět stali tématem dne až po několika letech, v roce 1930. V létě onoho roku se mladoboleslavský Klub československých turistů (KČST) vypravil za poznáním lužické krajiny. Akce vzbudila zájem členů klubu, kteří se rozhodli uspořádat lužický večer, jenž měl vést k založení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ ve městě. Lužický večer se uskutečnil 18. prosince, na závěr předseda KČST Josef Kerner společně s přítomným jednatelem pražského ústředí Vladimírem Zmeškalem vyhlásili založení odboru českolužického spolku. Na první výzvu se přihlásilo více než šedesát zájemců o členství. ¹⁰⁸ Ustavující schůze proběhla 1. února 1931. ¹⁰⁹

Nově založený odbor lužického spolku se v počátku činnosti potřeboval etablovat. Již na ustavující valné hromadě odboru bylo rozhodnuto poslat blahopřání Bjarnatu Krawcovi k sedmdesátým narozeninám, při této příležitosti se také zrodil nápad uspořádat koncert Krawcových skladeb. Večer, jímž se lužický spolek de facto uvedl do veřejného života, se konal 21. dubna 1931 (plakát viz Příloha 1.). Hlavním lákadlem byla osobní účast Bjarnata Krawce, jenž tak do Mladé Boleslavi po letech 1922 a 1927 zavítal již potřetí. ¹¹⁰ Zájem o Lužici zůstal živý i v případě KČST. Mladoboleslavští turisté, doprovázeni mnichovohradišťskými a libereckými, se do Horní Lužice vypravili o svatodušních svátcích 24. – 25. května. ¹¹¹

¹⁰⁵ *Půlmiliontá návštěvnice výstavy*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2.

¹⁰⁶ A. KLEPLÍK, *Lužicko-srbský kurs v České Lípě*, Bezděz 1/5, 1930, s. 148–151.

¹⁰⁷ *Sokolská obětavost*, Obrana lidu 24/13, 27. 3. 1931, s. 2.

¹⁰⁸ Zm. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, LSV 12/1, 1931, s. 12.

¹⁰⁹ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

¹¹⁰ *Mladá Boleslav*, LSV 12/5, 1931, s. 40.

¹¹¹ *Zájezdy o svatodušních svátcích do Lužice*, LSV 12/6, 1931, s. 52.

Jeden z činovníků mladoboleslavského odboru českolužického spolku, školní inspektor Karel Sellner, se rozpomněl na Maštálkův dětský pobyt, jež se rozhodl zopakovat.¹¹² Pro myšlenku pobytu získal podporu místních učitelů a k důležité materiální podpoře přiměl poslance Jana Dubického,¹¹³ především pak našel klíčového pořadatele, řídícího učitele z Jabkenic Bohuslava Havlína. V neděli 26. července do jabkenické školy, kde měly být ubytovány, dorazilo dvacet dětí z katolické části Horní Lužice (fotografie z pobytu viz Přílohy 12. a 13.). K zájezdu se kladně postavila německá vláda, jež prodloužila původně dvoutýdenní pobyt (děti měly původně odjet z Jabkenic 7. srpna do Prahy, kam je pozvalo *České srdce*, korporace podporující děti českých menšinářů, a 9. se vrátit do vlasti) o další týden do posledního prázdninového dne v Sasku 16. srpna. Kromě výuky lužické srbštiny byla zvýšená pozornost v době vrcholící krize věnována výživě dětí.¹¹⁴ Na 9. srpen byla připravena návštěva Mladé Boleslavi se srbskou mší v děkanském kostele, návštěvou radnice a prohlídkou pamětihodností.¹¹⁵ Jabkenickou školu výprava opustila brzy ráno 13. srpna a zamířila autobusem ku Praze.¹¹⁶ Havlín výpravu doprovázel i tam.¹¹⁷ Příznivého dojmu z návštěvy lužických dětí hleděl ke své propagaci využít odbor lužického spolku, v místních týdenících se objevil inzerát na knihy o Lužici, tentokrát zároveň doplněný i výzvou ke vstupu do spolku.¹¹⁸ Podobný účel měla i členská schůze 10. října, jež však očekávání pořadatelů nenaplnila.¹¹⁹

2.2.3 Sdružené slovanské spolky

Část členů spolku viděla možnost zvýšení síly korporace v účelovém spojení s dalšími obdobně zaměřenými sdruženími. Zástupci českolužického spolku, Česko-ruské jednoty a Společnosti přátel Polska v říjnu 1932 schválili vytvoření volného sdružení s názvem Sdružené slovanské spolky.¹²⁰ Na veřejnosti se poprvé prezentovalo ještě koncem téhož měsíce uspořádáním komornějšího ruského večera.¹²¹ Vedle toho však bylo dohodnuto ve spolupráci s Fügnerovou župou pozvat do Mladé Boleslavi lužickosrbské Sokoly.¹²² Akademie se uskutečnila v sokolovně v sobotu 28. listopadu. Sokolů dorazila zhruba

¹¹² Vladimír ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*. In: Josef PÁTA – Vladimír ZMEŠKAL, *Naše styky s Lužicí*. Praha 1934, s. 115–118.

¹¹³ S.j. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, *Bezděz* 3/4, 1932, s. 121–124.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 122.

¹¹⁵ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 16z.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 18z.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 67–71.

¹¹⁸ *Informujte se o Lužici*, *Jizeran* 52/34, 29. 8. 1931, s. 3.

¹¹⁹ *Lužický večer*, *Obrana lidu* 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

¹²⁰ *O utvoření volného sdružení*, *Obrana lidu* 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Lužicko-srbský Sokol*, *Obrana lidu* 24/45, 6. 11. 1931, s. 4.

padesátka, spolu se zájezdem do města opět zavítal Bjarnat Krawc.¹²³ Pod dojmem slavnosti se boleslavští studenti gymnázia a reálky rozhodli Krawce požádat, aby přijal čestné členství ve výboru studentského plesu.¹²⁴ Krawc funkci přijal, z plesu se však omluvil, ale slíbil dorazit do Mladé Boleslavi v únoru.¹²⁵ Studenti u příležitosti Krawcovy návštěvy 20. února uspořádali za pomoci činovníků Sdružených slovanských spolků lužickosrbský večer. Podobně jako v říjnu byla i tentokrát návštěva večera slabší.¹²⁶

Po oslabení činnosti Sdružených slovanských spolků přes prázdniny 1932 Rudolf Kudrna, jinak předseda odboru Společnosti přátel Polska, a Miloslav Škoda z českolužického spolku, kteří byli vůdčími postavami v korporaci, ve spolupráci se Slovanským ústavem uspořádali cyklus přednášek o slovanských zemích. Spolupráce vyvrcholila uspořádáním *Výstavy slovanské spolupráce* od 9. do 30. dubna 1933.¹²⁷ Díky podpoře Slovanského ústavu se přípravy expozic ujala velvyslanectví dotčených států.¹²⁸ Podpoře lužickosrbského národa byla v rámci výstavy věnována neděle 26. dubna, kdy se v hotelu Věнец nejprve konala valná hromada odboru spolku, načež večer následovala v městském biografu *Manifestace pro Lužici*.¹²⁹ Sdružené slovanské spolky zaštitily rovněž velkou manifestaci za práva Lužických Srbů, jež se uskutečnila na vrchu Mužském 5. července 1933.¹³⁰ Kudrna a Škoda se na podzim 1933 pustili do projektu slovanského časopisu, první číslo zamýšleného měsíčníku *Slovanská spolupráce* vyšlo jako dvojčíslo 1–2 k 1. březnu 1934.¹³¹ Vzhledem k nedostatečnému zájmu ale časopis ihned zaniknul.¹³² Tímto neúspěchem zároveň končí jakékoli zmínky o další činnosti Sdružených slovanských spolků.

2.2.4 Vrchol činnosti českolužického spolku v Mladé Boleslavi a v Jabkenicích

Kromě akcí pořádaných pod hlavičkou Sdružených slovanských spolků provozoval neustále svou samostatnou činnost i lužický spolek. Po úspěšném etablování na mladoboleslavské kulturní scéně se nyní soustředil i na systematictější činnost. Na místních školách byli umístění lužickosrbské studenti. Sdružení pečovalo o spolkovou knihovnu, jež se poměrně

¹²³ *Sokolský česko-lužický večer*, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

¹²⁴ *Lužicko-srbský hudební skladatel Bjarnat Krawc*, Obrana lidu 24/51, 18. 12. 1931, s. 4.

¹²⁵ *Bjarnat Krawc*, Obrana lidu 25/2, 8. 1. 1932, s. 2.

¹²⁶ *Boleslavští studenti Lužici*, Obrana lidu 25/9, 26. 2. 1932, s. 2.

¹²⁷ *Výstava slovan. spolupráce v Ml. Boleslavi*, Jizeran 54/11, 11. 3. 1933, s. 2.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Mladá Boleslav*, LSV 14/5–6, 1933, s. 51.

¹³⁰ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65.

¹³¹ *Literární hlídka*, LSV 15/3, 1934, s. 27.

¹³² SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavě 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 228–229.

rychle rozrůstala.¹³³ Velká pozornost byla věnována propagaci Lužických Srbů v tisku, množí se rozsáhlejší články na pokračování, jež přinášejí čtenářstvu informace o životě Lužických Srbů. Např. Karel Sellner navázal na svou přednáškovou činnost, když v průběhu března a dubna 1932 v týdeníku *Obrana lidu* na pokračování publikoval stať *Lužice a Čechy*,¹³⁴ ještě před vydáním této studie bylo rozhodnuto celou práci vydat jako samostatnou brožuru.¹³⁵ Útlý sešitek o dvaceti pěti stranách vyšel s titulem *Čechy a Lužice* v průběhu května.¹³⁶

Spolek připravoval i jednorázové rozsáhlejší akce. Kromě slavností pod hlavičkou Sdružených slovanských spolků se spojil s místním Spolkem paní a dívek a připravil inscenaci hry dolnolužické autorky Marjany Domaškojc *Ze života chudých*. Celý projekt byl organizován v koordinaci s ústředím, jež chystalo uvedení hry i v Praze. Pražská premiéra se uskutečnila 10. května 1932, mladoboleslavská o dva dny později (plakát viz Příloha 2.). Obou představení se zúčastnila i autorka.¹³⁷ Odbor v Mladé Boleslavi se zapojil do vzpomínkových akcí na památku Arnošta Muky, jenž zemřel 10. října 1932. Bylo rozhodnuto v listopadu uspořádat ve spolupráci se Sokolem a Osvětovým sborem tryznu, jež se uskutečnila 20. listopadu v sokolovně pod záštitou městské rady.¹³⁸

Lužickosrbská tematika zůstala na počátku 30. let živá i v Jabkenicích, kde se nadšeným podporovatelem Lužických Srbů stal Bohuslav Havlín. Ten byl po odjezdu lužickosrbských dětí v srpnu 1931 rozhodnut tábor v následujícím roce zopakovat. K zajištění běžného života kolonie bylo třeba mít podporu občanů Jabkenic, od nichž se očekávala pomoc při zásobování. Vidina dalšího zájezdu umožnila tento zájem udržet. Navíc se podařilo příznivce Lužických Srbů v obci a okolí organizovat rychlým založením odbočky česko-lužického spolku, ustavující schůzi Havlín svolal již na 13. prosinec. Odbor se netajil tím, že jeho hlavní program tkví v pořádání prázdninových osad pro lužickosrbské děti. V otázce finanční jako dobrý základ posloužil přebytek z darů na první dětský tábor, jenž byl vložen do lužickosrbského fondu.¹³⁹ Tuto sumu rozhojňovaly dary, o něž Havlín žádal spolky a úřady v širokém okolí.¹⁴⁰ Největší finanční obnosy přinášely velké manifestace, v nichž si čínorodý Havlín viditelně liboval. Na podzim 1931 využil přátelských styků s Alexanderem Thurn-Taxisem, který slavil osmdesáté narozeniny, a získal od něj souhlas vydat k této příležitosti dopisnice a uspořádat sbírku ve prospěch školy a přípravy lužickosrbského

¹³³ *Počet těch, kteří se zajímají o Lužici*, *Obrana lidu* 25/3, 15. 1. 1932, s. 2.

¹³⁴ *Z našeho a cizího tisku*, *LSV* 14/5, 1933, s. 42.

¹³⁵ *Valná hromada místní odbočky česko-lužického spolku „Adolf Černý“*, *Obrana lidu* 25/13, 25. 3. 1932, s. 2.

¹³⁶ *O knížce „Čechy a Lužice“*, *Obrana lidu* 25/28–29, 15. 7. 1932, s. 2.

¹³⁷ *Premiéra dolnolužické hry M. Domaškojc „Ze života chudých“*, *LSV* 13/6, 1932, s. 48.

¹³⁸ Miloslav ŠKODA, *Za mrtvým vůdcem*, *Obrana lidu* 25/47, 18. 11. 1932, s. 1.

¹³⁹ *Odbor v Jablkynicích s okolím*, *LSV* 12/10, 1931, s. 80.

¹⁴⁰ *Dary kolonii lužicko-srbských dětí*, *Jizeran* 52/48, 5. 12. 1931, s. 2.

tábora.¹⁴¹ K dalšímu podniku se Havlín spojil s Karlem Sellnerem, jenž sepsal historický román *Václav Vrba* o období pobělohorském. Havlín za účelem propagace této knihy svolal na 28. únor 1932 *Manifestaci venkova pro dobrou knihu*¹⁴² (plakát viz Příloha 3.). Spolupráce Havlína se Sellnerem se rozvíjela dále a s Josefem Maštálkem se spojili v organizování *Všennárodní manifestace za obrodu a sjednocení národního života*. K organizaci manifestace, jež se uskutečnila 19. června 1932, se spojily takřka všechny významnější spolky z Mladoboleslavska, mezi nimi i mladoboleslavský lužický.¹⁴³ Lužičtí Srbové byli připomenuti zpěvem národní hymny *Rjana Lužica* na počátku manifestace¹⁴⁴ (plakát viz Příloha 4.).

Příprava prázdninového tábora se dostala do finální fáze v květnu. V Německu se však již v průběhu roku 1932 začala projevovat změna politického i společenského klimatu, jež předznamenávala brzký konec režimu Výmarské republiky.¹⁴⁵ Proto pruská zemská vláda ještě koncem května zakázala dolnolužickým dětem, které se měly tábora zúčastnit, vycestovat ze země.¹⁴⁶ Naopak výprava z Horní Lužice se do Jabkenic vydat mohla: skupina 25 dětí dorazila 17. července.¹⁴⁷ Program kolonie kopíroval předchozí ročník. Podstatně delší doba pobytu ale umožnila strávit více dnů na cestách mimo Jabkenice. Tak jako v předchozím roce pozvalo děti *České srdce* do Prahy. V české metropoli strávily dva dny, 5. a 6. srpen.¹⁴⁸ Následující den, neděle 7. srpna, byl věnován prohlídce Mladé Boleslavi.¹⁴⁹ Havlín se během příprav tábora dostal do kontaktu s příznivci slovanské spolupráce v městech v Polabí, kteří se v oné době snažili o rozvoj spolupráce s Lužickými Srby. Jejich cíle mělo podpořit pořádání lužických večerů, na nichž vystoupily srbské děti. V pondělí 8. srpna navštívily Kolín, v úterý Poděbrady, o den později Nymburk, ve čtvrtek Kouřim a akce byla zakončena v pátek v Českém Brodě. Ve všech městech zároveň došlo k hromadné proklamaci odborů československo-lužického spolku.¹⁵⁰ Ustavit se nakonec podařilo pouze odbory kolínský, poděbradský a nymburský.

Na jaře 1933 již bylo takřka jasné, že ani z Horní Lužice tentokrát nikdo nebude moci přijet. Havlín na tuto situaci pohotově zareagoval a uspořádal letní tábor pro české děti

¹⁴¹ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 22z.

¹⁴² Ibidem, s. 79.

¹⁴³ Ibidem, s. 29z–30z.

¹⁴⁴ Ibidem, s. 30z.

¹⁴⁵ Atmosférou sklonku výmarského systému se podrobně zabýval Eberhard KOLB, *Die Weimarer Republik*. 7. vyd. München 2009. Z českého prostředí srov. Dagmar MORAVCOVÁ, *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918–1932*. Praha 2006.

¹⁴⁶ *Dolnolužickým dětem*, Obrana lidu 25/23, 3. 6. 1932, s. 2.

¹⁴⁷ *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, Obrana lidu 25/30, 22. 7. 1932, s. 1.

¹⁴⁸ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 58.

¹⁴⁹ *Pátá župa Baráčníků Václava Budovce z Budova*, Obrana lidu 25/32, 5. 8. 1932, s. 2.

¹⁵⁰ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 58.

z pohraničí.¹⁵¹ Stejně jako o rok dříve Havlín připomínal Lužické Srby na menšinových slavnostech. Rok po *Všenárodní manifestaci za obrodu a sjednocení národního života* se tato akce 29. června 1933 opakovala, útlak Lužických Srbů připomněl Karel Sellner.¹⁵² Bohuslav Havlín se nyní s podobnou energií, s jakou chystal pobyty lužickosrbských dětí, vrhl do dalšího rozvoje táborů pro menšináře, pro něž se mu podařilo vybudovat v jabkenické oboře osadu.¹⁵³

2.2.5 Zlomový rok 1933 a postupný úpadek činnosti

Zhoršující se situace Lužických Srbů samozřejmě ovlivnila i činnost mladoboleslavského odboru. Rapidní ztížení poměrů v Lužici a v celém Německu po lednu 1933, uvěznění nejvýznamnějších zástupců kulturního života, překládání učitelů a kněží i zásahy proti lužickosrbskému tisku a Sokolu se staly pádným argumentem pro potřebu aktivního a viditelného vystoupení za práva Lužických Srbů. Na počátku inkriminovaného roku však byli aktivní členové Společnosti přátel Lužice zaměstnáni přípravou *Výstavy slovanské spolupráce*, proto se v tisku neobjevují okamžité reakce, v rámci programu výstavy byl vyhrazen čas na *Manifestaci pro Lužici*.¹⁵⁴ Dubnový vývoj v Německu, kdy bylo přerušeno vydávání *Serbských nowin* a rozpustil se lužický Sokol,¹⁵⁵ vedl Miloslava Škodu k rozhodnutí uspořádat mohutnou akci, kde by se celé Pojizeří jednotně postavilo za lužickosrbská práva. Počátkem června informovaly místní týdeníky, že se na 5. červenec chystá „*Veliký tábor lidu*“ na vrchu Mužský u Mnichova Hradiště.¹⁵⁶ Hlavním pořadatelem manifestace byly Sdružené slovanské spolky ve spolupráci s pražským ústředím Společnosti přátel Lužice a mnichovohradištským okresem, akci zaštitila Národní rada československá a účast přislíbili i všichni zástupci mladoboleslavského kraje v parlamentu. Rudolf Kudrna jako předseda Sdružených slovanských spolků před shromážděnými davy přečetl plamennou resoluci, vyzývající, aby byla Lužickým Srbům přiznána práva menšiny¹⁵⁷ (fotografie viz Příloha 20.).

Bezprostředně po mítinku na Mužském činnost jak Sdružených slovanských spolků, tak samotné odbočky Společnosti přátel Lužice klesá. Analýze možných příčin tohoto úpadku se věnují následující kapitoly. Po půlročním mlčení se lužický spolek ohlásil až pořádáním

¹⁵¹ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV 14/7, 1933, s. 67.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 107.

¹⁵⁴ *Mladá Boleslav*, LSV 14/5–6, 1933, s. 51.

¹⁵⁵ P. KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*, s. 61. Proces uchopování moci národními socialisty v Německu zevrubně analyzoval mj. Ernst NOLTE, *Fašismus ve své epoše*. Praha 1998, zvl. s. 434–445.

¹⁵⁶ *Veliký tábor lidu na Mužském*, Jizeran 54/24, 10. 6. 1933, s. 5.

¹⁵⁷ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65.

valné hromady, jež se uskutečnila 4. února 1934.¹⁵⁸ Do konce kalendářního roku již odbor žádnou akci neuspořádal, byť ohlašoval alespoň lužický večer, jenž se měl uskutečnit v listopadu.¹⁵⁹

O poslední významnější vzepětí prolužické činnosti v meziválečném období se pokusil Miloslav Škoda na počátku roku 1935. V mladoboleslavských týdenících se na přelomu února a března opět objevila série článků, jež informovala o dění ve Společnosti přátel Lužice, vyzývala ke vstupu do spolku i zapojení do jeho činnosti.¹⁶⁰ Nejviditelnější součástí této kampaně měl být koncert za přítomnosti Bjarnata Krawce, jenž byl ohlášen na 23. únor.¹⁶¹ Na poslední chvíli však byl koncert odložen a uskutečnil se až 16. května v městském divadle, avšak vyprodáno zcela nebylo.¹⁶² Největší přínos této kampaně tkvěl v tiskové osvětě, kdy odbor takřka souběžně vydal studii Miloslava Škody *Tragická otázka lužickosrbská* a Karla Sellnera *Lužice a česká emigrace*.¹⁶³

Prolužická kampaň skončila počátkem roku 1936, kdy byl Miloslav Škoda přeložen na Podkarpatskou Rus.¹⁶⁴ Odbor nebyl ani schopen uspořádat valnou hromadu, k níž ho ještě koncem června vyzýval *Lužickosrbský věstník*.¹⁶⁵ Ze stavu klinické smrti se sdružení snažil vyburcovat Josef Kerner, když se pustil do příprav zájezdu do Budyšina, spojeného s výstupem na rozhlednu na hoře Černobohu. Zájezd, tentokrát autobusový, byl ohlašovaný na 6. a 7. červen,¹⁶⁶ avšak nakonec se jej nepodařilo uskutečnit. Na počátku roku 1937 byly jabkenický a mladoboleslavský odbor spolku ústředím SPL požádány o pomoc při organizaci Výstavy lužickosrbské kultury, jež byla umístěna ve Smetanově myslivně v Jabkenicích.¹⁶⁷ 8. února se podařilo uspořádat valnou hromadu. Na večer byl pozván i Josef Páta, jenž před volbou přednášel na téma „*Naše vztahy k Lužici*“.¹⁶⁸ Mladoboleslavský odbor SPL ještě 20. června uspořádal autobusový zájezd do Jabkenic na slavnostní zahájení lužickosrbské výstavy. Je to poslední prokazatelná aktivita tohoto spolku před vypuknutím války.¹⁶⁹

Bohuslav Havlín, i když po roce 1933 jednoznačně největší pozornost věnoval menšinářům, Lužické Srby nikdy ze zřetele nespustil. O činnosti v rámci dětských osad pravidelně informoval ústředí SPL. Po uskutečnění letního tábora v roce 1934 přišel

¹⁵⁸ *Mladá Boleslav*, LSV 15/4–5, 1934, s. 36.

¹⁵⁹ *Mladá Boleslav*, LSV 15/8, 1934, s. 68.

¹⁶⁰ *Společnost přátel Lužice v Ml. Boleslavi*, Obrana lidu 28/11, 15. 3. 1935, s. 1.

¹⁶¹ *Mladá Boleslav*, LSV 16/1–2, 1935, s. 19.

¹⁶² *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

¹⁶³ *Literární hlídka*, LSV 16/6, 1935, s. 52.

¹⁶⁴ *Mladá Boleslav*, LSV 17/4–5, 1936, s. 44.

¹⁶⁵ *Svolejte valnou hromadu!* LSV 17/6, 1936, s. 52.

¹⁶⁶ *Společnost přátel Lužice a Klub čs. turistů*, Jizeran 57/21, 23. 5. 1936, s. 57.

¹⁶⁷ *Ústředí Společnosti přátel Lužice*, LSV 18/4, 1937, s. 34.

¹⁶⁸ *Mladá Boleslav*, LSV 17/3, 1936, s. 28.

¹⁶⁹ *Valná hromada ústředí společnosti přátel Lužice*, LSV 19/5–6, 1938, s. 30.

s myšlenkou postavit v oboře i lužickou chatu.¹⁷⁰ Příprava stavby se však zadrhla. V roce 1935 nabídl Alexander Thurn-Taxis Bohuslavu Havlínovi ke koupi myslivnu na pokraji obory, v níž posledních devět let života strávil Bedřich Smetana. V nově získané myslivně bylo rozhodnuto zřídit Smetanovu expozici, památky na hudebního skladatele ale nemohly naplnit celou budovu. Na jaře 1936, kdy se teprve začínalo s nutnými opravami objektu,¹⁷¹ se Havlín rozhodl dát zbytek místností k dispozici SPL ke zřízení lužickosrbské výstavy.

Přípravy směřovaly k otevření myslivny a obou výstav koncem června 1937. Lužickosrbskou expozici organizovalo pražské ústředí, účast mladoboleslavského a jabkenického odboru byla symbolická.¹⁷² Koncepti výstavy, již nakonec byly vyhrazeny čtyři místnosti a chodba s balkonem, připravil Vladimír Zmeškal.¹⁷³ Zajímavé je, že se nepodařilo zkoordinovat zahájení obou výstav. Původně mělo k slavnostnímu otevření celé myslivny dojít 20. června,¹⁷⁴ nakonec se Smetanova výstava otevírala již 13. června (hlavním řečníkem byl později nechvalně proslulý Zdeněk Nejedlý), lužickosrbská expozice zahájila provoz až v původně plánovaném termínu.¹⁷⁵ 20. června do Jabkenic přijel autobusový zájezd z ústředí Společnosti přátel Lužice, podobný zájezd pořádal i mladoboleslavský odbor.¹⁷⁶ Během čtvrt roku, kdy byla výstava otevřena, ji navštívilo 1 086 návštěvníků.¹⁷⁷ Bohuslav Havlín obvykle provázel návštěvníky po myslivně a podával výklad.¹⁷⁸

Výstava uspořádaná již ve značně dusné atmosféře předznamenávající brzké rozbití Československa a začátek světové války byla poslední velkou akcí předválečné Společnosti přátel Lužice a svým rozsahem představovala vyvrcholení dosavadní činnosti spolku. Zároveň ji lze chápat jako symbolickou tečku za námi sledovaným obdobím a prvorepublikovými styky s Lužicí v mladoboleslavském regionu, i když, přísně vzato, přínos přátel Lužice z Mladoboleslavska pro tuto výstavu, až na Bohuslava Havlína, jenž poskytl prostory a pomáhal s každodenním provozem expozice, nebyl velký.

¹⁷⁰ *Jablkyňice*, Lužickosrbský věstník 15/7, 1934, s. 60.

¹⁷¹ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Smetanova myslivna v Jablkynicích ožije 20. června*, Jizeran 58/12, 27. 3. 1937, s. 4.

¹⁷² *Ústředí Společnosti přátel Lužice*, LSV 18/4, 1937, s. 34.

¹⁷³ Vladimír ZMEŠKAL, *Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích*. Praha 1937, s. 3.

¹⁷⁴ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Smetanova myslivna v Jablkynicích ožije 20. června*, Jizeran 58/12, 27. 3. 1937, s. 4.

¹⁷⁵ *Kulturní svátek Smetanova kraje*, Jizeran, 58/25, 26. 6. 1937, s. 5.

¹⁷⁶ *Výstava Lužickosrbské kultury v Jablkynicích otevřena*, LSV 18/7, 1937, s. 59.

¹⁷⁷ *Výstava Lužickosrbské kultury v Jablkynicích*, LSV 18/8, 1937, s. 66.

¹⁷⁸ *Jablkyňice*, LSV 18/8, 1937, s. 67.

3. Sociální stratifikace sorabofilů na Mladoboleslavsku

V tomto oddílu se pokusíme zodpovědět otázky, v jakých sociálních skupinách obyvatelstva na Mladoboleslavsku lužickosrbská problematika rezonovala nejhlasitěji a proč. Předem však musíme konstatovat, že se pohybujeme částečně na tenkém ledu. Vzhledem k neexistenci archivu ústředí SPL i jeho odborů v Mladé Boleslavi a Jabkenicích totiž nemáme k dispozici ani jmenný seznam členů této korporace.

3.1 Do ustavení odboru českolužického spolku

V období předcházejícím ustavení odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi byl zájem o Lužické Srby v tomto městě záležitostí jednotlivců. K 31. prosinci 1922 na Mladoboleslavsku žili pouze čtyři členové Českolužického spolku „Adolf Černý“. Mladoboleslavský továrník Pavel Gellner a velkostatkář (a bývalý poslanec, proslulý svým působením mezi ruskými legionáři a následnou roztržkou s Masarykem) Josef Dürich z Kláštera Hradiště nad Jizerou se však nijak nezapojovali do raných kontaktů s Lužickými Srby, jež organizovala sokolská Fügnerova župa. Jejich vstup (oba se stali členy spolku roku 1919)¹⁷⁹ tak můžeme chápat jako způsob manifestačního přihlášení se k nově vzniklému (slovanskému) státu, kteréžto přihlášení oba jako příslušníci místních ekonomických a společenských elit vnímali jako svou povinnost.¹⁸⁰ Hlubší zájem o Lužické Srby projevoval primář kosmonoské psychiatrické léčebny Karel Funk.

Bezprostředně po proklamaci československého státu zahájil Českolužický spolek „Adolf Černý“, jmenovitě jeho jednatel Vladimír Zmeškal, slavista a pozdější profesor sorabistiky na Karlově univerzitě Josef Páta a právní historik Jan Kapras, rozsáhlou tiskovou kampaň, jež dokazovala české historické nároky na území obojí Lužice. Její součástí byla rovněž osvěta o Lužických Srbech.¹⁸¹ Funk, tehdy ještě působící v Beřkovicích, zahltil Zmeškala řadou dotazů¹⁸² a ještě před koncem roku 1918 vstoupil do řad korporace.¹⁸³ Zájem, jež věnoval především Dolní Lužici,¹⁸⁴ zůstával však jeho soukromou záležitostí. Funk, který se zajímal o lužickosrbské písemnictví, jako jeden z mála mladoboleslavských sorabofilů

¹⁷⁹ Vladimír ZMEŠKAL, *Patnáct let českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*. Praha 1923, s. 26–37.

¹⁸⁰ Význam této motivace ke vstupu do českolužického spolku po roce 1918 naznačuje P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 22

¹⁸¹ Ibidem, s. 20–21. Podrobně k tématu vznášení státoprávních nároků na Lužice po roce 1918: J. CHODĚJOVSKÝ, *Lužice v plánech na vybudování nového Československa*.

¹⁸² LA PNP, fond Českolužický spolek „Adolf Černý“ v Praze, inv. č. 896, Spolková korespondence. Funk Karel Českolužickému spolku Praha, k. 1.

¹⁸³ V. ZMEŠKAL, *Patnáct let českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*, s. 28.

¹⁸⁴ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

skutečně (byť zřejmě dosti povrchně) ovládal lužickou srbštinu¹⁸⁵ a již ve 20. letech udržoval písemný kontakt s některými Lužickými Srby.¹⁸⁶ Až do ustavení odboru spolku necítil potřebu prezentovat svůj zájem na veřejnosti. Nezapojil se tak ani do přípravy zájezdů Lužických Srbů organizovaných Josefem Maštálkem, ani se nezúčastnil turistického výletu do Lužic o prázdninách 1930, jenž se stal impulsem k založení odboru lužického spolku. Z ústraní tak vystoupil až na ustavující schůzi odboru, kde byl především díky tehdy již dvanáctiletému členství ve spolku zvolen jeho předsedou.¹⁸⁷ Jeho osobě a činnosti v předsednickém postu bude věnován prostor v následující kapitole, předestřeme však, že ani získaná funkce jej nepřiměla k cílenějšímu zapojení se do veřejných aktivit spolku.

Jediným organizátorem veřejných kontaktů s Lužickými Srby z první generace členů českolužického spolku tak byl řídící učitel v Bělé pod Bezdězem a menšinář župy Fügnerovy Josef Maštálko. V jeho případě byl vstup do spolku roku 1921¹⁸⁸ motivován jednáním o zastávce lužickosrbských pěvců při jejich zájezdu do Prahy. Ten se měl uskutečnit v průběhu onoho léta, nakonec však byl odložen na počátek roku 1922.¹⁸⁹ Vzájemné styky nenápadně začaly pozváním přednášejícího z pražského Českolužického spolku „Adolf Černý“, aby na podzim 1920 promluvil o Lužických Srbech v rámci cyklu přednášek o slovanských národech, jež pořádala Fügnerova župa.¹⁹⁰ Velice rychle pak přerostly v hlubší spolupráci mezi župou a rodícím se lužickosrbským sokolským svazem. I když byly plody této spolupráce hmatatelné – dva zájezdy lužickosrbských sokolů v letech 1922¹⁹¹ a 1927,¹⁹² dvojí zájezd družstva Fügnerovy župy do Horní Lužice v letech 1922¹⁹³ a 1924,¹⁹⁴ první prázdninový tábor pro lužickosrbské děti v létě 1922¹⁹⁵ a lužickosrbské oddělení na Výstavě českého severu roku 1927¹⁹⁶ –, nemůžeme hovořit o vyvolání trvalejšího a hlubšího zájmu o Lužické Srby ve městě v průběhu 20. let.

¹⁸⁵ Výpravu lužickosrbských sokolů, kteří do Mladé Boleslavi dorazili 28. listopadu 1931, uvítal lužickosrbsky (*Sokolský česko-lužický večer*, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.); když ale zval do Mladé Boleslavi skladatele Bjarnata Krawce, psal mu česky. Dopis Karla Funka Bjarnatu Krawcovi, 6. 8. 1931, SKA, fond Nachlässe der Mitglieder der Maćica Serbska (dále: ZM) XX – Nachlass Bjarnat Krawc, k. 20 Bq.

¹⁸⁶ Z jeho korespondence se ale dochovaly pouze zlomky. Kromě dopisu Bjarnatu Krawcovi se již jedná pouze o listy, jež mu adresovala Mina Witkojc a Bogumił Šwjela. Dopis Miny Witkojc Karlu Funkovi, 7. 4. 1928, MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 3.; Dopis Bogumiła Šwjely Karlu Funkovi, 1. 7. 1935, MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 3.

¹⁸⁷ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

¹⁸⁸ V. ZMEŠKAL, *Patnáct let českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*, s. 31.

¹⁸⁹ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 36–37.

¹⁹⁰ *Poslední z cyklu slovanských večerů*, Obrana lidu 13/52, 24. 12. 1920, s. 4.; *Kronika*, ČLV 1/9, 1920, s. 67.

¹⁹¹ *Dojem ze župního sletu v Ml. Boleslavi*, Jizeran 23/31, 12. 8. 1922, s. 3.

¹⁹² *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

¹⁹³ Z. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Čeští Sokolové v Budyšině*, ČLV 3/3, 1922, s. 28.

¹⁹⁴ *Zájezd do Lužice*, Mladoboleslavské listy 35/78, 1. 10. 1924, s. 1.

¹⁹⁵ *První lužická škola*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

¹⁹⁶ *Lužické oddělení na Výstavě Severních Čech v Ml. Boleslavi 1927*, ČLV 8/7, 1927, s. 47.

¹⁹⁶ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

Veškeré výše zmíněné aktivity pocházely z Maštálkovy hlavy, samozřejmě se neobešel bez podpory, zvláště finanční, z řad Fügnerovy župy, jež na podzim 1923 pro účely podpory lužickosrbského sokolského svazu zřídila Fond Lužických Srbů.¹⁹⁷ Roku 1927 se v Mladé Boleslavi našel dostatek ochotných rodin, jež u sebe ubytovaly účastníky zájezdu z Lužic.¹⁹⁸ Stejně tak do Horní Lužice nejezdil Maštálko sám, ale doprovázelo jej družstvo cvičenců, kteří předváděli ukázky svého umu.¹⁹⁹ Domníváme se však, že účast na těchto akcích nebyla v jejich případě vedena zvláštním zájmem o Lužické Srby, nýbrž byla spíše vnímána jako součást povinností, jež plynuly z členství v Sokole. Spíše pasivnímu přístupu mladoboleslavských sokolů k Lužickým Srbům rovněž nasvědčuje fakt, že při organizaci lužickosrbského oddělení na Výstavě severních Čech Maštálkovi nepomáhal žádný člen Sokola, jenž přitom již pět let udržoval s Lužickými Srby kontakty, nýbrž katecheta Ševčík, o jehož předchozím zájmu o Lužické Srby nemáme žádné zprávy.²⁰⁰

Maštálko sice ve své brožurce *Lužičtí Srbové* z roku 1924 vyzýval: „*Přistupujme za členy spolku A. Černý*“,²⁰¹ avšak až do roku 1931 nevíme o žádném dalším členovi tohoto spolku z Mladobolesavska. Zájem o Lužické Srby zde zůstával pouze záležitostí jednotlivců i vzdor určité osvětové tiskové kampani na stránkách místních *Mladoboleslavských listů*, kde se Maštálkovou zásluhou občas objevovaly články převzaté z *Českolužického věstníku*,²⁰² či v podobě lužickosrbského oddělení na Výstavě českého severu.²⁰³ Josef Kerner, ředitel obchodní školy, předseda mladoboleslavského odboru KČST a pozdější iniciátor založení místního odboru českolužického spolku, v jehož případě jako u jediného víme, že se o Lužické Srby začal zajímat právě pod dojmem mladoboleslavské výstavy, vzpomínal, že roku 1929 v Mladé Boleslavi „*nebylo ještě dosti zájmu o lužickou otázku*“. ²⁰⁴

Srovnáme-li tuto šesticí mužů (Gellner, Dürich, Funk, Maštálko, Ševčík, Kerner), kteří určitým způsobem deklarovali zájem o Lužické Srby, dojdeme k závěru, že všechny (tedy dva učitele, resp. pracovníky ve školství, neboť Maštálko byl roku 1926 jmenován inspektorem,²⁰⁵ jednoho továrníka, jednoho (bývalého) politika, jednoho lékaře a jednoho duchovního) můžeme zařadit mezi vyšší střední třídu, z určitého pohledu i společenskou elitu, ať již z hlediska majetku, vzdělání či společenského postavení. Nabízí se rovněž srovnání se

¹⁹⁷ *Fond lužických Srbů*, Jizeran 44/47, 1. 12. 1923.

¹⁹⁸ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

¹⁹⁹ Z. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Čeští Sokolové v Budyšině*, ČLV 3/3, 1922, s. 28.

²⁰⁰ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

²⁰¹ J. MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*, s. 25.

²⁰² O těchto článcích zpětně informoval *Českolužický věstník*. *Z našeho a cizího tisku*, ČLV 6/3, 1925, s. 24.

²⁰³ *Lužické oddělení na Výstavě Severních Čech v Ml. Boleslavi 1927*, ČLV 8/7, 1927, s. 47.

²⁰⁴ Josef Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*. Mladá Boleslav 1946, s. 4.

²⁰⁵ Luděk BENEŠ, *Osobnosti Mladobolesavska*. Mladá Boleslav 2009, s. 133.

statistikou členstva Českolůžického spolku „Adolf Černý“, vypracovanou Vladimírem Zmeškalem v brožůře *Patnáct let českolůžického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*, jež zachycuje stav ke konci roku 1922.²⁰⁶ Učitelé zde jsou po úřednících druhou nejsilnější skupinou, celkem tvoří 20,3 % členstva (úředníci 30,9 %), významněji zastoupeni byli v řadách spolku rovněž lékaři (7,1 %), nižší podíl již připadá na továrníky (4 %), duchovní (3,4 %) a konečně politiky (2,5 %). Přesto lze konstatovat, že již v rané fázi zájmu o Lužické Srby na Mladoboleslavsku padal tento zájem na úrodnou půdu u skupin, jež se o Lužické Srby zajímaly také v celostátním měřítku. Skupina učitelů je v celkové statistice členů druhá nejpočetnější, lékařů třetí (nepočítáme-li 7,7 % osob bez uvedeného zaměstnání), továříků pátá a duchovních šestá. Proti obecným trendům Lužičtí Srbové na Mladoboleslavsku v počátečním období neoslovovali úřednictvo, jinak se pořadí vzácně shoduje. V Mladé Boleslavi z nejpočetnějších skupin prozatím kromě úředníků nebyly zastoupeny pouze ženy v domácnosti (v celkové statistice čtvrté s 5,9 %).

3.2 Po ustavení odboru českolůžického spolku

Ve 20. letech můžeme prokazatelný zájem o Lužické Srby, ať již je, či není institucionalizován vstupem do Českolůžického spolku „Adolf Černý“, dokladovat pouze u několika jednotlivců. Zároveň se domníváme, že skutečný počet sorabofilů na Mladoboleslavsku nebyl o nic vyšší. Okamžikem založení odboru českolůžického spolku ale Lužičtí Srbové oslovili řádově vyšší počet osob. Z nich jsme však schopni zmapovat pouze menší část. Nejprve si položíme otázku, kolik lidí v Mladé Boleslavi a okolí začala lužickosrbská tematika po roce 1930 zajímat. Předpokládejme, že ten, kdo se zajímal o Lužické Srby, cítil zároveň potřebu vstoupit do českolůžického spolku, tedy že počet místních sorabofilů odpovídá počtu členů odboru spolku. Tuto jasnou hranici je ovšem možné relativizovat. Mezi příznivce Lužických Srbů jsme v rané fázi zařadili rovněž Josefa Knera, jenž, jak sám tvrdí, poznal „r. 1927 na Severočeské výstavě osobně Lužické Srby v krojích, jejich tance, zpěvy a hudbu. Můj zájem o blízkou Lužici rostl a uzrál v přesvědčení, že navštívím zemi, jejíž bratrství slovanští obyvatelé dovedli přes 1000 let hrdinně odolávat německému náporu o vyhubení.“²⁰⁷ Vzdor tomuto zájmu však Kerner nepovažoval za nutné vstoupit do spolku a učinil tak teprve hromadně spolu s padesátkou členů jím vedeného odboru KČST na sklonku roku 1930.²⁰⁸ Vzhledem k tomu, že jednorázových manifestací ve

²⁰⁶ Tato statistika je rovněž podkladem pro následující procentuální výpočty. Viz: V. ZMEŠKAL, *Patnáct let českolůžického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*. Praha 1923, s. 26–37.

²⁰⁷ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, s. 3.

²⁰⁸ *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, Národní politika, 4. 1. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 6.

prospěch Lužických Srbů se účastnily tisíce, v případě tábora na Mužském 5. července 1933 až desetitisíce obyvatel regionu,²⁰⁹ je nutno konstatovat, že příležitostně dokázala lužickosrbská problematika aktivizovat výrazně vyšší množství osob, než jaký byl počet členů mladoboleslavské pobočky SPL.

I přes tyto námitky ztotožníme v následujícím výkladu i za cenu jisté nepřesnosti zájemce o Lužické Srby s členy českolužického spolku, neboť tuto skupinu je možno alespoň orientačně statisticky vyjádřit. K dispozici máme statistiku celkového počtu členů v mladoboleslavském odboru spolku v letech 1931–1937. Údaje odpovídají stavu ke konci kalendářního roku.

rok	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
počet členů	111	140	146	132	134	134	122

Tabulka 1. Počet členů odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi v letech 1931–1937.

Podle: *Počet členstva v letech 1930–1934*, LSV 16/10, 1935, s. 84.; *Počet členstva v letech 1934–1937*, LSV, 19/5-6, 1938, s. 40.

Tytéž údaje existují rovněž pro odbor v Jabkenicích, jenž se zásluhou tamějšího řídícího učitele Bohuslava Havlína ustavil v prosinci 1931 v důsledku úspěšného letního pobytu lužickosrbských dětí v jabkenické škole a který si dal za úkol usnadnění organizace těchto pobytů v následujících letech.²¹⁰

rok	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
počet členů	44	68	58	61	61	61	61

Tabulka 2. Počet členů odboru českolužického spolku v Jabkenicích v letech 1931–1937.

Podle: *Počet členstva v letech 1930–1934*, LSV 16/10, 1935, s. 84.; *Počet členstva v letech 1934–1937*, LSV, 19/5-6, 1938, s. 40.

Jak je z tabulek zřejmé, mladoboleslavský odbor sdružoval nejvýše 146 členů, maximum početnosti jabkenického odboru bylo 68 členů. Chceme-li určit, kolik osob celkově prošlo oběma odbory, musíme k nejvyššímu dosaženému počtu připočítat počet členů, jež řady spolku opustily před tímto datem, a ty, kteří do něj vstoupili až po tomto datu. Vzhledem k absenci soupisu členů se nevyhneme pouze přibližnému odhadu. Zprávy v místním tisku a v *Lužickosrbském věstníku* jmenovitě uvádějí 45 členů mladoboleslavského odboru českolužického spolku. Z toho 4 osoby byly v průběhu existence odboru služebně přeloženy (1 roku 1932; 2 roku 1935 a 1 roku 1936)²¹¹ a dvě osoby zemřely (r. 1932 a 1936).²¹² Žádný

²⁰⁹ Zprávy o účasti na manifestaci se pohybují od 10–20 tisíc (*Kurzer Bericht über die Manifestationsversammlung der Gesellschaft Freunde der Lausitz*, SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechelseitigkeit und Bohemica, k. 8 C, f. 12–16) po více než 30 tisíc (*Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63).

²¹⁰ *Odbor v Jablkynicích s okolím*, LSV 12/10, 1931, s. 80.

²¹¹ Roku 1932 byl do Plzně přeložen úředník banky Slavie Jindřich Jašek (viz: *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35), v roce 1934 byl do Bohnic přeložen dosavadní primář kosmonoské psychiatrické léčebny

z prokázaných členů spolku nevstoupil do této korporace po 31. prosinci 1933 (tedy datu, kdy korporace vykazovala nejvyšší počet členů), zároveň však na několik takových, byť anonymních osob upozorňuje článek z roku 1935 tvrdící, že „do *Společnosti přátel Lužice* přihlásilo se opětně několik dalších členů“.²¹³ Jejich existenci lze vyčíst rovněž ze statistiky. Odbor měl v jeho závěru o dva členy více než předchozího léta. K nim je třeba připočíst dvě osoby, jež vyrovnaly jeden doložený odchod a jedno úmrtí z roku 1932 a dvě osoby vyrovnaly jeden odchod a jedno úmrtí v průběhu roku 1936, na jehož závěru vykázal odbor stejný počet členů jako roku předchozího. K 146 osobám tak je nutno připočítat dalších minimálně 6 osob. Vzhledem k důkladně vedené rubrice úmrtních oznámení v *Lužickosrbském věstníku* nepředpokládáme další nedoložené zemřelé členy odboru, naopak se jistě nepodařilo dohledat všechna přestěhování, případně prostá odhlášení se z důvodu ztráty zájmu. Předpokládáme tedy, že mladoboleslavským odborem SPL prošlo za dobu jeho existence nejvýše 165 osob. Z nich se nám tedy podařilo jmenovitě dohledat cca 27,3%.

V případě jabkenického odboru vykazuje statistika členstva mnohem vyšší stabilitu, maxima dosáhla již v závěru roku 1932 počtem 68 členů a po následném propadu se až do konce 30. let ustálil počet členů na cifře 61. Na rozdíl od Mladé Boleslavi nemáme u stabilního usedlého vesnického obyvatelstva doloženo stěhování, ani úmrtí. K nejvyššímu počtu členů tak musíme pouze dopočítat tři osoby, jež činí rozdíl mezi lety 1933 a 1934, Vzhledem k výjimečně stabilní statistice nepočítáme s významnějšími nedoloženými změnami v členské základně. Domníváme se tedy, že celkově bylo členy jabkenického odboru SPL nejvýše 75 osob. Z nich se nám na základě zmínek v pramenech jmenovitě podařilo doložit 18, tedy zhruba 24%.

Než přistoupíme k analýze sociální stratifikace zjištěných členů, je dlužno předeslat, že drtivou většinu z nich (v Jabkenicích všechny) známe díky jejich zapojení do struktur odboru, v němž získali alespoň na určitou dobu funkci. Máme tak co do činění pouze s aktivnější částí členstva, které nečinilo potíže vykonávat spolkovou funkci. I když, jak ještě ukážeme, řada funkcí se rozdávala nikoli podle aktivity, nýbrž dle společenského postavení či délky členství v korporaci apod. Nepronikneme již k pasivním členům spolku, kteří se kromě členství v korporaci, jež bylo spojeno s odebíráním *Lužickosrbského věstníku*, do spolkové činnosti viditelně nezapojovali.

Karel Funk, jehož následovala i manželka, rovněž členka spolku. Viz: *Uznání vlastenecké práce*, Mladoboleslavské listy 47/43, 6. 6. 1934, s. 2. (výstřižek ve sbírce SKA je chybně datován až do června 1935, viz: SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 28 B, f. 170). Na počátku roku 1936 směřoval na Podkarpatskou Rus JUC. Miloslav Škoda (*Mladá Boleslav*, LSV 17/4–5, 1936, s. 44.).

²¹² Roku 1932 zemřel kosmonoský řezník Adolf Hahn (*Odbor Mladá Boleslav*, LSV 13/4, 1932, s. 36), roku 1936 profesor gymnázia Jan Ceip (*V roce 1936 zemřeli*, LSV 18/5–6, 1937, s. 49).

²¹³ *Do Společnosti přátel Lužice*, Obrana lidu 28/13, 29. 3. 1935, s. 2.

V Mladé Boleslavi měli mezi zjištěnými členy spolku největší podíl zaměstnanci ve školství (učitelé, ředitelé škol, školní inspektoři) – 28,9 %, s výrazným odstupem druhou pozici obsadili úředníci s 17,8 %, na třetí příčku se vyhouply ženy v domácnosti, jejichž podíl činí 13,3 %, nezanedbatelný byl rovněž podíl živnostníků – 11,1 %, po dvou lidech, a tedy 4,4 % řadíme do skupin lékařů, ošetřovatelů a politiků. Kromě toho v řadách odboru působil jeden továrník, ředitel spořitelny, knihovník, advokát a duchovní. U dvou osob se nepodařilo určit jejich zaměstnání.

Porovnáme-li tyto údaje s předchozí statistikou provedenou pro 20. léta i jediným údajem o celkovém členstvu spolku z roku 1922, zaujme jistě nejsilnější postavení učitelů a ostatních školských pracovníků a naopak nižší podíl úřednictva, což potvrzuje trendy naznačené v Mladé Boleslavi již ve 20. letech, avšak ne zcela odpovídá pořadí v měřítku celého spolku. Je však nutné podotknout, že porovnání s údaji z roku 1922 není zcela relevantní. Tato statistika zachycuje pouze 324 osoby,²¹⁴ zatímco např. roku 1933, kdy byl mladoboleslavský odbor SPL co do počtu na vrcholu, již spolek ve 14 odborech sdružoval 3 423 členy.²¹⁵ Výrazněji přibývali členové právě z menších měst jako Mladá Boleslav, kde veřejný a spolkový život nejvýrazněji organizovali právě učitelé.

Ostatně právě skupiny úředníků a učitelů odbor jednoznačně ovládaly a určovaly jeho činnost. Aktivní jádro spolku, jak je definováno v následující kapitole, tvořili, pomineme-li Josefa Maštálka, jehož aktivity přímo v Mladé Boleslavi v podstatě končí rokem 1927 a Výstavou českého severu, dva školští zaměstnanci a dva úředníci. Tento stav zcela koresponduje se situací ve spolku jako celku, respektive v jeho pražském ústředí, jež rovněž formovali příslušníci inteligence z učitelského a úřednického stavu. Zároveň tyto skupiny společnosti myšlenka lužickosrbské spolupráce nejčastěji oslovovala.²¹⁶

Nepřehlédnutelné je významný podíl žen v domácnosti. V celkové statistice spolku za rok 1922 byla sice tato skupina čtvrtá nejsilnější, avšak s 5,9 % měla zhruba poloviční podíl než v Mladé Boleslavi. Do této skupiny patří především manželky příslušníků místních elit a zároveň členů českolužického spolku (např. manželky primáře, ředitele spořitelny či několika profesorů), které považovaly za součást své společenské role právě členství ve slovanském, respektive národním obranném spolku. Význam žen obecně ve spolku nelze podceňovat, k těmto manželkám – ženám v domácnosti je nutné připočítat další trojici učitelek a jednu ošetřovatelku, celkem tedy ze 45 doložených členů odboru bylo 10 žen, tj. 22,2 %. Mladoboleslavský odbor zároveň jako vůbec první z odborů spolku zvolil (již na ustavující

²¹⁴ V. ZMEŠKAL, *Patnáct let českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*, s. 26–37.

²¹⁵ *Počet členstva v letech 1930–1934*, LSV 16/10, 1935, s. 84.

²¹⁶ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 24.

schůzi v únoru 1931) ženu, konkrétně učitelku Zdenku Vítkovou, do výboru.²¹⁷ Tuto praxi následovala řada menších odborů, jež vznikly především na maloměstech v severovýchodních Čechách v letech 1932 a 1933. Ke konci tohoto roku již alespoň jedna žena zastávala nějakou spolkovou funkci v sedmi odborech ze čtrnácti.²¹⁸

Ženy se rovněž významně zapojovaly do činnosti spolku, ve spolupráci se spřáteleným pěveckým sborem Boleslav se konal v jejich režii kulturní program lužickosrbských večerů. Již během večera v prosinci 1930, na němž bylo deklarováno ustavení odboru, vystoupily jeho pozdější členky Zdeňka Badalcová a Giza Jarská.²¹⁹ Pod hlavičkou místního Spolku paní a dívek se v květnu 1932 uskutečnilo představení hry dolnolužické autorky Marjany Domaškojc *Ze života chudých*. Autorka, jež se představení účastnila, byla tři dny hostem místních dam a předsedy odboru Funka.²²⁰ Na druhé straně můžeme aktivity žen v odboru, především v podobě angažmá ve výboru spolku, připočítat na vrub omezeného počtu osob, jež byly ochotny se aktivněji angažovat v rámci korporace a přijmout v ní nějakou funkci. Na valné hromadě v roce 1932 takto byla do výboru zvolena manželka předsedy odboru primáře Funka.²²¹

Ve srovnání s členstvem spolku v roce 1922 není bez zajímavosti poměrně vysoký podíl živnostníků, jejichž počet byl v rámci celorepublikové působnosti spolku roku 1922 dosud zanedbatelný. Domníváme se, že tento stav je možné vysvětlit skladbou obyvatelstva menšího města s nižším potenciálem úřednické základny, jež tvořila rozhodující skupinu početného pražského ústředí spolku. Pro ověření této domněnky by bylo zapotřebí provést v budoucnu shodnou analýzu členstva rovněž pro další odbory SPL v městech lokálního významu. Navíc odbor samotný spatřoval v živnostnictvu potenciální členy a s jejich podílem ve svých řadách nebyl zcela spokojen. Na živnostníky tak cílil tiskovou kampaní na stránkách orgánu živnostenské strany *Jizeran*.²²²

Ostatní skupiny s dvěma či jedním členem jsou příliš malé na to, aby bylo možné je interpretovat. Pozornost si však zaslouží dvojice ošetřovatelů. Jako pomocný lékařský personál nepatří tato profese mezi cílovou skupinu českolužického spolku, jenž získával své členy mezi elitami a inteligencí. Oba dva ale působili v kosmonoské psychiatrické léčebně,

²¹⁷ mša. [=Miloslav ŠKODA], *Česko-lužický spolek Adolf Černý ustaven*, *Náš kraj*, 4. 2. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 48.

²¹⁸ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 111–121.

²¹⁹ *Lužický večer*, *Národní zájmy* 11/52, 22. 12. 1930, s. 11.

²²⁰ *Premiéra dolnolužické hry M. Domaškojc „Ze života chudých“*, LSV 13/6, 1932, s. 48.

²²¹ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

²²² Např.: *Živnostníci a Lužice*, *Jizeran* 52/40, 10. 10. 1931, s. 4.

kde primariát vykonával předseda odboru Karel Funk.²²³ Jejich angažmá v řadách SPL tak lze chápat jako naplnění klientských vazeb a společenských struktur mezi primářem a jeho podřízenými.

Členstvo tak nelze analyzovat pouze z hlediska zaměstnání a společenského postavení jednotlivých osob. Jejich vstup do SPL byl druhdy motivován osobními kontakty s jednotlivými činovníky spolku. Takovéto klientské vazby lze rozlišit nejen v případě již zmíněného Funka. Struktur, jež na ně byly navázány, využívali rovněž ředitel Kerner, jehož studentky z obchodní školy v krojích obohacovaly zpěvem lužickosrbských písní program spolkových slavností,²²⁴ i inspektor Sellner, který využíval kontaktů s řediteli škol v okrese, jež inspiroval k zapojení do prolužických aktivit. Jeho zásluhou začal Bohuslav Havlín organizovat v Jabkenicích letní pobyty pro lužickosrbské děti²²⁵ a rovněž díky Sellnerovi přijali ředitelé Horný, Koníčková a Košťál na svých školách studenty z Lužice.²²⁶

Snad ještě více než styky pracovní vstup do odboru SPL ovlivňovalo členství v jiném spolku. Všechny osoby, jež se podílely na vytváření programu činnosti spolku, byly zároveň činné přinejmenším v jedné další korporaci. Tohoto překryvu následně využívali v nabírání členů do SPL právě z řad svého staršího působiště, případně se mohly obě takové korporace spojit při organizaci větší spolkové akce. Mladoboleslavský odbor Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ takto vzešel z odboru KČST, z něhož přistoupilo v jeho počátcích přibližně 50 osob.²²⁷ Vzhledem k tomu, že ke konci roku 1931 měl odbor 111 členů,²²⁸ byl podíl turistů v něm nepřehlédnutelný. Toto se samozřejmě projevilo i v podobě činnosti spolku, jenž do roku 1937 uspořádal dva turistické zájezdy do Lužice,²²⁹ jeden zájezd ohlásil, ale neměl již sílu jej uskutečnit,²³⁰ ba zorganizoval i turistický výlet do Mnichova Hradiště, jenž měl s Lužickými Srby pramálo společného.²³¹ Rovněž návštěva kolonie lužickosrbských dětí v Jabkenicích o prázdninách 1931 byla pojata jako pěší turistický pochod.²³²

Významné byly nadstandardní vztahy se Sokolem, jenž byl, jak zmiňujeme výše na straně 31, průkopníkem styků s Lužickými Srby ve městě. Třebaže se zhoršující se situací

²²³ Jednalo se o vrchního ošetřovatele J. Šulce a ošetřovatelku Krejčovou. *Společnost přátel Lužice odbor v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 46/26, 1. 4. 1933, s. 4.

²²⁴ Zm. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, LSV 12/1, 1931, s. 12.

²²⁵ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 117–118.

²²⁶ *Společnost přátel Lužice odbor v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 46/26, 1. 4. 1933, s. 4.

²²⁷ *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, Národní politika, 4. 1. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 6.

²²⁸ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

²²⁹ O svatodušních svátcích 1931 (*Svatodušní svátky v Horní Lužici*, Mladoboleslavské listy 44/32, 25. 4. 1931, s. 3.) a o prázdninách 1932 (*III. zájezd do Srbské Lužice*, Mladoboleslavské listy 45/44, 11. 6. 1932, s. 2).

²³⁰ *Společnost přátel Lužice a Klub čs. turistů*, Jizeran 57/21, 23. 5. 1936, s. 57.

²³¹ *Zájezd do Mnichova Hradiště*, Mladoboleslavské listy 45/25, 2. 4. 1932, s. 2.

²³² *Přítomnost Lužičanů*, Národní zájmy, 7. 8. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 67.

lužickosrbského sokolského svazu tyto kontakty postupně slábly, podařilo se uspořádat ještě jeden zájezd lužickosrbských Sokolů v listopadu 1931.²³³ Fügnerova župa rovněž dala SPL k dispozici sokolovnu pro konání řady spolkových manifestací a zapojila se i do projektu Sdružených slovanských spolků,²³⁴ v němž hráli přátelé Lužice jako nejaktivnější slavjanofilský spolek v Mladé Boleslavi prim.²³⁵

Pro zapojení česko-lužického spolku do struktur místních korporací mělo zásadní význam angažmá Karla Sellnera, nejaktivnějšího organizátora kulturního dění ve městě. SPL se tak díky němu mohla při vystoupení na veřejnosti spojit např. s Učitelskou jednotou Komenský, pěveckým sborem Boleslav či Červeným křížem.²³⁶ Zároveň z těchto korporací směřovala do řad česko-lužického spolku část jejich členů. Z odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ naopak v září 1932 vznikla odbočka Národní jednoty severočeské.²³⁷

3.3 Snahy o zapojení širších sociálních skupin do SPL

Ukázali jsme, jaké skupiny obyvatel SPL nejpřirozeněji přitahovala. Položme si ještě otázku, jaké skupiny se naopak spolek snažil přilákat do svých řad. Cílené kampaně v tisku byly zaměřeny na ty vrstvy, jež spontánně do SPL vstupovaly v omezené míře, případně se obecně příliš nezapojovaly do spolkového života ve městě. Již jsme naznačili, že navzdory poměrně vysokému podílu mezi členstvem byli ke vstupu vyzýváni další živnostníci. V člancích, jež byly na podzim 1931 zasílány do tiskového orgánu živnostenské strany, týdeníku *Jizeran*, se tak „tiskový odbor boleslavského odb. Československo-lužického spolku „Adolf Černý“²³⁸ obracel nejprve neurčitě na „čtenáře tohoto listu“,²³⁹ v článku „Živnostníci a Lužice“ pak již jmenovitě zdůrazňoval, že „boleslavští živnostníci zajisté jsou významným kulturním činitelem v našem městě. A je to hlavně oblast národní a slovanské práce, kde ochotně napomáhají dobrým věcem. Jsme proto přesvědčeni, že se ve velkém počtu účastní schůze přátel Lužice, která se koná v sobotu 10. října t. r. u Věnce.“²⁴⁰ Účast na večeru však nesplnila očekávání pořadatelů,²⁴¹ a tak na další výzvy směřované k živnostníkům rezignovali.

²³³ *Sokolský česko-lužický večer*, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

²³⁴ *Výstava slovan. spolupráce v Ml. Boleslavi*, Jizeran 54/11, 11. 3. 1933, s. 2.

²³⁵ *Co bude se Slovanským sdružením?* Obrana lidu 25/36, 2. 9. 1932, s. 3.

²³⁶ K jeho osobě a společenským aktivitám blíže: Karel SELLNER [ml.], *Kdo byl Karel Sellner*. Okna 1995.

²³⁷ Josef SMÍŠEK, *Osud českých hraničářů – osudem lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 45/25, 17. 9. 1932, s. 1.

²³⁸ *Informujte se o Lužici*, Jizeran, 52/34, 29. 8. 1931, s. 3.

²³⁹ *Členská schůze čsl.-lužic. spolku*, Jizeran, 52/37, 19. 9. 1931, s. 4.

²⁴⁰ *Živnostníci a Lužice*, Jizeran 52/40, 10. 10. 1931, s. 4.

²⁴¹ *Lužický večer*, Obrana lidu 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

Podobný příběh se týká rovněž snah zapojit do činnosti spolku ve větší míře studenty. Jak již v roce 1926 v obecněji zaměřeném článku konstatoval pozdější spiritus agens Sdružení slovanských spolků Rudolf Kudrna, „*přihlásiti se dnes u nás za uvědomělého Slovana, znamená dáti si punc zpátečnictví a snad i jisté duševní méněcennosti.*“²⁴². Spolupráce s Lužickými Srby vsutku oslovovala spíše starší, konzervativně smýšlející lidi. V roce 1931 bylo všem nejaktivnějším členům spolku, tj. Josefu Maštálkovi, Karlu Sellnerovi, Josefu Kernerovi, Josefu Smíškovi a Bohuslavu Havlínovi s výjimkou Miloslava Škody alespoň 50 let.²⁴³ Právě Škoda si byl zřejmě této disproporce vědom nejvíce, pročež již v květnu 1931 konstatoval, že „*radostná je také skutečnost, že v poslední době hlásí se k spolupráci odborné a středoškolské studentstvo*“.²⁴⁴

Společně s budoucím jednatelem odboru Josefem Smíškem se Škoda chopil příležitosti, když mladoboleslavští maturanti z gymnázia a reálky požádali v zimě 1931 skladatele Bjarnata Krawce, jenž byl v Mladé Boleslavi nejznámějším Lužickým Srbem, aby přijal čestné členství ve výboru studentského plesu.²⁴⁵ Krawc se sice plesu nezúčastnil, slíbil však navštívit město 20. února.²⁴⁶ Studenti při té příležitosti uspořádali (s významnou pomocí Škody, Smíška a Kudrny²⁴⁷) lužický večer. Smíšek a Škoda spustili rozsáhlou tiskovou kampaň. Mladoboleslavské časopisy tak otiskly dopis Bjarnata Krawce studentům, jenž byl doplněn výzvou, „*zda není i jejich krásným úkolem připojit se k součinnosti ve prospěch národa, který dnes trpí v bezmoci proti přesile a útlu.*“²⁴⁸ Večer však nedopadl zcela podle očekávání pořadatelů. Nejspíše Škoda, jenž sice ne vždy uvažoval realisticky, ale většinou neváhal přiznat neúspěch, si na stránkách *Obrany lidu* povzdechl: „*Dosti zarážející byla neúčast členů profesorských sborů obou středních škol.*“²⁴⁹ Smíšek naopak studenty pochválil, v jeho pojetí: „*Průběh večera byl prodchnut láskou a ušlechtilou snahou k utužení slovanské vzájemnosti.*“²⁵⁰ Agitačního potenciálu výraznějšího zapojení mládeže do slovanských aktivit v době, kdy bylo slavjanofilství částí veřejnosti vnímáno jako zpátečnický přežitek, si bylo vědomo rovněž ústředí spolku. V *Lužickosrbském věstníku* tak bylo popráno sluchu nikoli Škodovu zatrpklému, nýbrž Smíškovu nadšenému příběhu. V tomto podání se

²⁴² Rud. KUDRNA, *Nová slovanská vzájemnost*, Národní zájmy, 6. 4. 1926, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 4, f. 16.

²⁴³ Viz: L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavska*.

²⁴⁴ Mša. [=Miloslav ŠKODA], *Náš kraj a Lužičtí Srbové*, Náš kraj, 29. 5. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 194.

²⁴⁵ *Lužicko-srbský hudební skladatel Bjarnat Krawc*, Obrana lidu 24/51, 18. 12. 1931, s. 4.

²⁴⁶ *Bjarnat Krawc*, Obrana lidu 25/2, 8. 1. 1932, s. 2.

²⁴⁷ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/3, 1932, s. 28.

²⁴⁸ *Bjarnat Krawc boleslavskému studentstvu*, Obrana lidu 25/4, 22. 1. 1932, s. 3.

²⁴⁹ *Boleslavští studenti Lužici*, Obrana lidu 25/9, 26. 2. 1932, s. 2.

²⁵⁰ *Zdařilý večer mladoboleslavského studentstva*, Mladoboleslavské listy 45/15, 24. 2. 1932, s. 3.

dokonce „*shromáždili četní představitelé místního studentstva [...] s profesory.*“²⁵¹ V následujícím čísle byl navíc povděčně kvitován Smíškův článek z *Mladoboleslavských listů*. Citována byla i jeho výzva k studentstvu, aby „*se nedalo porušovati jedem cizáctví, aby šlo ve šlépějích dobrých národních našich vychovatelů a pokračovalo v ušlechtilé uvědomovací činnosti a spolupráci slovanské.*“²⁵²

Studenti však vzdor všem vypjatým gestům zjevně nejsilněji pociťovali zklamání ze slabé účasti a do prolužické činnosti se opět zapojili až o rok později, navíc poněkud podivným způsobem. Místní příloha *Večerního Českého slova*, do níž psal články většinou Miloslav Škoda, 18. ledna ohlásila, že „*studující reálky a gymnasia projeví zнову hodnotný zájem o lužickosrbský národ. V těchto dnech věnovali z čistého výtěžku studentského plesu 500 Kč boleslavské odbočce Společnosti přátel Lužice, aby jich bylo použito ve prospěch lužického studentstva.*“²⁵³ 24. ledna však byla informace dementována s tím, že „*minulý týden jsme přinesli zprávu, že mladoboleslavští středoškoláci věnují čistý výtěžek ze studentského plesu odbočce Společnosti přátel Lužice. Výbor studentského plesu nás upozorňuje, že tento ples byl pořádán ve prospěch chudých studujících reálky a gymnasia, ale aby lužičtí studující nebyli zkráceni, uspořádá plesový výbor společenský večer a výdělek věnuje Společnosti přátel Lužice.*“²⁵⁴ Zdá se tedy, že na Lužické Srby se původně s žádným příspěvkem nemyslelo a vzniklé faux pas se muselo řešit až dodatečně narychlo ohlášeným novým večerem. Přinejmenším podezřelé je, že o tomto večírku, navíc v době, kdy SPL stále o své činnosti velice podrobně a pravidelně informovala, nebylo žádných zpráv, pouze „*na valné hromadě deputace studentstva z gymnasia a reálky odevzdala značnou sumu 430 Kč ve prospěch srbských studujících co výtěžek ze zábavy studentstva.*“²⁵⁵ Každopádně se však poté mladoboleslavští studenti do činnosti na podporu Lužických Srbů již nezapojili.

Činovníci spolku se rovněž snažili vymanit korporaci z úzkého zaměření na místní elity a ve svých projevech často vyzývali k zapojení do činnosti „*lid*“, a to jak městský, tak venkovský. Ve zprávě z valné hromady, jež se uskutečnila 30. dubna 1933, se tak náležitě zdůrazňuje: „*Že sympatie pro Srby šíří se i v kruzích lidových, toho důkazem je, že nově přistupující členka ošetřovatelka pí. Krejčová z Kosmonos obmyslila spolek značným darem peněžním.*“²⁵⁶ „*Nově přistupující členka*“ byla poté okamžitě zvolena náhradnicí výboru

²⁵¹ Odbor v *Mladé Boleslavi*, LSV 13/3, 1932, s. 28.

²⁵² *Mladoboleslavský projev k našemu studentstvu*, LSV 13/4, 1932, s. 33.

²⁵³ *Boleslavští středoškoláci Lužici*, *Večerní České slovo*, příl. Mladá Boleslav, 18. 1. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21A, f. 34.

²⁵⁴ *Společenský večer ve prospěch Lužice*, *Večerní České slovo*, příl. Mladá Boleslav, 24. 1. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21A, f. 43.

²⁵⁵ *Společnost přátel Lužice odbor v Ml. Boleslavi*, *Mladoboleslavské listy* 46/26, 1. 4. 1933, s. 4.

²⁵⁶ *Ibidem*.

odboru spolku.²⁵⁷ Stejně tak Bohuslav Havlín s oblibou zdůrazňoval, že na pořádání dětských pobytů v Jabkenicích přispěly všechny vrstvy obyvatelstva: „*Přispěl každý dle možnosti potravinou, penězi, prací. Chudák přinesl třeba jen košíček hrušek. Jeho dar měl zajisté touž cenu, jako dar zámožného. Chudá jablkynická švadlena ovroubila velký počet ručníků, ubrusů, ale nedala si zaplatiti.*“²⁵⁸ Podobně se Miloslav Škoda pochválil za organizaci manifestace na Mužském. V jejím hodnocení se vyhnul okolnosti, že účelu, tj. uznání práv Lužických Srbů v Německu, nebylo dosaženo, dle něj spočívala „*hlavní cena té manifestace právě v účasti lidu*“, kdy „*smysl pro demokracii a humanitu*“ shromáždil takové množství osob, ačkoli „*víme, že v dnešní době daří se to jen sportu a tělocviku – a tu pojednou scházejí se lidé v tisícovém počtu, aby se ujali utiskovaných*“.²⁵⁹ Škoda se směrem k venkovskému lidu obracel již v květnu 1931, tedy v době počátečních příprav jabkenického tábora, dokonce v rámci výzev dokázal překonat stranický rozdíl, a ač národní socialista zdůrazňoval úlohu republikánského dorostu.²⁶⁰ Význam venkovského obyvatelstva (a poslance za agrární stranu Jana Dubického) stejně tak na stránkách agrárního *Rodného kraje* při každé příležitosti zdůrazňoval (a naopak spíše umenšoval význam finanční pomoci z Mladé Boleslavi a z Prahy) i Bohuslav Havlín ve zprávách z jabkenických prázdninových pobytů. Čtenáři *Rodného kraje* se tak dověděli, že sice „*občanstvo v Ml. Boleslavi a Dobrovicích posílá hojně dary, ale my s potěšením a uspokojením přijímáme hlášení správy jablkynické školy, jakožto správy lužické kolonie, že zemědělský lid našich Jablkynic a okolních i vzdálených obcí, jakož i rolnické naše podniky předstihují se v projevech lásky k maličkým našim národním hostům. Denně třeba pro kolonii 30 litrů mléka, hojně chleba, másla, tvarohu, vajec atd., a to vše žádného dne nechybí a chyběti jistě nebude díky vytrvalému přičinění našeho poslance p. Dubického.*“²⁶¹ Zhodnocení tábora poté neslo titulky „*Srdečný dík správy kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích venkovskému lidu a jeho vůdci p. posl. J. Dubickému*“.²⁶²

Pod dojmem úspěchu, jaký slavily sorabofilské aktivity v Jabkenicích, se činovníci mladoboleslavského spolku pokoušeli zájem o Lužické Srby rozšířit do dalších vesnic okresu. V Březně, Bezně-Sovinkách, Krnsku a Dolním Bousově se tak na přelomu let 1932 a 1933

²⁵⁷ Ibidem.

²⁵⁸ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124, zde s. 123.

²⁵⁹ Miloslav ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, Boleslavan 10/1–2, 1935, s. 64–72, zde s. 72.

²⁶⁰ Mša. [=Miloslav ŠKODA], *Náš kraj a Lužičtí Srbové*, Náš kraj, 29. 5. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 194.

²⁶¹ *Národní hosté-lužické děti v Jablkynicích*, Rodný kraj, 7. 8. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 68.

²⁶² *Srdečný dík správy kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích venkovskému lidu a jeho vůdci p. posl. J. Dubickému*, Rodný kraj, 16. 10. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 144.

uskutečnily lužickosrbské večery, jež měly stejně jako v Mladé Boleslavi o dva roky dříve vést k založení odboru českolužického spolku.²⁶³ Třebaže agilní Havlín ohlašoval, že 11. května 1933 na jednom z těchto večerů „*přihlásilo se ihned 20 členů do Společnosti přátel Lužice, takže v Bezně-Sovinkách bude vbrzku ustaven odbor*“,²⁶⁴ úspěch tato akce neměla. Ani Havlín, ani jeho spolupracovníci z Mladé Boleslavi si zřejmě neuvědomovali, že k podchycení trvalejšího zájmu o Lužické Srby je zapotřebí získat v místě pro tuto myšlenku schopného organizátora, jímž byl v Jabkenicích právě Havlín či v Mladé Boleslavi Sellner.²⁶⁵

Třebaže výsledek prolužické agitace ve venkovském okolí Mladé Boleslavi byl rozpačitý, nesmíme zapomenout, že v Jabkenicích se odbor českolužického spolku ustavit podařilo.²⁶⁶ Jabkenice tak byly jedinou vesnicí, v níž v meziválečném období odbor spolku existoval. Shodně jako v případě mladoboleslavského odboru jsme se rovněž pokusili o rekonstrukci jeho členské základny. Připomeňme, že celkový počet osob, jež odborem v letech 1931–1938 prošly, jsme odhadli na 75, konkrétních členů se podařilo určit 18. 11 z nich, tj. 57,9% byli rolníci (nutno však upozornit, že i ve vesnickém prostředí oslovovali Lužičtí Srbové místní elity, do spolku tak přistupovali povětšinou nejbohatší statkáři z Jabkenic a okolních vesnic). Předpokládáme, že celkový podíl rolnictva byl ještě vyšší, neboť jako členy spolku se podařilo určit pouze členy předsednictva a výboru, kde ve zvýšené míře figurovali jednak elity – starostové obcí, kteří ovšem byli rolníky, a inteligence. Ve statistice je tak zastoupen i učitel, duchovní a ředitel cukrovaru. Vzhledem k vesnickému prostředí nepřekvapí, že skladba členstva se zcela odlišuje od mladoboleslavského odboru. I v Jabkenicích jsou sice zastoupeny elity, které ale nepochází z úřednického stavu, rovněž učitelská základna je značně omezena. Oproti Mladé Boleslavi vůbec nejsou zastoupeny ženy. Ty se sice po boku manželů zapojovaly do pomoci během letních dětských pobyť,²⁶⁷ na rozdíl od městského prostředí však nepatřilo členství v korporaci k jejich očekávané sociální roli. Úlohu zde jistě hrály i omezenější finanční zdroje, jež neumožňovaly paralelní členství ve spolku více členům jedné rodiny.

²⁶³ *Lužické večery*, LSV 14/1–2, 1933, s. 19.; *Mladá Boleslav*, LSV 14/5–6, 1933, s. 53–54.

²⁶⁴ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Bezně pro Lužici*, Rodný kraj, 26. 5. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 22, f. 158.

²⁶⁵ Alexandr Brummer ve své disertační práci, jež se týkala pozice slovanské tradice v Československu doby meziválečné, upozornil: „*Podtrhnout je třeba význam ve spolcích i Sokole aktivních „slovanských pracovníků“, kteří dokázali pro věc získávat svoje okolí a bez jejichž nadšení by chod spolků nebyl možný.*“ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 152.

²⁶⁶ *Odbor v Jablkynicích s okolím*, LSV 12/10, 1931, s. 80.

²⁶⁷ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124.

Ač jsou pravdivá slova, jimiž se odbor prezentoval ve sborníku *Naše styky s Lužicí*, vydaném k 25. výročí SPL: „členstvo se skládá většinou z řad našich českých rolníků“,“²⁶⁸ a je třeba zdůraznit, že Jabkenice se staly jediným místem, kde se ve významné míře rolníci zapojili do prolužické činnosti, v žádném případě nebyli rozhodujícím elementem v aktivitách spolku. Stejně jako činnost mladoboleslavského odboru určovali učitelé, respektive obecněji zaměstnanci ve školství, a příslušníci úřednického stavu, jabkenický odbor formoval výhradně jeho jednatel, řídící učitel Bohuslav Havlín.

²⁶⁸ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 113.

4. Stratifikace sorabofilů z hlediska činnosti

Jestliže chybějící statistika členů mladoboleslavského a jabkenického odboru českolužického spolku umožňuje pouze přibližné zhodnocení zájemců o lužickosrbskou problematiku z hlediska sociálního, lze na základě dostupných pramenů mnohem lépe zhodnotit, do jaké míry jednotliví lidé vytvářeli aktivity s lužickosrbskou tematikou a zapojovali se do nich. V konfrontaci s pramennou základnou a za určité míry abstrakce můžeme rozdělit osoby, jež nějak oslovila lužickosrbská problematika, do tří základních skupin. První, nejdůležitější skupinu tvoří aktivní jádro, tedy ti, kdož vytvářejí konkrétní činnost a podílejí se na její realizaci. V jejich blízkosti stojí ne zcela jasně vymezená a dosti proměnlivá skupina osob, které samy činnost nevymýšlí, ale spolu s inspirátory z aktivního jádra pomáhají při její realizaci. V opozici k těmto dvěma aktivním skupinám stojí pasivní členstvo – konzumenti, kteří se na přípravách a organizaci činnosti nepodílí, nýbrž se jí pouze účastní.

4.1 Aktivní jádro

Z této triády je nejlépe definovatelná skupina první. Jednotlivé osoby do ní řadíme na základě zpráv o jednotlivých akcích (např. přednáškách, manifestacích, zájezdech apod.), kde jsou označeny za jejich organizátory. Celkově je těchto osob velice malý počet.

4.1.1 Josef Maštálko

Pro období před aktivitami vedoucími k založení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Mladé Boleslavi veškeré styky s Lužickými Srby organizoval již zmiňovaný Josef Maštálko, řídící učitel a místostarosta v Bělé pod Bezdězem, spiritus agens řady ozdravných pobytů pro děti z pohraničí a významný činovník Národní jednoty severočeské.²⁶⁹ Ten se začal o Lužické Srby zajímat v roce 1921, kdy se na něj jako na župního menšináře Fügnerovy župy, krátce poté, co se v Mladé Boleslavi pod záštitou Sokola uskutečnila přednáška o Lužických Srbech, obrátil se žádostí o podporu jeden z iniciátorů tehdy se rodícího lužickosrbského sokolského svazu (založen byl v listopadu 1920²⁷⁰), toho času v Praze studující Herman Šleca.²⁷¹ Na mladoboleslavské straně je Maštálkovou zásluhou vyjednání koncertu v rámci zájezdu lužickosrbských pěvců do Prahy v lednu 1922.²⁷² Rovněž podněcoval čilé kontakty mezi Fügnerovou župou a lužickosrbským Sokolem. V průběhu roku 1922 tak do Budyšína zavítalo župní družstvo, jež předvedlo ukázky cvičení, dvojice

²⁶⁹ K jeho osobě blíže viz L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavska*, s. 133 a Bohumil MALOTÍN, *Ladislav Smejkal, Josef Maštálko o Masarykově významu pro náš kraj*, Česko-lužický věstník 10/11, 2000, s. 75.

²⁷⁰ K problematice lužickosrbského Sokola blíže: T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 172–209.

²⁷¹ *Přednášky o nás v Lužici a o Lužici*, ČLV 3/1, 1922, s. 10.

²⁷² *Pátá řádná schůze*, Jizeran, 42/15, 23. 4. 1921, s. 3.

Lužických Srbů se zúčastnila tělocvičného kurzu v Mnichově Hradišti, celá sokolská výprava z Horní Lužice poté předvedla cviky na župním sletu v Mladé Boleslavi²⁷³ a konečně Maštálko rovněž ve své škole v Bělé pod Bezdězem od 20. července do 14. srpna hostil první z řady letních pobytů pro lužickosrbské děti.²⁷⁴ Podrobněji byla již zde tato činnost zhodnocena na stranách 42–43.

Na počátku roku 1924 vydal jako součást šíření osvěty o lužickosrbském etniku útluu informativní brožuru s lakonickým titulem *Lužičtí Srbové*.²⁷⁵ Brožura je koncipována jako líčení dějin lužickosrbského etnika, respektive polabských Slovanů od jejich usídlení po současnost, jež vrcholí založením lužickosrbského sokolského svazu. Zdůrazňovány jsou aktivity Českolužického spolku „Adolf Černý“ a Fügnerovy župy. Dějiny lužickosrbského etnika mají podobu líčení věčného útlaaku, kdy „*pyšný, hrdý Germán shlížel na měkkého Slovana jako na živel nižší, méněcenný*“.²⁷⁶ Výklad pracuje s ustálenými klišé (např. postava markýze Gera), patrná je silná tezovitost. Jako příklad uveďme zajímavé ztotožnění boje hornolužického Šestiměstí a husitů s protislovanskou politikou: „*Zejména svaz úplně poněmčených měst: Budyšina, Kamence, Zhořelce, Lubije, Žitavy a Lubáně, t. zv. Šestiměstí [!] drtil vše slovanské. (Svaz tento sváděl kruté boje s vojsky husitskými)*“.²⁷⁷

Josef Maštálko byl prvním z řady aktivních sorabofilů z Mladoboleslavska, kteří se zároveň angažovali ve prospěch české menšiny v pohraničí. Na rozdíl od ostatních však, snad s výjimkou prvního pololetí roku 1922, u něj nikdy zájem o Lužické Srby nevytlačil ze zřetele hraničáře, naopak Lužičtí Srbové vždy v spektru jeho aktivit stáli až pod menšinářskými záležitostmi. To se odrazilo i v jeho projektech. Na Výstavě českého severu, jež se věnovala právě situaci české menšiny v pohraničí a byla uspořádána v rámci Severočeské výstavy roku 1927, Maštálko vyhradil jednu místnost Lužickým Srbům.²⁷⁸ Zcela shodně postupoval v roce 1936, kdy se jeho zásluhou na zámku v Zákupech otevřelo hraničářské muzeum, rovněž s lužickosrbským oddělením.²⁷⁹ Pod hlavičkou Českého musejního spolku v České Lípě, jenž byl rovněž Maštálkovým počinem, vyšlo v lednu 1930 první číslo nového sborníku s názvem *Bezděz* a podtitulem *Přehled kulturních a přírodních poměrů severních Čech*. Redakční předmluva definovala záběr časopisu na „*poněmčené oblasti od Bělé na sever*“ a Lužici, již „*jsme přibrali proto, že jako nejbližší čeští sousedé považujeme za svou povinnost udržovati*

²⁷³ Vladimír ZMEŠKAL, *Deset let Sokola v Lužici (1920–1930)*. Praha 1931, s. 7.

²⁷⁴ *První lužická škola*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

²⁷⁵ R., *Maštálkova brožurka o Luž. Srbech*, ČLV 5/5, 1924, s. 30.

²⁷⁶ J. Maštálko, *Lužičtí Srbové*, s. 4.

²⁷⁷ *Ibidem*, s. 9.

²⁷⁸ *Lužické oddělení na Výstavě Severních Čech v Ml. Boleslavi 1927*, ČLV 8/7, 1927, s. 47.

²⁷⁹ Exponáty, které zapůjčilo pražské ústředí SPL, putovaly již v létě 1937 do Jabkenic na Výstavu lužickosrbské kultury. V. ZMEŠKAL, *Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích*, s. 5.

styky s probouzející se větví slovanskou. Chceme připomínati českým lidem, aby nedali zahynouti našim bratřím v Lužici, kteří v poslední době projevili tolik lásky k životu.“²⁸⁰ Tehdy však již Maštálko neučiteloval v Bělé pod Bezdězem, v roce 1926 byl jmenován prvním inspektorem menšinového školství v České Lípě.²⁸¹ Zůstal sice menšinářem ve Fügnerově župě, ale nové působiště jej vzdálilo od Mladé Boleslavi, proto je vcelku pochopitelné, že jádro jeho aktivit, včetně těch s lužickosrbským zaměřením, se přemístilo na Českolipsko.²⁸²

Maštálko, jenž vstoupil do Českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze již v roce 1921, se stal rovněž členem jeho mladoboleslavského odboru,²⁸³ ale do jeho činnosti a směřování, jak nasvědčují dostupné prameny, nezasahoval. Poslední Maštálkovou aktivitou spojující Mladou Boleslav s Lužickými Srby byly kontakty s lužickosrbskými sokoly. Ty končí na jaře 1933, kdy se lužickosrbský sokolský svaz na nátlak nového režimu rozešel.²⁸⁴ Tehdy však již styky mezi lužickosrbskými Sokoly a Fügnerovou župou nedosahovaly takové úrovně jako v 1. polovině 20. let. O lužickosrbský Sokol začalo totiž projevovat zvýšený zájem pražské ústředí Československé obce sokolské, jež v srpnu 1924 iniciovalo zřízení samostatného Lužického odboru, sice s účastí Fügnerovy župy (jmenovitě samozřejmě Maštálka),²⁸⁵ ale lužickosrbští cvičenci již na cvičitelské kursy mířili povětšinou do Prahy a ústředí ČOS rovněž vyslalo cvičitele přímo do Horní Lužice.²⁸⁶ Fügnerova župa tak již z Maštálkovy iniciativy uspořádala pouze jediný cvičitelský kurs pro Lužické Srby, jenž se konal po dva víkendy v únoru 1931 ve vzdálené Dolní Poustevně, kam župa, jež také plně akci financovala, vyslala své cvičitele.²⁸⁷ Akce se měla zopakovat o dva roky později. V době, kdy se lužickosrbský sokolský svaz konfesně rozštěpil a čelil vnějším tlakům, se již kurs neuskutečnil.²⁸⁸

Opačným směrem lužickosrbští sokolové zamířili již pouze dvakrát. Nejprve na Severočeskou výstavu v srpnu 1927, kde se původně měli zúčastnit sletu

²⁸⁰ Josef MAŠTÁLKO – Ferdinand STREJČEK, *Úvodem*, Bezděz 1/1, 1930, s. 2.

²⁸¹ L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavská*, s. 133.

²⁸² Mj. v říjnu 1930 se v České Lípě uskutečnil lužický kurs, čili kurs shrnující základy lužické srbštiny a lužickosrbských reálií, určený především českým menšinovým učitelům. Viz: A. KLEPLÍK, *Lužicko-srbský kurs v České Lípě*, Bezděz 1/5, 1930, s. 148–151.

²⁸³ Jos. P. [=Josef PÁTA], *Josef Maštálko*, LSV 17/8, 1936, s. 65.

²⁸⁴ MAŠTÁLKO, *Zpráva menšinová*, Ruce 3/1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 A, f. 108.

²⁸⁵ *Lužický odbor Československé obce Sokolské*, Českolužický věstník 5/7, 1924, s. 45.

²⁸⁶ *Z našeho sokolského žiwjenja*, Sokolske listy 3/1, 1927, s. 8–9.

²⁸⁷ *Sokolská obětavost*, Obrana lidu 24/13, 27. 3. 1931, s. 2.

²⁸⁸ *Menšinová slavnost v Němčicích na Mladoboleslavsku*, LSV 13/8–9, 1932, s. 67.

severovýchodočeských žup.²⁸⁹ Lužickosrbský Sokol ale zamýšlel uspořádat reprezentativní, propagačně využitelný zájezd. Takovým artiklem však nebylo sokolské cvičení, proto bylo rozhodnuto uspořádat společně se spolkem Domowina zájezd nikoli cvičenecký, nýbrž pěvecký.²⁹⁰ Poslední skutečně sokolský zájezd do Mladé Boleslavi se uskutečnil v listopadu 1931, ani zde vrcholem programu nebylo sokolské cvičení, spíše vystoupení Bjarnata Krawce, jenž přehrával své skladby.²⁹¹

Navíc Maštálko sám se naplno věnoval rozvoji menšinového školství na Českolipsku a Lužické Srby postupně ztrácel ze zřetele. Vědom si pouze omezených kontaktů s lužickosrbskými sokoly, navíc v době, kdy se na Mladoboleslavsku podařilo vzbudit výraznější zájem o Lužické Srby, o což se neúspěšně snažil ve 20. letech, neubránil se ve zprávě o konci lužickosrbského Sokola povzdechu: „*Musíme si říci, že neseme sami velikou vinu na tom, že jsme zanedbávali bratry lužické Srby, jimž pro těžké poměry nebylo možno přijít k nám.*“²⁹²

K Lužickým Srbům se Maštálko již ve zcela jiné politické a především národnostní situaci vrátil po roce 1945. Jeho nejvýznamnější zásluhou, kromě vydání rozšířené brožury *Lužičtí Srbové*,²⁹³ bylo přechodné umístění lužickosrbského gymnázia v České Lípě.²⁹⁴ Tyto aktivity však již neměly s Mladou Boleslaví nic společného.

4.1.2 Josef Čestmír Kerner

Maštálkovy aktivity během 20. let sice nezískaly větší počet angažovanějších zájemců o lužickosrbskou problematiku, poslední z řady větších akcí, jež směřovaly k propagaci Lužických Srbů mladoboleslavské veřejnosti, instalace lužickosrbského oddělení na Výstavě českého severu roku 1927, především pak zájezd více než stočlenné pěvecko-sokolské výpravy z Horní i Dolní Lužice, podnítil ředitele obchodní akademie a dlouholetého předsedu místního odboru KČST a propagátora turistiky Josefa Čestmíra Knera,²⁹⁵ aby navštívil „*zemi, jejíž bratrští slovanští obyvatelé dovedli přes 1000 let hrdinně odolávat německému*

²⁸⁹ Sletu se účastnily župy Čížkova, Denisova, Ještědská, Fügnerova a Krkonošská. *Venkov ve znamení sletů sokolských*, Venkov, 10. 4. 1927, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 6 B, f. 16.

²⁹⁰ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

²⁹¹ *Sokolský česko-lužický večer*, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

²⁹² MAŠTÁLKO, *Zpráva menšinová*, Ruce 3/1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 A, f. 108.

²⁹³ Josef MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*. 2. vyd. Česká Lípa 1946.

²⁹⁴ B. MALOTÍN, *Ladislav Smejkal, Josef Maštálko o Masarykově významu pro náš kraj*, Česko-lužický věstník 10/11, 2000, s. 75.

²⁹⁵ Kerner odbor klubu turistů vedl v letech 1921–1951. Vydal popularizační publikaci *Hrad Michalovice nad Jizerou* a obsáhlý, ještě dlouho po válce používaného turistického *Průvodce Pojizeřím*. L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavska*, s. 88 a Vlastimil KLEANDR, *Z historie odboru KČT Mladá Boleslav*. Dostupný z URL: <http://www.kctmb.com/index.php?view=historie> [citováno 3. 4. 2013].

*náporu o vyhubení“.*²⁹⁶ O prázdninách v roce 1929, kdy svou cestu uskutečnil, jej však doprovázel pouze ředitel městské spořitelny Miroslav Barcal,²⁹⁷ neboť „*tehdy nebylo ještě dosti zájmu o lužickou otázku“.*²⁹⁸ Lužičtí Srbové ale získávali na atraktivitě pouze zvolna. O rok později, když se Kerner spolu s okresním školním inspektorem Karlem Sellnerem odhodlal uspořádat zájezd do Lužice i pro širší veřejnost,²⁹⁹ se i přes propagaci v místních tiskovinách, zúčastnilo toliko 10 osob, „*5 pánů a 5 dam“.*³⁰⁰ Přesto se právě tento výlet stal podnětem k založení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Mladé Boleslavi. U jeho kolébky tak fakticky stály Kernerovy turistické aktivity, odbor navíc v podstatě vzešel z odbočky KČST, většina osob, jež do něj bezprostředně vstoupily, byla zároveň členy klubu turistů.³⁰¹

Kerner poté zaujal významné postavení i v rámci tohoto odboru, kde obsadil místopředsednický post,³⁰² a po odchodu předsedy, primáře Karla Funka, z města se stal jeho předsedou.³⁰³ V jeho osobě a významné části členstva zůstalo zachováno personální propojení s KČST, pod jehož hlavičkou byly uspořádány další zájezdy do Horní i Dolní Lužice o prázdninách 1931 a 1932. Na tuto tradici se již jako předseda odboru pokusil navázat ještě v červnu 1936 v době dočasného uvolnění protisrbské politiky ze strany nacistického režimu. V oné době se však již mladoboleslavský odbor SPL dostal do krize, provázené propadem činnosti, a pomalým, leč stálým odchodem členů. Vzhledem k absenci jakýchkoli zpráv o průběhu tohoto zájezdu, jenž byl proponován na 5. a 6. červen,³⁰⁴ a s přihlédnutím k tomu, že již 13. června otiskly *Mladoboleslavské listy* článek vyzývající k individuálním návštěvám Lužic během berlínské olympiády, předpokládáme, že se zájezd uskutečnit nepodařilo.³⁰⁵

Kerner také využíval svého postavení ředitele obchodní akademie – studentky této školy tak několikrát vystoupily s pásmem lužickosrbských zpěvů na lužických večerech.³⁰⁶ Tohoto potenciálu se ale využívalo pouze v počátcích existence odboru českolužického spolku. Od školního roku 1931/1932 totiž začali na mladoboleslavských školách studovat

²⁹⁶ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, s. 3.

²⁹⁷ Josef Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, Národní zájmy 11/34, 21. 8. 1930, s. 1. V roce 1946, kdy se shodným titulem vydal brožuru, již Barcalovu přítomnost zamlčel. Viz: J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, s. 4.

²⁹⁸ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, s. 4.

²⁹⁹ *Zájezd do Lužice*, Národní zájmy 11/28, 10. 7. 1930, s. 3.

³⁰⁰ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, Národní zájmy 11/34, 21. 8. 1930, s. 1.

³⁰¹ *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, Národní politika, 4. 1. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 6.

³⁰² *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

³⁰³ *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

³⁰⁴ *Společnost přátel Lužice a Klub čs. turistů*, Jizeran 57/21, 23. 5. 1936, s. 57.

³⁰⁵ *Návštivte Lužici!*, Mladoboleslavské listy, 13. 6. 1936, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 31 A, f. 24.

³⁰⁶ Zm. [=V. ZMEŠKAL], *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, LSV 12/1, 1931, s. 12.

Lužičtí Srbové a spolek je poté, oděné do jejich národních krojů, využíval jako nástroj propagace na svých slavnostech.³⁰⁷

Kernerovou osobní zásluhou bylo rovněž uvedení hry dolnolužické spisovatelky Marjany Domaškojc *Ze života chudých* 12. května 1932. Hru, nastudovanou Spolkem paní a dívek, Kerner uvedl rozsáhlým referátem, který, snad až nadbytečně, zevrubně shrnul následující děj.³⁰⁸ Stejně tak byl odpovědný i za přípravu expozice Lužických Srbů na Výstavě slovanské spolupráce v dubnu 1933, pro niž vytvořil řadu map a grafů.³⁰⁹ Kerner rovněž jako jeden z mála mladoboleslavských přátel Lužických Srbů ovládal (horno)lužickosrbský jazyk (kromě něj dovedl lužickosrbsky komunikovat pouze Karel Funk), z nějž přeložil několik článků pro místní tiskoviny.³¹⁰ Navzdory nezpochybnitelným Kernerovým zásluhám při zakládání odboru českolužického spolku, a tedy institucionalizaci zájmu o Lužické Srby v Mladé Boleslavi, ale nepatřil k hlavním organizátorům a tvůrcům spolkového programu.

Podobně jako v případě ostatních členů, kteří se aktivně zapojovali do sorabofilské činnosti, nebyli Lužičtí Srbové jediným předmětem jeho zájmu. Pro Knera vždy zůstali na prvním místě turisté a rovněž jeho zájem o Lužice a Lužické Srby byl primárně zájmem turistů, jak dokládá nemnoho textů, jež napsal.³¹¹ Kernerova pozornost se navíc po obnovení činnosti mladoboleslavského odboru NJS v září 1932, do nějž vstoupil,³¹² částečně přeorientovala na české hraničáře, byť v míře o poznání nižší než v případě Karla Sellnera, Josefa Smíška či Bohuslava Havlína, o nichž zde bude řeč.

Limity Kernerových organizačních schopností dokládá vývoj zájmu o Lužické Srby v Mladé Boleslavi v době, kdy se stal vůdčím propagátorem této problematiky ve městě po roce 1936, tj. tehdy, kdy zbylí lidé, kteří jej svou aktivitou v rámci spolku převyšovali, buď opustili Mladou Boleslav, nebo se plně přeorientovali k jinému okruhu činnosti. Kernerovi se kromě zmíněného pokusu o zájezd do Budyšina podařilo uspořádat pouze jednu přednášku

³⁰⁷ Např.: *Lužice v časopisech*, LSV 14/7, 1933, s. 60.

³⁰⁸ *Lužické divadlo*, *Náš kraj*, 19. 5. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 18, f. 42. Dlužno dodat, že představení nemělo v Mladé Boleslavi větší ohlas. Znatelnější reflexe se pražské a mladoboleslavské uvedení hry dočkalo v lužickosrbském prostředí. Kromě článků v denním tisku se zmínka o představení, jako o vůbec jedině mladoboleslavské sorabofilské aktivitě, dostala i do oblíbeného knižního kalendáře *Předžanak. Naša serbska narodnosć w zaždženem lěce*, *Předžanak* 79/1933, s. 48.

³⁰⁹ *Výstavu slovanské spolupráce v Ml. Boleslavi*, LSV 14/5–6, 1933, s. 47.

³¹⁰ Např. pro mladoboleslavský vlastivědný časopis *Boleslavan* v roce 1936 přeložil studii *Jak Lužičtí Srbové za starodávna bydleli*. Původně článek Jurije Wingera, otiskly *Serbske nowiny* v listopadu předchozího roku. Jurij WINGER, *Jak Lužičtí Srbové za starodávna bydleli*, *Boleslavan* 10/10, 1935/1936, s. 289–294.

³¹¹ Viz: J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*.

³¹² Josef SMÍŠEK, *Slavnostní průběh ustavující valné hromady Nár. Jednoty Severočeské pro Ml. Boleslav a okolí*, *Mladoboleslavské listy* 45/70, 21. 9. 1932, s. 2.

v únoru 1937, na níž promluvil profesor Josef Páta z Prahy,³¹³ a autobusový zájezd do nedalekých Jabkenic 20. června téhož roku na slavnostní zahájení Výstavy lužickosrbské kultury.³¹⁴ Je sice třeba mít na paměti zhoršenou politickou situaci, jež stykům přes česko-německou hranici nepřála, i fakt, že Kerner zůstal na organizaci spolkové činnosti sám. Proti tomu však lze namítnout, že právě silící pocit ohrožení podnítil celkový nárůst členů SPL, jichž bylo v rekordním roce 1936 3 173 soustředěných v 17 odborech.³¹⁵ Příklad Josefa Maštálka a Bohuslava Havlína naopak dokládá, že i jediný organizátor, pokud je schopný zaktivizovat kolem sebe síť spolupracovníků, dokáže rozvíjet rozsáhlou činnost.

4.1.3 Karel Sellner

Třetím člověkem, jenž se řadí do aktivního jádra mladoboleslavských sorabofilů, je již zmíněný Karel Sellner. Okresní školní inspektor, původně učitel, který měl za sebou několik působišť ve školách na Mladoboleslavsku (mj. v Kněžmostě se setkal v učitelském sboru s Josefem Maštálkem),³¹⁶ byl ve sledovaném období ústřední osobou mladoboleslavského kulturního života. Stál v čele Učitelské jednoty Komenský, jež již od roku 1926 vydávala vlastivědný měsíčník *Boleslavan* (zřejmě jím se inspiroval Maštálko při zrodu *Bezdězu*), jejž Sellner redigoval, kromě toho patřil k zakladatelům Osvětového sboru a odbočky Československého Červeného kříže, byl členem řady korporací, mj. i Sokola a KČST. Podobně jako Kerner zajistil kontakty na KČST, Sellnerovou zásluhou mohl vzniknuvší odbor českolužického spolku ve svých aktivitách s těmito sdruženími úzce kooperovat. Platil rovněž za autoritu v otázkách regionálních dějin od pravěku až po dobu pobělohorskou, o nichž často přednášel a jimž se věnoval v řadě popularizačních článků a beletristických prací, určených většinou mládeži.³¹⁷

Nelze přesně určit, kdy do jeho horizontu pronikli Lužičtí Srbové, zřejmě však až po prázdninách 1929, neboť tehdy ještě ředitele Kerner na jeho první lužické cestě nedoprovázel. Teprve po návratu se tak nejspíš Kernerovi podařilo vzbudit inspektorův zájem o lužickosrbské záležitosti, takže následujícího léta se podílel na přípravách veřejného zájezdu a po návratu i na založení odboru českolužického spolku.³¹⁸

³¹³ *Mladá Boleslav*, LSV 17/3, 1936, s. 28.

³¹⁴ *Valná hromada ústředí společnosti přátel Lužice*, LSV 19/5–6, 1938, s. 30.

³¹⁵ *Počet členstva v letech 1934–1937*, LSV, 19/5–6, 1938, s. 40.

³¹⁶ B. MALOTÍN, *Ladislav Smejkal, Josef Maštálko o Masarykově významu pro náš kraj*, Česko-lužický věstník 10/11, 2000, s. 75.

³¹⁷ Blíže: K. SELLNER [ml.], *Kdo byl Karel Sellner*.

³¹⁸ Josef Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, Národní zájmy 11/34, 21. 8. 1930, s. 1.

Sellner sice v nově založeném odboru po většinu sledovaného období nezastával významnější funkci, místopředsdou se stal až v roce 1935,³¹⁹ patřil však vždy k jeho neaktivnějším členům. Z pozice uznávané autority se zapojil do propagace Lužických Srbů. Na shromážděních a lužických večerech vystupoval s přednáškami. Zpočátku však námětem jeho referátů nebyli Lužičtí Srbové, o nichž měl pouze povrchní znalosti, ale s oblibou se věnoval dějinám styků s českou emigrací na Žitavsku po Bílé hoře a pašování československých tisků.³²⁰ S těmito styky sice neměli Lužičtí Srbové nic společného, ale v Sellnerově pojetí (a zdaleka nejen v jeho a nejen v této době, jak jsme již ukázali v úvodu) splývalo lužickosrbské etnikum s geografickým prostorem obojí Lužice. A tak mohly být současné kontakty s Lužickými Srby dány do souvislosti s českými exulanty a jejich aktivitami: „*V Lužické Žitavě byla studánka vody živé, z níž po řadu let tekl osvěžující pramének v podobě dobrých knih do Čech, mírnil bolesti, sílil víru, probouzel naději, utvrzoval bratrství a zachovával při životě skryté semeno. Měl, jak se domnívám, i podíl na našem probuzení. Budme za to Lužici vděční a naučme se ji a její dobrý lid – své bratry – milovati!*“³²¹ Pro dokreslení Sellnerova uvažování dodejme, že v Žitavě a v jejím nejbližším okolí v 17. století žádné autochtonní slovanské obyvatelstvo nežilo.³²² Přednášky na toto téma Sellner následně shrnul do dvojice brožur *Čechy a Lužice* z roku 1932³²³ (nejprve vyšla na pokračování v místním týdeníku *Obrana lidu* s titulem *Lužice a Čechy*³²⁴) a o tři roky mladší *Lužice a česká emigrace*.³²⁵

K šíření osvěty o životě Lužických Srbů samých si spolek zval přednášející z pražského ústředí korporace, nejčastěji jednatele Vladimíra Zmeškala, občas dorazil i univerzitní profesor Josef Páta. Na sklonku roku 1932 připravoval mladoboleslavský odbor propagační akci s pořádáním lužických večerů v obcích po mladoboleslavském okrese, jež se měly stát impulsem ke vzniku nových odborů českolužického spolku. Zde již Sellner, zpravidla v doprovodu lužickosrbských studentů v krojích, sám přednášel o Lužických Srbech a svých dojmech z cest po Lužici.³²⁶

Kromě osvěty Sellner inicioval rovněž akce, jež měly přímo pomoci Lužickým Srbům. Vzhledem ke své profesi zůstal na poli školství a péče o děti. Jeho dílem tak bylo umístění několika lužickosrbských studentů na mladoboleslavských školách. Tento záměr, jenž byl

³¹⁹ *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

³²⁰ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/8, 1931, s. 68.

³²¹ Karel SELLNER, *Lužice a česká emigrace*. Mladá Boleslav 1935, s. 3.

³²² Viz např. mapu lužickosrbského jazykového teritoria v: H. BJENŠ, *Chronika serbskich stawiznow*, s. 13.

³²³ *O knížce „Čechy a Lužice“*, *Obrana lidu* 25/28–29, 15. 7. 1932, s. 2.

³²⁴ *Z našeho a cizího tisku*, LSV 14/5, 1933, s. 42.

³²⁵ *Literární hlídka*, LSV 16/6, 1935, s. 52.

³²⁶ *Lužické večery*, LSV 14/1–2, 1933, s. 19.

inspirován příkladem již existujícího královéhradeckého odboru českolužického spolku, který vydržoval několik hochů na hospodářské škole v Kuklenech,³²⁷ se zrodil ještě před ustavením odboru. V pozvánce na lužický večer, na němž bylo 18. prosince 1930 vyhlášeno založení odboru, tak stálo: „Čistý výtěžek věnován bude ve prospěch Lužického fondu, založeného v Ml. Boleslavi, aby umožnil studium na zdejších školách několika dětem z Lužice.“³²⁸ Díky subvencím ze strany členů spolku i pochopení ředitelů dotčených škol – samozřejmě Sellnerových dlouholetých kolegů – se tak během školních roků 1931/32 a 1932/33 vystřídal na mladoboleslavských školách pět studentů.³²⁹

Tak jako Maštálka inspiroval Sellnerův projekt vlastivědného časopisu, rozpomněl se Sellner na Maštálkem organizovaný prázdninový pobyt lužickosrbských dětí v Bělé pod Bezdězem a přišel s myšlenkou uspořádat prázdninovou kolonii opět na Mladoboleslavsku. Pro tento nápad se mu podařilo získat rovněž velice aktivního a organizačně zdatného řídicího učitele v Jabkenicích, již vícekrát zmíněného Bohuslava Havlína.³³⁰

Sellnerův zájem o Lužické Srby lze rozdělit do dvou časových etap. První období počíná roku 1930, odklon od lužickosrbské tematiky pozorujeme od jara 1932. Tehdy pod dojmem zhoršující se situace v Německu i v českém pohraničí se začal Sellner obracet k české menšině. Zřejmě v této změně hodnot sehrál určitou úlohu i Josef Maštálko, s nímž byl Sellner stále v kontaktu. Oba se spolu s jabkenickým Bohuslavem Havlínem spojili při přípravě *Všenárodní manifestace za obrodu a sjednocení národního života*. Proponovaným cílem pořadatelů byla utopická výzva „ke všem stavům republiky, aby se spojily ku překonání krise mravní a v důsledku toho krise hmotné.“ V první řadě však šlo o podporu českých hraničářů „v nynější krizi a činnosti Hitlerovců v menšinách.“ Teprve za menšinami je jmenována i Lužice.³³¹ Tento vývoj vyústil ve vznik odboru NJS v září téhož roku. Odbor de facto vzešel ze struktur českolužického spolku. Kromě čestné předsednické funkce, jež připadla poslanci Janu Dubickému, jej řídili místopředseda Sellner a jednatel Josef Smíšek, oba zároveň jedni z nejaktivnějších sorabofilů.³³²

Po převzetí moci Hitlerem v Německu byly znemožněny dosavadní Sellnerovy nejdůležitější prolužické aktivity: nebyl dovolen ani příjezd dětí na prázdniny do Jabkenic,³³³

³²⁷ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 113.

³²⁸ *Lužický večer v Mladé Boleslavi ve čtvrtek 18. prosince ve dvoraně Grandhotelu „Větec“*, Mladoboleslavské listy 43/96, 13. 12. 1930, s. 1.

³²⁹ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.; *Lužickosrbské příslušníci*, Obrana lidu 24/47, 20. 11. 1931, s. 3.

³³⁰ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 117–118.

³³¹ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 29z–30z.

³³² J. SMÍŠEK, *Slavnostní průběh ustavující valné hromady Nár. jednoty Severočeské pro Ml. Boleslav a okolí*, Mladoboleslavské listy 45/70, 21. 9. 1932, s. 2.

³³³ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

ani studium Lužických Srbů na mladoboleslavských školách.³³⁴ Neúspěchem skončilo rovněž Sellnerovo přednáškové turné po mladoboleslavském venkově, v žádné z obcí se nakonec odbor neustavil (k tomu viz strany 53–54).³³⁵ Sellner se tak stále více angažoval v hraničářských záležitostech, kam občas, zcela v Maštálkově duchu, přiřazoval i Lužické Srby. Příznačně se tak nezúčastnil manifestace na Mužském 5. července 1933, již organizovalo slavjanofilské křídlo SPL, jmenovitě Miloslav Škoda, a místo toho dorazil již 29. června do Jabkenic, kde se opakovala *Všenárodní manifestace*. V jejím průběhu pak Sellner v krátkém projevu pouze připomněl i útlak Lužických Srbů.³³⁶

Druhá, pouze krátkodobá fáze částečného návratu k aktivitám na podporu Lužických Srbů nastala v roce 1935. Tehdy se spolek, jenž právě po manifestaci na Mužském upadl do stavu nečinnosti, pokoušel oživit Miloslav Škoda sérií článků a koncertem Bjarnata Krawce. Pro tento záměr získal i Karla Sellnera, jenž byl poprvé zvolen místopředsedou odboru.³³⁷ Sellner připravil k vydání brožuru *Lužice a česká emigrace*, jež vycházela z jeho starších přednášek,³³⁸ a zároveň poskytl k osvětě o Lužických Srbech prostor na stránkách vlastivědného sborníku *Boleslavan*, z něž se měla po naprostém krachu Škodova pokusu o vydávání slavjanofilského časopisu *Slovanská spolupráce* na počátku roku 1934 stát nová tribuna zpravodajství o lužickosrbských záležitostech.³³⁹ Výsledkem byly však pouze dva články v ročníku 1935/1936 – *Tragická otázka lužickosrbská* Miloslava Škody,³⁴⁰ jež navíc jako samostatná brožura vyšla již na jaře,³⁴¹ a *Jak Lužičtí Srbové za starodávna bydleli*, článek Jurije Wingera převzatý ze *Serbských nowin*, přeložený Josefem Kernerem.³⁴² Dílem Sellnera byla rovněž účast členů SPL na hraničářské manifestaci pod Bezdězem 16. června 1935.³⁴³ Etapa přechodné aktivity Sellnera i SPL samé se uzavírá na počátku roku 1936, kdy byl její hlavní iniciátor Miloslav Škoda služebně přeložen na Podkarpatskou Rus, Sellner se poté věnoval již výhradně české menšině.³⁴⁴

Sellner i Josef Kerner po druhé světové válce, tehdy již oba penzionováni (Sellner byl ročník 1873, Kerner se narodil o čtyři roky později), znovuzakládali mladoboleslavský odbor SPL. Rozsahem činnosti se ale nepřiblížili počátku 30. let. Mladá Boleslav již ztratila

³³⁴ *Mladá Boleslav*, LSV 14/8, 1933, s. 76.

³³⁵ Sj. [=Bohuslav Havlín], *Bezno pro Lužici*, Rodný kraj, 26. 5. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 22, f. 158.

³³⁶ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

³³⁷ *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

³³⁸ *Literární hlídka*, LSV 16/6, 1935, s. 52.

³³⁹ *Kulturní práce pro Lužici v našem kraji*, Obrana lidu 28/11, 15. 3. 1935, s. 2.

³⁴⁰ M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, *Boleslavan* 10/2–3, 1935/1936, s. 64–72.

³⁴¹ *Literární hlídka*, LSV 16/6, 1935, s. 52.

³⁴² J. WINGER, *Jak Lužičtí Srbové za starodávna bydleli*, *Boleslavan* 10/10, 1935/1936, s. 289–294.

³⁴³ *Manifestace hraničářů pod Bezdězem*, LSV 16/7, 1935, s. 63.

³⁴⁴ *Mladá Boleslav*, LSV 17/4–5, 1936, s. 44.

geograficko-etnickou výhodu prvního českého města mezi Horní Lužicí a Prahou a středisko českých kontaktů s Lužickými Srby se přesouvalo na sever do České Lípy a ještě výrazněji do Varnsdorfu.³⁴⁵

4.1.4 Miloslav Škoda

Miloslav Škoda je z hlediska profese nejobtížněji zařaditelnou postavou z jádra mladoboleslavských sorabofilů. Absolvent mladoboleslavského gymnázia nedokončil studia práv, vždy se podepisoval jako JUC. Miloslav Škoda, pouze v jednom případě je uveden jako redaktor.³⁴⁶ Domníváme se však, že se pravděpodobně živil jako úředník, čemuž by nasvědčoval fakt, že byl z Mladé Boleslavi služebně přeložen.³⁴⁷ Škoda se sice nezúčastnil zájezdu do Lužic o prázdninách 1930, ale idea spolupráce s Lužickými Srby jej oslovila ihned po návratu turistů, kteří začali připravovat založení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“. Do přípravných prací se zapojil energicky. Již první Škodův článek s lužickosrbskou tematikou, jenž vyšel už 5. září, naznačuje jeho charakter jako nadšeného snílka, jenž hýří nápady, neváhá tyto nápady okamžitě zveřejňovat (navíc tónem kategorického imperativu, jako by se nejednalo o možnosti, nýbrž nutnosti), neřeší však již jejich realizaci. Zatímco Josef Kerner ještě 28. srpna v závěru referátu o cestě po obojí Lužici opatrně naznačoval další záměry: „*Ještě jiné sliby jsme si dali, ale o nich podáme zprávu veřejnosti, až budou blízko svého uskutečnění,*“³⁴⁸ Škoda o pouhý týden později již otevřeně prohlašuje: „*Domnívám se tedy, že by tento zájem [o Lužické Srby] měl být i organizačně podchycen. Znamenalo by to založení boleslavského odboru lužickosrbského spolku „Adolf Černý“, pro jehož další rozvoj jsou v našem městě nutné předpoklady.*“ Zároveň rovnou od stolu rozdal úkoly a vytyčil činnost: „*Předkládám konkrétní návrh, aby všechny práce spojené s ustavením řečené korporace vzal na sebe místní odbor Klubu československých turistů, jemuž je tato práce konečně nejbližší. Za účelem získání dalších zájemců mohl by uspořádat společně se vzdělavatelským odborem Sokola, místním osvětovým sborem, Klubem přátel umění atd cyklus tří informativních večerů: 1. Historie Lužice, – univ. prof. Jan Kapras, 2. Lužická poesie – básník Adolf Černý, 3. Lužický folklor – malíř L. Kuba. Jmenuji tu tři nejlepší naše znalce, kteří všichni Lužici poznali a jí se obírají ve svých dílech.*“³⁴⁹ Škodovy návrhy jsou sice formulovány se zdánlivou racionalitou, avšak nikdo z trojice znalců

³⁴⁵ *Manifestace, přednášky a schůze věnované Lužici v roce 1946*, LSV 22/4–5, 1947, s. 48.

³⁴⁶ *Společnost přátel Lužice v Praze*, Národní politika, 20. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 137.

³⁴⁷ *Mladá Boleslav*, LSV 17/4–5, 1936, s. 44.

³⁴⁸ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici* [II. část], Národní zájmy 11/35, 28. 8. 1930, s. 2.

³⁴⁹ mša. [=Miloslav ŠKODA], *Letošní výprava členů místního odboru Klubu československých turistů*, Náš kraj, 5. 9. 1930, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 98.

do Mladé Boleslavi nedorazil. Tehdy již šestašedesátiletý Černý takřka neopouštěl Prahu a Lužičtí Srbové postupně opouštěli centrální místo v jeho zájmu,³⁵⁰ totéž platilo i o Janu Kaprasovi. Ludvík Kuba sice v roce 1928 vystavoval v Mladé Boleslavi své obrazy,³⁵¹ avšak v době vrcholícího zájmu o Lužické Srby do města také nezavítal.

Škodova činnost v českolužickém spolku (již 23. května 1931 byl zvolen jako zástupce mladoboleslavského odboru náhradníkem výboru pražského ústředí³⁵²) je lemována řadou článků otiskovaných nejprve v novobenáteckém (dnes Benátky nad Jizerou) *Našem kraji*, který však již na konci srpna 1931 přestal vycházet,³⁵³ a poté v národně socialistické *Obraně lidu* a mladoboleslavské příloze *Večerního Českého slova*. Jeho články se na jedné straně vyznačují výrazně menší mírou patosu než např. statě Bohuslava Havlína či Josefa Smíška, o nichž zde bude řeč, věcný tón jim dodávají hojné citáty, mj. z Masaryka³⁵⁴ či Walta Whitmana.³⁵⁵ Na druhé straně v nich nechybí odvážné návrhy a konstrukce, jež mají s realitou společného pramálo. Škodovým hlavním problémem bylo přecenění možností i zájmů členů spolku a potenciálu maloměsta. Celou jeho činností se tak vine požadavek na „praktickou činnost“, kterou mají členové spolku prokázat, že „slovanstvím nemyslí sentimentální řečňování a afektované citlivkářství, ale skutečný smysl pro okamžité potřeby Lužických Srbů a vůli skutečně prospět“. ³⁵⁶ Jedním dechem však řadu z nich podezírá, že si svou činnost představují jako „milou zábavu“. ³⁵⁷

Na rozdíl od ostatních aktivních sorabofilů Škodu jako jediného nepřítahovala česká menšina. Jeho myšlenkový obzor oproti tomu ovlivňovala slavjanofilská, až panslavistická orientace. První zastávkou na této cestě byli právě Lužičtí Srbové. Škoda hodlal využít geografického potenciálu Pojizeří, a zamýšlel z něj, podporován ústředím spolku, vybudovat „novou základnu česko-lužické spolupráce“. ³⁵⁸ Bezprostředně po založení boleslavského odboru již ohlašoval ustanovení dalších odborů v Turnově a v Mnichově Hradišti. ³⁵⁹ Podobně jako o dva roky později Sellner v případě vesnic mladoboleslavského okresu nebyl ani zde

³⁵⁰ P. KALETA, *Češi o Lužických Srbech*, s. 203–221.

³⁵¹ *Výstava obrazů mistra Ludvíka Kuby*, Jizeran 49/24, 16. 6. 1927, s. 3.

³⁵² *Z naší činnosti*. LSV 12/5, 1931, s. 44.

³⁵³ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavi 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 15.

³⁵⁴ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1930, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 201.

³⁵⁵ Miloslav ŠKODA, *Přijďme všichni*, *Obrana lidu* 26/23, 9. 6. 1933, s. 2.

³⁵⁶ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1930, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 201.

³⁵⁷ *Sdružené slovanské spolky*, *Obrana lidu* 24/43–44, 23. 10. 1931, s. 4.

³⁵⁸ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš kraj a Lužičtí Srbové*, *Náš kraj*, 29. 5. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 194.

³⁵⁹ *Ibidem*.

úspěšný. Proklamovaný zájem o Lužické Srby se velice často ukázal být pouze plodem chvilkového nadšení, snad i nepodloženým snilkovstvím.

Škoda záhy navázal kontakt s již existujícími odbory slovanských spolků v Mladé Boleslavi – Česko-ruskou jednotu a Společnost přátel Polska –, s nimiž vyjednával o vytvoření volného zájmového sdružení těchto korporací. Zvláštní podporu našel u obdobně smýšlejícího redaktora národně demokratického orgánu *Národní zájmy* Rudolfa Kudrny, předsedy místní Společnosti přátel Polska. Z řad českolužického spolku nebyli zjevně panslavisticky naladěni všichni, neboť v první zmínce o chystaném sdružení z 25. září 1931 se zatím opatrně hovoří, že „někteří členové jmenovaných korporací hodlají zřídit společný výbor, který by v příštích měsících uspořádal cyklus přednášek a společenských večerů.“³⁶⁰ Na přesvědčování o výhodnosti takového spojení bylo zapotřebí zhruba půl měsíce, neboť 12. října se sešli zástupci trojice spolků, kteří schválili vytvoření volného sdružení s názvem *Sdružené slovanské spolky*. V českolužickém spolku vznik sdružení podporoval jeho jednatel Jindřich Jašek, jenž ve výsledných Sdružených slovanských spolcích rovněž získal jednatelský post.³⁶¹ Jeho angažmá však bylo epizodní, neboť již na jaře následujícího roku byl služebně přeložen do Plzně.³⁶² Škoda tak zůstal v rámci českolužického spolku se svými názory izolován. Je tak příznačné, že další činnost nevykonával na bázi této korporace, nýbrž Sdružených slovanských spolků, jež postupně nabývaly podoby soukromého projektu Škody a Kudrny.

Na počátku činnosti se však sdružení ještě prezentovalo kolektivně připraveným koncertem v mladoboleslavské sokolovně 28. listopadu 1931 za účasti lužickosrbských sokolů a Bjarnata Krawce.³⁶³ Ambiciózní program spolupráce se slovanskými státy a národy však narazil na partikulární zájmy i odlišnou sílu jednotlivých korporací.³⁶⁴ Neuskutečnil se tak připravovaný „veliký společenský večer, jehož protektorát mají míti pražští vyslanci slovanských států.“³⁶⁵ Po prázdninách 1932 se však Škodovi společně s Kudrnou podařilo navázat kontakty s pražským Slovanským ústavem a společně s Klubem přátel Orientu uspořádali cyklus čtrnácti přednášek o slovanských zemích, literatuře, kultuře a hospodářství. Navázaná spolupráce vyvrcholila uspořádáním *Výstavy slovanské spolupráce* v budově

³⁶⁰ V *Mladé Boleslavi*, Obrana lidu 24/39, 25. 9. 1931, s. 3.

³⁶¹ O vytvoření volného sdružení, Obrana lidu 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

³⁶² Odbor v *Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

³⁶³ Sokolský česko-lužický večer, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

³⁶⁴ V létě 1932 tak z trojice sdružení „v plné aktivitě i přes prázdniny zůstal spolek lužický.“ Co bude se Slovanským sdružením? Obrana lidu 25/36, 2. 9. 1932, s. 3.

³⁶⁵ Sdružené slovanské spolky, Obrana lidu 25/2, 8. 1. 1932, s. 2.

Národohospodářského ústavu od 9. do 30. dubna 1933.³⁶⁶ Výstava se stala triumfem Škody s Kudrnou, největším a v podstatě jediným, jehož se tomuto tandemu podařilo dosáhnout.

Přípravy výstavních oddělení se ujala velvyslanectví jednotlivých států.³⁶⁷ V Lužici byla bezprostředně po nástupu Hitlera k moci vystupňována vlna perzekucí vůči Lužickým Srbům, proto se výstavy neúčastnily lužickosrbské korporace a přípravu lužického oddělení měla na starosti SPL. Byť se do příprav výstavy zapojili jednotliví členové odboru, nemohla lužickosrbská výstavka konkurovat expozicím, jež byly připraveny s pomocí zainteresovaných států. *Lužickosrbský věstník* sice chválil „*bohatou expozici*“,³⁶⁸ avšak místní listy, které jinak výstavě věnovaly značnou pozornost, se pochvalně zmiňují především o polském a jugoslávském oddělení, lužickosrbská výstavka je příliš nezaujala.³⁶⁹ Lužické Srby při slavnostním zahájení reprezentovaly alespoň lužickosrbské studentky v krojích³⁷⁰ (fotografie viz Příloha 19.).

4.1.4.1 Exkurz: Manifestace na Mužském 5. července 1933; triumf i prohra

Škoda a Kudrna, kteří si dokázali, že je v jejich silách uskutečnění takto organizačně náročné akce, obrátili svou pozornost k Lužickým Srbům, odolávajícím prvnímu náporu nového režimu, jenž byl spjat s vlnou zatýkání, rozpuštění Sokola a dočasným přerušением vydávání lužickosrbských tiskovin.³⁷¹ Škoda vlastně popřel sám sebe, když se rozhodl pod hlavičkou Sdružených slovanských spolků na 5. červenec svolat manifestaci na vrch Mužský.³⁷² Místo ani datum nebylo vybráno náhodou. Na Mužském se podobné masové tábory lidu uskutečnily již třikrát. Roku 1869 a 1910 se manifestovalo za zvýšení práv Čechů v habsburské monarchii, v roce 1928 se zde oslavovalo desáté výročí samostatné republiky.³⁷³ Pro konání manifestace byl pak zvolen svátek Cyrila a Metoděje, slovanských věrozvěstů, jejichž kult je v Lužici velice silný.³⁷⁴ V souvislosti s rétorickou figurou pomoci „*mučené Lužici*“ bylo s blížícím se dnem konání mítinku a stupňující se naléhavosti článků vyzývajících k účasti na manifestaci stále častěji připomínáno i konání akce v předvečer svátku Jana Husa.³⁷⁵

I když to Škoda popíral, v mnohém manifestace připomínala „*fangličkářský průvod*“ a masivní tisková kampaň, jež probíhala po celý červen především na stránkách spřátelené

³⁶⁶ *Výstava slovan. spolupráce v Ml. Boleslavi*, Jizeran 54/11, 11. 3. 1933, s. 2.

³⁶⁷ *Ibidem*.

³⁶⁸ *Výstavu slovanské spolupráce v Ml. Boleslavi*, LSV 14/5–6, 1933, s. 47.

³⁶⁹ Např. *Na Výstavě slov. spolupráce v Ml. Boleslavi*, Jizeran, 54/16, 15. 4. 1933, s. 2.

³⁷⁰ *Lužice v časopisech*, LSV 14/7, 1933, s. 60.

³⁷¹ P. KUNZE, *Kurze Geschichte der Sorben*, s. 61.

³⁷² *Veliký tábor lidu na Mužském*, Jizeran 54/24, 10. 6. 1933, s. 5.

³⁷³ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65.

³⁷⁴ *Všenárodní projev ve prospěch lužických Srbů na Mužském u Mn. Hradiště*, Jizeran 54/25, 17. 6. 1933, s. 1.

³⁷⁵ *Přijedeme všichni*, Obrana lidu 25/23, 9. 6. 1932, s. 2.

Obrany lidu a Kudrnových Národních zájmů, se nevyhnula ani „sentimentálnímu řečnování a afektovanému citlivkářství“,³⁷⁶ tedy atributům, které vždy odmítal. Národní zájmy tak slibovaly, že „5. července tisícová masa shromážděná na Mužském vzkřikne tam nahoru, kde se dnes děje barbarské bezpráví, vzkřikne mohutným hlasem, který bude slyšán daleko za naše hranice: Zachraňte Lužici!“³⁷⁷

Výsledkem byla na jedné straně nejmohutnější manifestace na podporu Lužických Srbů nejen na Mladoboleslavsku, ale v celém Československu, a to i přes to, že oficiálně uváděná účast více než 30 tisíc osob³⁷⁸ byla silně nadhodnocena.³⁷⁹ Na druhé straně však i tato masivní účast zůstala za očekáváním pořadatelů, kteří počítali až s 60 tisíci lidmi.³⁸⁰ Řada obcí a korporací vyslala pouze jednoho zástupce, případně písemné vyjádření podpory,³⁸¹ mnoho lidí v den manifestace odradilo od účasti nepříznivé počasí.³⁸² Akce se tak nevyplatila ani finančně,³⁸³ třebaže příležitosti velkého shromáždění lidí využila řada hostinských a pouťových prodejců, kteří se na manifestaci rozjeli. Obchodníky k účasti vyzývali samotní pořadatelé: „Manifestace bude vhodnou příležitostí i k obchodům. Cukráři a pod. mohou tu za poplatek 20 Kč prodávati své zboží. Z každého vyčepovaného hektolitrů piva obdrží pořadatelstvo 20 Kč.“³⁸⁴ Maria Oberhoferová, tlumočnice budyšínského Wendenabteilung, jež akci monitorovala z pověření budyšínského okresního výboru NSDAP, si povšimla: „An den Wegrändern, auf jenem freien Fleckchen waren Buden mit Erfrischungen, Lebensmitteln, Nähereien und Obst aufgestellt, Bettler und Krüppel flehten (meist vergeblich) die Vorbeigehenden um eine milde Gabe an. Kurz und gut: ein Volksfest.“³⁸⁵

³⁷⁶ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1930, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 201.

³⁷⁷ *Na Mužském před 33 léty*, *Národní zájmy* 14/47, 26. 6. 1933, s. 1.

³⁷⁸ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.

³⁷⁹ Podle Škody samého „sešlo se na Mužském přes 20.000 lidí“. Miloslav ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, Mladá Boleslav, s. 16. Údaj o účasti „20.000 delegátů obcí, korporací a jednotlivců z celé Československé republiky“ přinesla rovněž reportáž otištěná v libereckém *Severočeském deníku*. *Velkolepá manifestace pro záchranu lužických Srbů*, *Severočeský deník*, 9. 7. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 24, f. 97.

³⁸⁰ *Tábor lidu na Mužském*, *Obrana lidu* 25/22, 2. 6. 1932, s. 1.

³⁸¹ *Protesty proti utlačování Lužice*, *Večerní České slovo*, příl. Mladá Boleslav, 22. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 141.

³⁸² *Pro kulturní záchranu lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 46/52, 8. 7. 1933, s. 1.

³⁸³ *Dovídáme se*, *Rodný kraj*, 20. 8. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 25 A, f. 62.

³⁸⁴ *Manifestace pro Lužici na Mužském*, *Večerní České slovo*, příl. Mladá Boleslav, 19. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 132.

³⁸⁵ *Kurzer Bericht über die Manifestationsversammlung der Gesellschaft Freunde der Lausitz*, SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 8 C, f. 13.

Otázkou je i efekt shromáždění: věznění Lužičtí Srbové byli až na Měrcína Nowaka-Njehorňského propuštění již před konáním manifestace.³⁸⁶ Jednatel ústředí SPL Vladimír Zmeškal však i přes nesouhlas Josefa Páty dal v jednatelské zprávě za rok 1933 propuštění Lužických Srbů i částečné uklidnění situace do přímých souvislostí s českými i značně přeceněnými zahraničními manifestacemi, odkud přešla tato interpretace do oficiální lužickosrbské historiografie.³⁸⁷ Memorandu odeslanému ke Společnosti národů se nikdo nevěnoval,³⁸⁸ před čímž se objevila varování již v době konání shromáždění. Václav Velinský v menšinářsky orientované *Obraně národa* z Jablonce nad Nisou v článku *Řekněme si jednou o Lužici pravdu* z 23. června 1933 zpochybnil účel manifestačních proklamací pro Lužické Srby:

*„Lužici a Lužičanům nepomůžeme žádnými manifestačními tábory se spoustou řinčivých a hřmotných slov, s ostrými resolucemi při jejich ukončení. Lužici a Lužičanům nepomůže Svaz Společnosti Národů v Ženevě, ten mlčí k strašlivé martyrologii 160 milionů ruského národa pod bolševickou nadvládou. [...] Planým táborovým křikem Lužičanům neprospějeme, spíše jim dnes za vládnoucích poměrů v Německu jenom situaci ztížíme a Lužici táborovým křikem k nám taky nepřivtělíme. A i o upřímnosti těch táborových řečí dovolíme si pochybovat, neb budou tu mluvit pro svobodu Lužice řečníci, kteří doma polykají českoněmeckou vládu jako samozřejmost a přehlíží, že vlastní národ Čechů a Slováků, za jazykovou hranicí není svoboden a je ujařmen jak národně, tak i hospodářsky.“*³⁸⁹

Shodný názor, byť jej neventiloval veřejně, měl i slavista a nezpochybnitelná autorita mezi přáteli Lužice Josef Páta, jenž se v dopise Zmeškalovi mj. svěřil: *„Musíme to přece domyslet, co z toho všeho tady bude? Mnoho povyku pro nic za nic, snad trochu členstva ve Společnosti, ale Lužici – nepomáháme, spíše škodíme. Lužice se stala balónkem u našich polit. partají, něco, proti čemu bych nejraději napsal v našem Věstníku, abychom si mluvili pravdu! Nebyl jsem na Mužském, ale mám přesné zprávy písemné: nebylo to zrovna všechno potěšující! Ohromný humbug! Podobné u nás na Růž. paloučku. Lužice na programu a*

³⁸⁶ Jos. P. [=Josef PÁTA], *Částečné propuštění lužických vězňů v Budyšině*, Národní politika, 15. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 76.

³⁸⁷ Zmeškal se v jednatelské zprávě pochlubil: *„Výsledníci naší akce bylo, že jsme postup Němců zastavili, uvěznění luž. Srbové byli konečně propuštěni a pomalu nastával v Lužici klid.“* V. ZMEŠKAL, *Výroční zpráva Společnosti přátel Lužice za rok 1933*, LSV 15/4–5, 1934, s. 29. Josef Páta Zmeškalovi v soukromém dopise ze 4. srpna 1933 vytýká: *„Nechápal jsem také, proč ukazuje zprávy o propuštění luž. vězňů. Vždyť se zesměšňujeme špatnými informacemi! Mrzelo mne, že omylně v Tvé brožůře zůstali zatčení Symank a Lubjenski a dnes to k své hrůze čtu ve svém článku v Jasu, daném hned po událostech. Myslel jsem, že jej zahodili!“* T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 230.

³⁸⁸ *Co bude s peticemi pro Lužické Srby v Ženevě?*, Mladoboleslavské listy, 13. 10. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 26, f. 64.

³⁸⁹ Václav VELINSKÝ, *Řekněme si jednou o Lužici pravdu!*, *Obrana národa*, 23. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 151–152.

vylezlo z toho štvaní proti našim Němcům, štvaní ubohé, usvědčující nás z vlastní nemohoucnosti!“³⁹⁰

Páta, který aktivitám v SPL jasně nadřazoval svou vědeckou práci („...ale to jest činnost spolková. Něco jiného je moje činnost odborná“) se nemohl ztotožnit se Škodovým poněkud machiavellistickým pojetím, které se v nekritickém nadšení pro Lužické Srby odpoutávalo od reality. Z nepřímých narážek se zdá, že Škoda po Pátovi požadoval vyjádření v duchu vypjatého nacionalismu, což profesor odmítl. Zmeškalovi posléze vysvětloval: „Já píši jako odborník a nesmím psáti fantasie, nemohu psáti demagogické fráze jako činí naši politikové. Vědecká pravda je mi nade všechno a mrzí mne každý omyl i nedopatření. Ty tomu snad lépe rozumíš jako můj bývalý žák než p. Škoda, že nemohu psáti do větru. Naopak je dobře, že zase někdo hájí přísné kritické stanovisko! Přílišné pochopení pro Škodův způsob činnosti vyčítal i Zmeškalovi: „Nerozumím tedy dobře Tvému stanovisku, jež se kryje ze Škodovým. Vidím, že nejsme na téže linii.“³⁹¹

Manifestace, především její rozpačitý výsledek, vedla v důsledku k vyčerpání organizátorů i k odklonu zájmu o Lužické Srby. Panujícího roztrpčení ze zpráv z Ženevy si byl dobře vědom i Škoda. Doslova pak vyzýval: „Jednala-li menšinová ženevská komise právě v těchto dnech o ochraně menšin a nehovořilo-li se o Lužici, necht’ naši lidé nejsou touto skutečností nijak roztrpčeni a zejména necht’ neupouštějí od další práce. Jedním pokusem nelze všeho dosíci.“ Chabé přesvědčování a výzvy, že „především my Češi a s námi ostatní Slované jsme povinni starati se o to, aby Lužičané vydrželi“,³⁹² však nepřineslo kýžený efekt a Škoda sám své sorabofilské aktivity na čas omezil.³⁹³

* * *

Škodova další činnost nebyla již orientována výhradně sorabofilsky. Sdružené slovanské spolky chtěly posílit institucionální vazby s dalšími slovanskými korporacemi a v listopadu 1933 založily v Mladé Boleslavi odbor Československo-jihoslovanské ligy.³⁹⁴ Nutno konstatovat, že šlo o úspěšný projekt, odbor rychle dosáhl dvou set členů, čímž výrazně předčil SPL.³⁹⁵ O poznání méně úspěchů slavil ještě ambicióznější plán výuky slovanských jazyků, již měli zajišťovat místní učitelé. Ani na podzim 1932, kdy byly

³⁹⁰ T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 230.

³⁹¹ Ibidem.

³⁹² Mil. ŠKODA, *Do další práce pro Lužici*, Národní zájmy 14/78, 16. 10. 1933, s. 1.

³⁹³ Rozsáhlá edice novinových článků a dalších textů vztahujících se k manifestaci je připojena k této práci jako Příloha 21.

³⁹⁴ *Založení Československo-bulharské vzájemnosti a Československo-jihoslovanské ligy*, Národní zájmy 14/75, 5. 10. 1933, s. 4.

³⁹⁵ *Československo-jihoslovanská liga*, Obrana lidu, 27/23, 8. 6. 1934, s. 1.

ohlašovány pouze kurzy lužické srbštiny,³⁹⁶ ani o rok později, třebaže již sdružení přijímalo přihlášky,³⁹⁷ se výuka pro nízký zájem nerozběhla.

Kromě toho od podzimu 1933 připravovali Škoda s Kudrnou „*velký podnik rázu celostátního, který nalezne jistě i ohlas v zahraničí, zejména v ostatních slovanských státech a bude znamenati nové významné posílení slovanského vědomí.*“³⁹⁸ Tímto podnikem bylo vydávání časopisu *Slovanská spolupráce*, jejíž první dvojčíslo vyšlo na počátku února. Jak ohlašoval úvodník, „*Sdružené slovanské spolky v Ml. Boleslavi po úspěšně organisované „Výstavě slovanské spolupráce“ [...] vzaly na sebe nemalý úkol: další účinnou propagaci slovanského uvědomění v národě a vzájemné spolupráce všech slovanských států a národů.*“³⁹⁹ *Lužickosrbský věstník* nešetřil chválou: „*podivujeme se neobyčejné energii našich mladoboleslavských přátel, kteří čestně soupeří s Prahou. Mladá Boleslav je jistě ve slov. věcech nejčilejším naším venkovským městem. [...] Mladoboleslavským přátelům přejeme hojného zdaru v jejich podnikání, v dnešní krizi jistě odvážném.*“⁴⁰⁰ Jistě neobvyklý a odvážný počín však nejen kvůli krizi nenašel dostatek čtenářů a ihned po prvním čísle zanikl.⁴⁰¹ Tímto neúspěchem, který jistě skončil i výraznou finanční ztrátou, zároveň končí jakékoli zmínky o další činnosti Sdružených slovanských spolků.

Miloslav Škoda se vrátil z všeslovanských rozměrů opět do lužickosrbských měřítek a v roce 1935 se pokoušel přivést k životu alespoň skomírající odbor SPL. Zatímco Sellner posloužil jako odborná záštita, Škoda v sérii článků opět hýřil optimismem, sliboval koncerty, přednášky a studie v *Boleslavanu*.⁴⁰² Realizovat se však podařilo pouze máloco, i když ve svém nejrozsáhlejší textu *Tragická otázka lužickosrbská* stanovoval „*dějinný úkol československý: pomáhat lužickým Srbům v jejich těžkém boji*“⁴⁰³ a optimisticky konstatoval, že v severních Čechách „*v posledních letech daří se nám tu budování jakési nové základny československo-lužickosrbského přátelství*“⁴⁰⁴ (to však tvrdil již roku 1931⁴⁰⁵). Pouhou iluzivnost těchto plánů dokládá statistika členstva. Mohutné kampani navzdory činil na konci

³⁹⁶ *Kurs lužicko-srbského jazyka*, *Náš kraj*, 10. 11. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 20, f. 191.

³⁹⁷ *Kursy slovanských jazyků*, *Národní zájmy* 14/82, 30. 10. 1933, s. 2.

³⁹⁸ *Ze Sdružených slovanských spolků v Mladé Boleslavi*, *Národní zájmy* 14/95, 14. 12. 1933, s. 2.

³⁹⁹ *Čtenářům!*, *Slovanská spolupráce*, 2 [správně: 1–2]/1934, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 27 A, f. 42.

⁴⁰⁰ *Literární hlídka*, *LSV* 15/3, 1934, s. 27.

⁴⁰¹ *SOKA Mladá Boleslav*, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavě 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 228–229.

⁴⁰² *Společnost přátel Lužice v Ml. Boleslavi*, *Obrana lidu* 28/11, 15. 3. 1935, s. 1.; *Do Společnosti přátel Lužice*, *Obrana lidu* 28/13, 29. 3. 1935, s. 2.

⁴⁰³ M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, *Boleslavan* 10/2–3, 1935/1936, s. 70.

⁴⁰⁴ *Ibidem*, s. 72.

⁴⁰⁵ Mša [=Miloslav ŠKODA], *Náš kraj a Lužičtí Srbové*, *Náš kraj*, 29. 5. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 194.

kalendářního roku skutečný nárůst pouze dvě osoby, místo 132 jich nyní bylo 134.⁴⁰⁶ Jak již bylo poznamenáno, Miloslav Škoda mizí z Mladé Boleslavi na počátku roku 1936, kdy byl přeložen na Podkarpatskou Rus.⁴⁰⁷

4.1.5 Josef Smíšek

Do aktivního jádra mladoboleslavských příznivců Lužických Srbů lze konečně zařadit, byť s upozorněním, že dosah jeho činnosti se nevyrovná Sellnerovi nebo Škodovi, i Josefa Smíška. Přínos Smíška, zvoleného na valné hromadě mladoboleslavského odboru česko-lužického spolku 19. března 1933 jednatelem jako náhrada za odcházejícího bankovního úředníka Jindřicha Jaška, spočíval v jeho pozici vrchního oficiála okresního úřadu,⁴⁰⁸ odkud mohl díky dobrým kontaktům vyjednávat podporu pro spolkovou činnost. Okresní úřad tak největší měrou nesl financování pobytu lužickosrbských dětí v Jabkenicích o prázdninách 1931 a 1932.⁴⁰⁹ Učitel a náčelník lužickosrbského sokolského svazu Jan Meškank se dokonce dopustil omylu a označil „*Okres mladoboleslavský*“ rovnou za pořadatele tábora.⁴¹⁰

Smíšek, člověk podobně jako Sellner s literárními ambicemi (v roce 1932 vydal knihu vzpomínek z války *Třináct albatrosů*, jak uštěpačně poznamenal městský kronikář, knihovník a samozřejmě i člen SPL Josef Jarský, „*kniha úspěch neměla*“⁴¹¹). Již před tím, než se začal zajímat o Lužické Srby, což se stalo zřejmě na podzim 1930 během příprav ustavení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“, byl pilným přispěvatelem *Mladoboleslavských listů*.⁴¹² Své rétorické a literární schopnosti dal pak Smíšek plně do služeb Lužických Srbů.

Stejně jako Miloslav Škoda se i Smíšek zamýšlel nad programovou náplní spolku. Zatímco Škoda, vycházející ze své slavjanofilské orientace, chápe činnost ve spolku jako „*možnost uplatňovat prakticky zásadu slovanské spolupráce*“, ⁴¹³ hodnotí Smíšek v programové stati „*Úkol a poslání Čsl. luž. spolku Adolf Černý*“ tuto činnost z pozic nacionalistických, využívá argumentace právně historické (nadto dosti svérázně zjednodušené): „*K hájení Lužice máme však i svá historická práva, neboť Lužice, přivtělena jsouc ke státu českému, tvořila s námi nerozlučný celek, od 14. do 17. století, kdy nešťastnou*

⁴⁰⁶ Počet členstva v letech 1930–1934, LSV 16/10, 1935, s. 84.

⁴⁰⁷ *Mladá Boleslav*, LSV 17/4–5, 1936, s. 44.

⁴⁰⁸ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁴⁰⁹ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124.

⁴¹⁰ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 71.

⁴¹¹ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavi 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 65.

⁴¹² *Ibidem*.

⁴¹³ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1930, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 201.

pro náš stát, konferenci vídeňskou, roku 1815, odtržena byla Lužice od nás a rozdělena mezi Sasko a Prusko.“ Toto hájení je motivováno tím, že „dnes, v době tak mimořádně vážné a mírně řečeno, národně vlašné, jest více nežli kdy jindy zapotřebí, abychom společným úsilím burcovali zledovělá srdce česká, aby nepodléhala otupělosti doby a národní lhostejnosti, která se u nás v poslední době povážlivě rozmáhá a kdy cizácké svody a jedy extrémních živlů, otrávití se snaží lehkověrné české duše, které rychle podléhají těmto cizím, rozkladným živlům“.⁴¹⁴ Smíšek si byl ze všech mladoboleslavských sorabofilů nejlépe vědom role tiskové osvěty a propagandy. Při hodnocení dětské kolonie v Jabkenicích tak zdůraznil: „*Praktické využití této myšlenky přineslo bohaté výsledky užitečné práce a nedoceněné propagandy, kterou ve prospěch zapomínané nejmenší větve slovanské konají bez rozdílu všichni ti upřímní a nadšení přátelé slovanské Lužice.*“⁴¹⁵ Správně tak vycítil potenciál rozšíření myšlenky podpory Lužických Srbů mezi mládeží a společně se Škodou využil pozvání Bjarnata Krawce do výboru studentského plesu. Celá anabáze i její obraz v tisku byly zhodnoceny v předchozí kapitole.

Smíšek v pilné tiskové kampani neustával ani po rozpačitém výsledku studentského lužického večera, ve svých člancích nešetřil patetickými provoláními, místy využívaje beletristických postupů. Například v článku „*Zájem o Lužici*“ zaujímá zhruba polovinu textu extatická litanie personifikující Lužici: „*Lužice! Naše bratrská, slovanská sestro! Nejsi již více opuštěna. Splnila se dávná tužba staříckého Tvého zastánce, upřímného a věrného přítele Tvého, spisovatele Adolfa Černého, jemuž my mladí jsme nesmírně vděční za to, že nám ve svých krásných knihách, které o Tobě napsal, ukázal cestu k Tobě a získal nás cele pro Tebe, drahá slovanská trpitelko!*“ atd., atd. Na stejné téma se nezdíral ani veršovat. Jeho báseň „*Rjana Lužica*“ (titul je aluzí na stejnojmennou lužickosrbskou hymnu), napsaná a otištěná v *Národních zájmech* u příležitosti zájezdu lužickosrbských sokolů do Mladé Boleslavi v listopadu 1931, se dočkala i přetištění na titulní straně *Lužickosrbského věstníku*⁴¹⁶ a dostala se rovněž do sborníku *Čeští básníci Lužici*.⁴¹⁷

Národně smýšlejícího Smíška logicky oslovil vzestup zájmu o českou menšinu v pohraničí. Společně s Karlem Sellnerem byl hlavním iniciátorem ustavení odboru NJS. K této příležitosti napsal do *Mladoboleslavských listů* několik článků. Smíšek pochopil, že v situaci, kdy již rok a půl významnou část veřejného prostoru ve městě a na stránkách místního tisku zaujímalí Lužičtí Srbové, je třeba zájem o českou menšinu prezentovat jako

⁴¹⁴ Josef SMÍŠEK, *Úkol a poslání Čsl. luž. spolku Adolf Černý*, Mladoboleslavské listy 45/29, 16. 4. 1932, s. 3–4.

⁴¹⁵ Josef SMÍŠEK, *Zájem o Lužici*, Mladoboleslavské listy 45/60, 13. 8. 1932, s. 1.

⁴¹⁶ Jos. SMÍŠEK, *Rjana Lužica*, LSV 13/4, 1932, s. 29.

⁴¹⁷ *Úspěch boleslavských básníků*, Mladoboleslavské listy 46/8, 28. 1. 1933, s. 1.

přirozené pokračování pozornosti věnované Lužickým Srbům. Nejrozsáhlejší článek, jenž vyzýval ke vstupu do NJS tak nesl titul: „*Osud českých hraničářů – osudem lužických Srbů.*“⁴¹⁸

Rovněž v odboru NJS získal Smíšek jednatelskou funkci.⁴¹⁹ Podobně jako Sellner sorabofilské aktivity postupně omezoval, i když prozatím zůstával i jednatelem SPL. V srpnu 1933 však náhle ze zdravotních důvodů na tento post rezignoval,⁴²⁰ což bylo ve chvíli vyčerpání a rozčarování z rozporuplných výsledků manifestace na Mužském pro spolek další ranou. I když se Smíšek v roce 1935 do struktur spolku vrátil nejprve na post zapisovatele⁴²¹ a o dva roky později se stal opět jednatelem,⁴²² nikdy již na svou aktivitu, jež vrcholila roku 1932, nenavázal.

4.1.6 Bohuslav Havlín

I přes práci na „*vybudování nové základny česko-lužické spolupráce*“⁴²³ se na mladoboleslavském okrese podařilo zřídit pouze jediný další odbor českolužického spolku, a to nikoli v některém z větších sídel, nýbrž ve vesnici Jabkenicích. Na rozdíl od Mnichova Hradiště, Bezna či vzdálenějšího Turnova, kde se jednalo spíše o snahu založit odbor zvenčí, aniž by byl získán pro Lužické Srby trvalý zájem přímo v místě, se v Jabkenicích pro myšlenku podpory Lužických Srbů nadchla nezpochybňovaná tamější autorita – řídící učitel Bohuslav Havlín.

Řídící učitel, původem z Třeboule u Kolína, byl již od příchodu do Jabkenic v roce 1921 duší veškerého veřejného života v obci. Využívaje dobrých kontaktů na poslance agrární strany Jana Dubického, získal prostředky na přestavbu školní budovy a v roce Smetanova výročí roku 1924 i vybudování pomníku skladatele, jenž v jabkenické myslivně strávil poslední léta života.⁴²⁴

Lužičtí Srbové se do okruhu Havlínových zájmů dostali nejspíše dosti pozdě. Havlín se nezapojoval do příprav při zakládání odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi. Zřejmě Havlína s Lužickými Srby seznámil až na jaře 1931 Karel Sellner, který hledal

⁴¹⁸ J. SMÍŠEK, *Osud českých hraničářů – osudem lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 45/25, 17. 9. 1932, s. 1.

⁴¹⁹ J. SMÍŠEK, *Slavnostní průběh ustavující valné hromady Nár. Jednoty Severočeské pro Ml. Boleslav a okolí*, Mladoboleslavské listy 45/70, 21. 9. 1932, s. 2.

⁴²⁰ *Mladá Boleslav*, LSV 14/8, 1933, s. 76.

⁴²¹ *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

⁴²² *Mladá Boleslav*, LSV 18/3, 1937, s. 28.

⁴²³ Mša [=Miloslav ŠKODA], *Náš kraj a Lužičtí Srbové*, *Náš kraj*, 29. 5. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 194.

⁴²⁴ Jan DUBICKÝ, „*Živý*“ *pomník Smetanův: Národní a slovanské dětské osady v Jablkynicích*, *Boleslavan* 8/7–8, 1933/1934, s. 197–199.

vhodné místo pro uskutečnění tábora lužickosrbských dětí.⁴²⁵ Sellner se s Havlínem dobře znal nejen služebně, ale spojovaly je rovněž společenské aktivity. Na odhalení Smetanova pomníku dorazili do Jabkenic jako řečníci právě Sellner a Dubický⁴²⁶ a toto úzce spolupracující trio, doplněné později ještě o Josefa Maštálka, se v obci na nejružnějších manifestacích a slavnostech, v jejichž organizaci si Havlín viditelně liboval, ještě mnohokrát setkala.⁴²⁷

Sellner se s Havlínem musel dohodnout v průběhu března 1931, neboť první informaci o dětském táboře přinesl týdeník *Náš kraj* již 27. března.⁴²⁸ Havlín rovněž vstoupil do řad odboru československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Mladé Boleslavi, v němž byl kooptován do výboru.⁴²⁹ Na pořádání tak finančně náročné akce neměl samozřejmě Havlín dostatek prostředků, pobyt finančně nejvýznamněji saturovaly mladoboleslavský okres, Červený kříž a České srdce. Poslanec Dubický, také novopečený člen českolužického spolku, organizoval zásobování z rolnických družstev a obchodů. Havlínovi se podařilo zaktivizovat své spoluobčany, vesměs rolníky, kteří se sami významnou měrou podíleli na zásobování potravinami.⁴³⁰

Na rozdíl od Maštálkem pořádaného pobytu v létě 1922, jež přešel místní tisk mlčením, spustil Havlín, podporován Josefem Smíškem, tiskovou kampaň, v níž vyzval k posílání darů i širokou veřejnost, pravidelně pak zveřejňoval seznamy dárců.⁴³¹ Havlín, podobně jako Smíšek schopný agitátor, si uvědomoval potenciál srozumitelných a působivých obrazů a symbolů, jako když „*po uvítání odebrala se výprava lužických dětí v čele průvodu Sokolstva, žactva a občanstva k pomníku padlých vojínů, kde položena lužickými dětmi kytice a za řízení p. nadučitele Slodenka zazpívána národní hymna lužická „Ranna Lužica“*. *Tklivé zvuky této překrásné písně odumírajícího, kdys mocného národu, dojala přítomné účastníky až k slzám při pomyslení na tragický osud tohoto bratrského národa.*“⁴³² Proto spolu se Smíškem zahltili místní tiskoviny podrobným vylíčením programu kolonie. Zpravodajství bylo navíc umně upravováno pro očekávanou cílovou skupinu. Ve Smíškově článku v národně demokratických *Národních zájmech* tak „*rozezvučela se tu opětně jednou po*

⁴²⁵ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 117–118.

⁴²⁶ J. DUBICKÝ, „Živý“ pomník Smetanův: Národní a slovanské dětské osady v Jablkynicích, *Boleslavan* 8/7–8, 1933/1934, s. 198.

⁴²⁷ Např.: SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962, s. 88.

⁴²⁸ *Lužicko-srbský hudební skladatel*, Národní zájmy, 26. 3. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 99.

⁴²⁹ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/8, 1931, s. 68.

⁴³⁰ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, *Bezděz* 3/4, 1932, s. 123.

⁴³¹ *Lužické děti ve Smetanových Jablkynicích*, *Jizeran* 52/28, 11. 7. 1931, s. 4.

⁴³² *Slavné uvítání lužických dětí v Jablkynicích u Ml. Boleslavě*, *Jizeran* 52/31, 1. 8. 1931, s. 3–4.

dlouhé době citlivá struna našeho slovanství a potvrdila, že lid náš jest ve svém jádru i přes mnohdy tvrdou skořápku, dobru snadno přístupný a že osud bratrské větve lužické není mu lhostejný a že chce nejen slovem, ale i činem pracovati o zachování tohoto nejmenšího slovanského národa.⁴³³ Článek v agrárnickém *Rodném kraji* zdůrazňoval zásluhy poslance Dubického: „*Pan poslanec Dubický na mnoho dní před příchodem malých Lužičanů napsal republikánské organisaci do Jablkynic vřelý dopis, jenž končil výzvou: „Udělejte pro Lužičany všecko.“*“⁴³⁴ Havlínem připravený článek pro lidovecké *České listy* pro změnu přinášel řeč rejšického děkana Michaela Hubaře při mši konané za účasti lužickosrbských dětí.⁴³⁵

Havlín využíval při propagaci svých aktivit rovněž vizuální techniku. Ihned po návratu dětí do Horní Lužice začal objíždět blízké i vzdálenější okolí s přednáškami o kolonii a svých dalších plánech. Svá slova doprovázel promítáním diapozitivů s fotografiemi z Lužice a z průběhu tábora.⁴³⁶ Příjezd Lužických Srbů do Jabkenic o rok později byl dokonce nafilmován.⁴³⁷ Výsledný film, představený poprvé v Mladé Boleslavi při „*Manifestaci pro Lužici*“ 26. dubna 1933,⁴³⁸ dále obohatil Havlínovy přednášky.

Havlín, povzbuzen úspěšným průběhem kolonie, byl rozhodnut tábor zopakovat, případně dále rozšířit. K tomu potřeboval podchytit podporu jabkenických rolníků a institucionálně ji ukotvit vytvořením samostatného odboru českolužického spolku „*pro Jablkynice a okolí*“.⁴³⁹ Havlínovi se tak sice podařilo přivést k sorabofilské myšlence venkovské obyvatelstvo, odbor však řídil z jednatelského postu on sám. Veškerá činnost byla směřována k uskutečnění dalšího zájezdu lužickosrbských dětí,⁴⁴⁰ kromě toho energický učitel pořádal řadu manifestačních shromáždění (k 80. narozeninám Alexandra Thurn-Taxisa⁴⁴¹ či „*Manifestaci venkova pro dobrou knihu*“⁴⁴²). Jejich výtěžek alespoň zčásti směřoval na „*Fond kolonií lužicko-srbských dětí*“.⁴⁴³

⁴³³ Josef SMÍŠEK, *Návštěva lužických dětí v Mladé Boleslavi*, Národní zájmy, 13. 8. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 76.

⁴³⁴ *Srdečný dík správy kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích venkovskému lidu a jeho vůdci p. posl. J. Dubickému*, Rodný kraj, 16. 10. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 144.

⁴³⁵ *Lužické děti v Jablkynicích*, České listy, 7. 8. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 69–71.

⁴³⁶ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/8, 1931, s. 68.

⁴³⁷ S. J. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 57.

⁴³⁸ *Mladá Boleslav*, LSV 14/5–6, 1933, s. 51.

⁴³⁹ *Odbor v Jablkynicích s okolím*, LSV 12/10, 1931, s. 80.

⁴⁴⁰ *Ibidem*.

⁴⁴¹ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 24z.

⁴⁴² *Ibidem*, s. 84.

⁴⁴³ *Ibidem*, s. 79.

Druhý tábor Havlín propagačně využil k turné po polabských městech, v nichž se konaly lužickosrbské večery, obohacené zpěvem dětí. Na těchto shromážděních byly připravovány proklamace odborů českolužického spolku. To se zdařilo v Poděbradech, Nymburku a (po jistém váhání a Havlínově přesvědčování v místní tiskovině *Polabská stráž*⁴⁴⁴) i v Kolíně.⁴⁴⁵ Ač se v Českém Brodě prý okamžitě „přihlásilo 75 zájemců“,⁴⁴⁶ samostatný odbor spolku v místě, stejně jako v nedaleké Kouřimi, založen nebyl.⁴⁴⁷

Nacionálně smýšlející Havlín později následoval Sellnerova příkladu a také začal zahrnovat do svého zájmu českou menšinu. Již v únoru 1932 tak rozvíjel velkolepou vizi „rozkvětu Smetanova kraje v spojení s Loučeni a Jablkynicemi. Čachovice-Vlkava mohou se státi důležitým pojítkem kulturní práce na sever k menšinám a Lužici a k vnitrozemí na jih.“⁴⁴⁸ Spolupráce se Sellnerem vedla rovněž k pořádání již zmíněné „Všenárodní manifestace za obrodu a sjednocení národního života“, jež byla zamýšlena jako podpora českých hraničářů, zpěvem národní hymny *Rjana Lužica* byli připomenuti Lužičtí Srbové.⁴⁴⁹ V projektu dětských letních táborů se nově počítalo i s hraničářskými dětmi, k čemuž však již nepostačovala školní budova. Havlín, jenž si potrpěl na obřadnost, pozval do Jabkenic (samozřejmě poté, co již bylo vše potřebné dojednáno) na 23. březen 1933 předsedkyni Československého Červeného kříže Alici Masarykovou a v její přítomnosti „poprosil říd. uč. Boh. Havlín p. Alex. Thurn-Taxisa o další 4 (čtyři) hektary obory pro novou Smetanovu školu a národní a slovanské osady dětské,“ načež mu bylo samozřejmě vyhověno⁴⁵⁰ (fotografie z návštěvy Alice Masarykové v jabkenické oboře viz Příloha 16.). Havlínovu orientaci na menšiny urychlily důsledky politického vývoje v Německu. Poté, co německé úřady zakázaly lužickosrbským dětem o prázdninách 1933 vycestovat do Československa,⁴⁵¹ tak rychle sehnal náhradu v podobě hraničářských dětí, s nimiž se původně počítalo až od roku 1934.

Havlín následující léta věnoval veškerou energii českým dětem z pohraničí. Za podpory „pražských ústředí národních organizací“, mezi nimi například Červeného kříže, Sokola, Svazu skautů a samozřejmě organizací na podporu českých menšin, především Národní jednoty severočeské a Českého srdce,⁴⁵² se postupně v oboře podařilo vybudovat prázdninovou osadu.

⁴⁴⁴ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Mučednický národ Lužických Srbů*, *Polabská stráž*, 8. 10. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 20, f. 30–31.

⁴⁴⁵ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 58.

⁴⁴⁶ Ibidem.

⁴⁴⁷ *Odbory*, LSV 15/1–2, 1934, s. 18.

⁴⁴⁸ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Budoucnost Čachovic-Vlkavy*, *Jizeran* 53/8, 20. 2. 1932, s. 4.

⁴⁴⁹ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 29z–30z.

⁴⁵⁰ Ibidem, s. 106.

⁴⁵¹ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

⁴⁵² *Národní a slovanské dětské osady ve Smetanových Jablkynicích*, *Jizeran* 55/9, 24. 2. 1934, s. 4.

Při svých plánech však Havlín zcela ze zřetele nepouštěl ani Lužické Srby. Název celého rozrůstajícího se podniku „*Národní a slovanské dětské osady*“ i plán ubytovávat děti „*hraničářské, čsl. zahraniční, legionářské, lužickosrbské, jugoslávské, polské a ostatních slovanských národů*“⁴⁵³ dokládal, že neúčast Lužických Srbů je chápána jako dočasná. Vědomí kontinuity navíc podporovala účast lužickosrbských studentů, kteří v letech 1933 a 1934 v Jabkenicích působili jako vychovatelé.⁴⁵⁴ Havlín zároveň prosazoval výstavbu „*lužické chaty*“ v osadě, tj. stavení zbudované podle lužickosrbských vzorů.⁴⁵⁵ I když je až s podivem, kolik plánů, jež na první pohled nevypadaly příliš realisticky, dokázal uskutečnit, lužická chata, jejíž zbudování jako jasný plán Havlín ohlašoval ještě v roce 1937,⁴⁵⁶ zůstala pouze snem.

Alespoň v symbolické rovině zůstávali Lužičtí Srbové přítomni také na manifestacích, svolávaných Havlínem do Jabkenic na podporu české menšiny. V červnu 1933 tak útlak Lužických Srbů připomněl Karel Sellner.⁴⁵⁷ Na „*Dožínkové slavnosti menšin*“ 27. srpna téhož roku se na stupních Smetanova pomníku, před nímž řečnil ministr národní obrany, agrárník Bohumír Bradáč, skvěl transparent s nápisem „*Mučená Lužice*“, v jehož sousedství stála Lužická Srbka v katolickém kroji,⁴⁵⁸ pravděpodobně šlo o Moniku Bjeňsec, jež jako vychovatelka vypomáhala v dětské osadě⁴⁵⁹ (fotografie z manifestace viz Přílohy 17. a 18.). Havlín rovněž udržoval při životě odbor SPL, ač ten znemožněním zájezdů dětí vlastně ztratil smysl své existence. Prim v obci ale nyní hrála Národní jednota severočeská, jejíž odbočku Havlín založil a personálně se alespoň v obsazení funkcionářů překrývala se Společností přátel Lužice.⁴⁶⁰

V době, kdy myšlenky na brzký příjezd lužickosrbských dětí byly chimérou, a o mnoho blíže k realitě neměla ani stavba lužické chaty, se Havlín ještě jednou zapojil do viditelné propagace Lužických Srbů. Roku 1936 totiž inicioval sbírku na odkoupení myslivny, v níž žil Bedřich Smetana.⁴⁶¹ Havlín se rozhodl dát bezplatně k dispozici čtyři místnosti, pro něž nebylo využití, ústředí SPL k uspořádání lužickosrbské výstavy.⁴⁶² Výstavu však připravovalo pražské ústředí spolku, především ji lze označit za dílo Vladimíra

⁴⁵³ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 107.

⁴⁵⁴ Ibidem, s. 46z–47z.

⁴⁵⁵ *Jablkyňice*, LSV 15/7, 1934, s. 60.

⁴⁵⁶ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Smetanova myslivna v Jablkynicích ožije 20. června*, Jizeran 58/12, 27. 3. 1937, s. 4.

⁴⁵⁷ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

⁴⁵⁸ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962, s. 102.

⁴⁵⁹ Ibidem, s. 46z–47z.

⁴⁶⁰ *Národní a slovanské dětské osady ve Smetanových Jablkynicích*, Jizeran 55/9, 24. 2. 1934, s. 4.

⁴⁶¹ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Smetanova myslivna v Jablkynicích majetkem národním*, Boleslavan 10/9, 1935–1936, s. 258–262.

⁴⁶² *Z naší činnosti*, LSV 18/5–6, 1937, s. 49.

Zmeškala.⁴⁶³ Havlín výstavou, jež byla otevřena od 20. června do 30. září 1937,⁴⁶⁴ společně s lužickosrbskými studenty, kteří přes prázdniny v podkroví myslivny bydleli, prováděl návštěvníky.⁴⁶⁵

4.1.6.1 Havlín kontra Škoda: zhodnocení činnosti

Při hodnocení Havlínovy činnosti je třeba zdůraznit, že na rozdíl od Miloslava Škody (tito dva byli co do aktivit i ideového základu jistě nejzajímavější sorabofilové na Mladoboleslavsku) se většinu záměrů, jež si uložil, podařilo uskutečnit. Havlín mohl těžit z dobrých kontaktů na důležité lidi – Sellnera a především Dubického. Díky tomu do Jabkenic mířily finanční prostředky i osobnosti typu Alice Masarykové a Bohumíra Bradáče. I když Havlín ve svých referátech z dětských osad nešetřil patosem – v několika obměnách tak čtenářskou obec informoval, kterak „*ty písně [lužickosrbských dětí] nesly se jako pozdravy přes pomezí hory do lužické vlasti k rodičům, aby byli bez starosti, že jejich děti jsou zde ve velké bratrské rodině*“⁴⁶⁶ – ani velkými slovy – letní osady neváhal označit za „*království Boží na zemi*“,⁴⁶⁷ v zásadě však úkoly, které prováděl, nebyly v jádru nesplnitelné. Na rozdíl od Škody především pochopil, že u občanů má větší ohlas jednorázová slavnost než dlouhodobá nenápadná práce. Třebaže jeho činnost směřovala ke každoročním prázdninovým pobytům, finanční prostředky na ně sbíral na manifestacích s frázovitými proslovy a hudbou (tj. s tím, co Škoda nahlas odmítal, ale přinejmenším v případě manifestace na Mužském imitoval), případně na přednáškách s diapozitivy a filmem, s nimiž zvláště od roku 1934, kdy mu byla zemskou školní radou udělena dlouhodobá dovolená, křižoval napříč celými Čechami.⁴⁶⁸ Nelze také podcenit jeho cílevědomou povahu. Zatímco Škoda byl schopen v jednom článku vychrlit několik dalších návrhů činnosti, Havlínových plánů bylo méně, cíleně však směřoval k jejich realizaci. I onu neuskutečněnou stavbu chaty prosazoval neúnavně již od roku 1934⁴⁶⁹ a naposledy k její realizaci shromažďoval finanční prostředky ještě v roce 1948.⁴⁷⁰

Na druhé straně se Havlín, jenž sám sebe rád označoval za „*fanatika*“,⁴⁷¹ svým přístupem na rozdíl od Škody nevyhnul ani konfliktům, pramenícím z nedorozumění či

⁴⁶³ V. ZMEŠKAL, *Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích*, s. 3.

⁴⁶⁴ *Výstava Lužickosrbské kultury v Jablkynicích*, LSV 18/8, 1937, s. 66.

⁴⁶⁵ *Jablkynice*, LSV 18/8, 1937, s. 67.; J. LUŠČANSKI, *K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937*, s. 127–128.

⁴⁶⁶ S. J. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 124.

⁴⁶⁷ *Národní a slovanské osady ve Smetanových Jablkynicích*, Jizeran 55/9, 24. 2. 1934, s. 4.

⁴⁶⁸ *Ibidem*.

⁴⁶⁹ *Jablkynice*, LSV 15/7, 1934, s. 60.

⁴⁷⁰ Bohuslav HAVLÍN, *Lužickosrbské děti v Jablkynicích r. 1947*, LSV 22/3, 1948, s. 22–23.

⁴⁷¹ *Večer Lužických Srbů*, Stráž Pojizeří, 9. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 42.

neochoty ke kompromisu. Dostal se tak do sporu o osud financí, jež byly vybrány během série lužickosrbských večerů v polabských městech za účasti dětí z druhé jabkenické kolonie. Havlín požadoval tyto prostředky pro svůj fond, někteří činovníci následně vznikajících odborů českolužického spolku je považovali za svůj vstupní kapitál.⁴⁷²

Ve stejnou dobu nepodepsaný člen mladoboleslavského odboru českolužického spolku⁴⁷³ (vzhledem k tomu, že noticku otiskla mladoboleslavská příloha *Večerního Českého slova* i s poukazem na sousloví „*prakticky projevený zájem*“ se mohlo jednat o Miloslava Škodu, jenž nejčastěji přispíval právě do národně socialistických periodik a v jeho textech patří adjektivum „*praktický*“, případně adverbium „*prakticky*“ k nejčastěji se vyskytujícím) Havlína kritizoval za shromažďování potravin, jež zbyly v jabkenické škole po odjezdu dětí a jež by bylo vhodné použít „*ve prospěch jiného humanního účelu*“.⁴⁷⁴ Havlín se nejprve v *Rodném kraji* a poté v *Mladoboleslavských listech* dosti nedůtklivě ohradil s tím, že pisatel „*chtěl ukázati veřejnosti na mně, chtěl v ní vzbudit o mně úsudek dle svého přání*“, a celý článek odhalil jako „*rafinovaný útok proti mé osobě*“.⁴⁷⁵ V obou těchto roztržkách nakonec rozhodovalo pražské ústředí českolužického spolku. Podle něj „*výtěžek zájezdu luž. dětí do měst byl určen kolonii v Jablkynicích, bude-li prokázáno, že v novinách a na plakátech byl výtěžek napřed určen tomuto účelu*“.⁴⁷⁶ Na otázky kolem Havlínova hospodaření reagovala jeho revize. *Lužickosrbský věstník* následně konstatoval, že „*revisor spolku přednosta Vratislav Chlebeček podal revisní zprávu hospodářství I. a II. lužické kolonie v Jablkynicích, z níž bylo jasné, že hospodářství správce kolonie říd. učitele B. Havlína bylo správné*“.⁴⁷⁷ Je třeba zdůraznit, že v tiskovém orgánu spolku se v jiném případě zpráva o revizi účetnictví neobjevuje, což dokazuje vážnost rozporů mezi mladoboleslavskými přáteli Lužice.

Konečně se Havlín dopustil také nemilého faux pas na lužickosrbském večeru 1. června 1933 v Lysé nad Labem, kde společně s Josefem Smíškem přednášel. Havlín nejprve „*ostře odsoudil násilný postup Hitlerův proti Lužickým Srbům v Německu*“, jedním dechem však ocenil Hitlerovo vlastenectví.⁴⁷⁸

Havlínův profil jako osobnosti dosti egocentrické, ješitné, jež bezohledně směřuje k svému cíli, dokládá i způsob referování o jeho činnosti. V článcích o dění v Jabkenicích, jež

⁴⁷² Ústřední výbor, LSV 13/7, 1932, s. 59.

⁴⁷³ Bohuslav HAVLÍN, *Co se zásobou potravin v jablkynické škole?*, Mladoboleslavské listy 45/78, 19. 10. 1932, s. 2.

⁴⁷⁴ *Co se zásobou potravin v jablkynické škole?*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 17. 9. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 19, f. 259.

⁴⁷⁵ Ibidem, f. 191.

⁴⁷⁶ Ústřední výbor, LSV 13/7, 1932, s. 59.

⁴⁷⁷ Ústředí Praha, LSV 13/8–9, 1932, s. 76.

⁴⁷⁸ *Večer Lužických Srbů*, Stráž Pojizeří, 9. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 42.

v drtivé většině napsal sám, vyzdvihuje zásluhy sebe a své rodiny (v agrárnickém listu ještě poslance Dubického a anonymní masy „*rolnického lidu*“⁴⁷⁹), zcela však zamlčuje, že během pobytu lužickosrbských dětí roku 1931 objížděl student Česlaw Lěska, jenž na děti dohlížel, okolní vsi, kde prosil o potraviny a příspěvky pro kolonii.⁴⁸⁰ Pouze v krátké notici mezi řečí pak zmínil přítomnost lužickosrbských studentů v Jabkenicích v létě 1937.⁴⁸¹ V kontrastu s Havlínovými zprávami naopak stojí referát Miloslava Škody nazvaný *O Jablkynicích a jejich lužickosrbských chráněncích* z 20. srpna 1932, v němž pro změnu o Havlínovi není ani slovo, a veškerou zásluhu za péči o lužickosrbské děti nesou „*Jablkyničtí*“ a „*lid*“.⁴⁸²

Vzdor všemu byl Havlín co do výsledků jednoznačně nejúspěšnějším sorabofilem na Mladoboleslavsku v meziválečném období. Umně se mu podařilo propojit oba základní úkoly českolužického spolku: šíření osvěty o Lužických Srbech mezi veřejností řadou přednášek i pomoc lužickosrbskému národnímu hnutí v podobě péče o lužickosrbské děti, jež kromě humanitárního rozměru (děti byly vyživovány, Havlín zdůrazňoval, kolik během tábora přibraly na váze⁴⁸³) měla vést prostřednictvím dopolední výuky v lužické srbštině a kontaktů se slovanským prostředím k jejich národnímu sebeuvědomění.⁴⁸⁴

4.1.7 Shrnutí

V zásadě je možné prohlásit, že právě těchto šest osob (Maštálko, Kerner, Sellner, Škoda, Smíšek, Havlín) stálo u drtivé většiny sorabofilských aktivit v Mladé Boleslavi a v Jabkenicích a na jejich organizačních schopnostech i umu inspirovat k činnosti další osoby závisel úspěch a neúspěch těchto aktivit. Je třeba mít na paměti, že ani jeden z těchto mužů neměl Lužické Srby za jediný objekt zájmu. Navíc se zcela nekryje ani období, kdy u nich tento zájem kulminuje – v době vrcholu sorabofilských aktivit mezi léty 1931–1933 již jejich první podněcovatel Josef Maštálko do této skupiny nepatří.

I v rámci této skupiny je patrná rozdílná intenzita v míře vytváření činnosti. Ač Josefu Kernerovi jednoznačně patří největší zásluha na ustavení odboru českolužického spolku, poté již jeho aktivity slábnou. Josef Smíšek vynikal také spíše jako agitátor než organizátor. Velké akce, jimiž spolek obsazoval veřejný prostor ve městě, ať již šlo o manifestace, koncerty,

⁴⁷⁹ *Srdečný dík správy kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích venkovskému lidu a jeho vůdci p. posl. J. Dubickému*, Rodný kraj, 16. 10. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 144.

⁴⁸⁰ H. WINARJEC-ORSESOWA, *Mjezynarodne prózninske lěhwo 1931 w Českej*, Sokołske listy 10/4, 2003, s. 1–3.

⁴⁸¹ S. J. [=Bohuslav HAVLÍN], *Rejšický pan děkan Michael Hubař*, Mladoboleslavské listy 50/60, 7. 8. 1937, s. 1.

⁴⁸² Mil. ŠKODA, *O Jablkynicích a jejich lužickosrbských chráněncích*, České slovo, 20. 8. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 19, f. 113.

⁴⁸³ S. J. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 124.

⁴⁸⁴ Ibidem.

zájezdy Lužických Srbů či dětské letní tábory, tak připravovali ve 20. letech sám Maštálko, na počátku 30. let Sellner, Škoda a Havlín. Celou činnost spolku tak můžeme označit za zcela závislou na těchto třech osobách, jakmile kterýkoli z nich polevil ve svých aktivitách, jež přeorientoval k jiné tematice, znamenalo to ve výsledku významné omezení spolkové činnosti.

4.2 Spolupracovníci

Druhou skupinu jsme definovali jako osoby, které v rámci spolkového angažmá vypomáhají s realizací plánované činnosti. Z této definice vyplývá velká dynamika této skupiny. Bylo možné, že se jeden člověk mohl aktivněji zapojit pouze do určitého okruhu činností, jenž odpovídal jeho zájmu. Takovouto pomoc navíc často nezachycují prameny,⁴⁸⁵ nadto někteří hlavní iniciátoři prolužických aktivit, kteří o nich zároveň podávali zprávu, měli tendenci zdůrazňovat své vlastní zásluhy a nezmiňovat se o případné pomoci (jako Havlín).

4.2.1 20. léta

Období před založením odboru českolužického spolku v Mladé Boleslavi, tj. doba, kdy podobu sorabofilské činnosti formoval Josef Maštálko, je na informace o jeho spolupracovnících skoupá. Maštálko měl pro své aktivity podporu vedení Fügnerovy župy, a to včetně bohaté podpory finanční.⁴⁸⁶ Vždyť náklady na letní pobyt dětí v Bělé pod Bezdězem nesl plně menšinový odbor župy,⁴⁸⁷ aniž by žádal o pomoc veřejnost. O konkrétních jménech však prameny mlčí.

Jediným známým Maštálkovým spolupracovníkem v lužickosrbských záležitostech tak je katecheta František Ševčík. Ten měl jako člen výstavního výboru na Výstavě českého severu roku 1927 na starosti organizaci jejího lužickosrbského oddělení, zatímco Maštálko se suitou učitelů z menšinových škol v zádech se soustředil na hlavní část výstavy, věnovanou českým hraničářům.⁴⁸⁸ Ševčíkovým úkolem tak bylo hlavně jednání s ústředím Českolužického spolku „Adolf Černý“, který na výstavu dodal exponáty, jmenovitě

⁴⁸⁵ Např. o tom, že u sebe ubytoval skladatele Bjarnata Krawce, se knihovník Josef Jarský zmínil v mladoboleslavské pamětní knize, již sepisoval (viz: SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavě 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 238.). Novinové články, jež byly určené široké veřejnosti, však tuto jeho zásluhu nezaznamenaly.

⁴⁸⁶ J. MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*, s. 27.

⁴⁸⁷ Jos. MAŠTÁLKO, *První srbsko-lužická škola*, Ruce 1/1923, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 1, f. 145.

⁴⁸⁸ -k, *Lužičtí Srbové na výstavě v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 40/65, 13. 8. 1927, s. 1.

s jednatelem Vladimírem Zmeškalem.⁴⁸⁹ Ševčík také vítal zájezd Lužických Srbů, kteří na výstavu dorazili 27. srpna, a provedl je po výstavišti.⁴⁹⁰

Nevíme bohužel, zda Ševčík o Lužické Srby projevoval zájem již dříve, nebo byla jeho výpomoc výsledkem přátelství s Mašťalkem, každopádně na Lužické Srby nezapomněl a v letech 1931 a 1932, již jako mladoboleslavský děkan, jímž se stal na sklonku roku 1929,⁴⁹¹ po jeden den hostil na děkanství lužickosrbské děti z jabkenického tábora a sloužil mši, kterou děti doprovázely zpěvem.⁴⁹²

4.2.2 30. léta

V době institucionalizace zájmu o Lužické Srby na Mladoboleslavsku a rapidním nárůstu prolužické činnosti roste pochopitelně i počet lidí, kteří se do této činnosti aktivně zapojují. Je však třeba upozornit, že počet těchto osob zůstává značně omezen, maximálně se jedná o 10 osob. Společně s již zmíněnými lidmi, jež jsme zařadili do aktivního jádra spolku, tak veškeré činnosti na tomto poli nebyly dílem více než 15 jednotlivců.

4.2.2.1 Funkcionáři

Nejjednodušším hlediskem, jež je možné při hodnocení zapojení se do činnosti použít, je účast na valné hromadě spolku, která dokládá jednak zájem o dění ve spolku, jednak ochotu se do tohoto dění aktivně zapojit. To, že se první valné hromady 19. března 1932, tj. v době, kdy aktivita spolku dosahovala vrcholu, účastnilo pouze 17 členů ze 111,⁴⁹³ dokládá velice úzký počet aktivních členů ve srovnání s mlčící pasivní většinou. V dalších letech sice již spolek raději nezveřejňoval účast na výročních schůzích, v naší analýze nám však postačí vycházet z obsazení funkcí v odboru, neboť počet členů předsednictva a výboru nebyl o mnoho nižší než počet zúčastněných (v roce 1931 bylo rozdáno celkem 9 funkcí,⁴⁹⁴ v průběhu roku ale byli do výboru kooptováni další tři lidé⁴⁹⁵).

Avšak ani mezi členstvím ve výboru a vytvářením činnosti spolku či alespoň aktivním napomáháním při její realizaci nelze vést přímou úměru. Osoby, jež jsme definovali jako členy aktivního jádra, kteří určovali směřování spolku, nezastávaly vždy nejvyšší funkce v jeho hierarchii. Takto např. Miloslav Škoda byl na ustavující schůzi odboru zvolen

⁴⁸⁹ *Českolužický spolek „Adolf Černý“ v Praze*, ČLV 7/10, 1926, s. 60.

⁴⁹⁰ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

⁴⁹¹ *Nový mladoboleslavský děkan*, Mladoboleslavské listy 43/1, 4. 1. 1930, s. 2.

⁴⁹² SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 16z.; *Pátá župa Baráčníků Václava Budovce z Budova*, Obrana lidu 25/32, 5. 8. 1932, s. 2.

⁴⁹³ *Valná hromada českolužického spolku*, *Náš kraj*, 23. 3. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 17, f. 84.

⁴⁹⁴ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁴⁹⁵ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

náhradníkem výboru⁴⁹⁶ a Karel Sellner, ač se stejně jako Škoda zapojil do příprav ustavení odboru na podzim 1930, byl do výboru teprve dodatečně kooptován.⁴⁹⁷

Funkcí ve výboru se zřejmě rozdávalo více, než kolik bylo opravdu aktivních členů spolku. Do výboru se tak dostali lidé, o nichž se nám nepodařilo najít žádnou zmínku, že by měli nějaké zásluhy na rozvoji spolkové činnosti. Nedostatku osob ochotných vykonávat funkci nasvědčuje i to, že na valné hromadě v březnu 1932 byla do výboru zvolena manželka předsedy odboru primáře Funka.⁴⁹⁸ Stejně tak zřetelná je tendence odměnit spolkovou funkcí určité zásluhy. Takto se stal předsedou odboru právě primář Funk, jenž se sice nezapojil do příprav ustavení odboru, nejspíš neoplýval ani organizačními schopnostmi, zvolen však byl jako „*dlouholetý přítel Lužice*“, člen českolužického spolku od roku 1918.⁴⁹⁹ Zapojení „*lidových vrstev*“ do korporace měla naopak deklarovat volba ošetřovatelky Krejčové v roce 1933.⁵⁰⁰

Roli při obsazování funkcí hrály i již zmíněné klientské vazby. Karel Funk do výboru obsadil své podřízené ošetřovatele a manželku,⁵⁰¹ Karel Sellner, jenž byl otcem myšlenky umístění lužickosrbských studentů na místních školách, odměnil členstvím ve výboru ředitele škol, kteří mu vyšli vstříc, Horného, Koníčkovou a Košťála,⁵⁰² slavjanofilské křídlo, které reprezentoval Miloslav Škoda, posílila volba Rudolfa Kudrny, jinak předsedy Sdružených slovanských spolků.⁵⁰³ I proto si v krátkosti povšimneme pouze několika osob, u nichž se nám podařilo prokázat podíl na činnosti spolku.

4.2.2.1.1 Karel Funk

Funka můžeme označit za člověka s opravdu hlubokým a dlouhodobým zájmem o Lužické Srby, jenž však k jeho naplnění vlastně ani nepotřeboval institucionální spolkovou základnu. Vzdor tomu ale předsedal mladoboleslavskému odboru od jeho ustavení až do poloviny roku 1934, kdy byl služebně přeložen do Bohnic.⁵⁰⁴ Hloubku Funkova zájmu o Lužické Srby není radno podceňovat. Na rozdíl od organizátorů, kteří určovali činnost spolku, pro něj nebyli Lužičtí Srbové pouze jedním z mnoha témat, jimž se věnovali ve svém volném čase a které po určitou dobu považovali za natolik zajímavé, že mu věnovali rozhodující část energie, aby posléze svůj zájem přesměrovali jinam, ať již k české menšině v pohraničí nebo Slovanstvu

⁴⁹⁶ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁴⁹⁷ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁴⁹⁸ *Ibidem*.

⁴⁹⁹ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵⁰⁰ *Společnost přátel Lužice odbor v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 46/26, 1. 4. 1933, s. 4.

⁵⁰¹ *Ibidem*.

⁵⁰² *Ibidem*.

⁵⁰³ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁵⁰⁴ *Uznání vlastenecké práce*, Mladoboleslavské listy 47/43, 6. 6. 1934, s. 2.

obecně. Již od roku 1918 stáli Lužičtí Srbové v centru Funkovy pozornosti a nemuseli se o ni dělit s jiným „tématem“.⁵⁰⁵

Funk rovněž vedle ředitele Kernerera aktivně ovládal lužickosrbský jazyk,⁵⁰⁶ ovšem jeho znalosti nelze přeceňovat, např. lužickosrbskému skladateli Bjarnatu Krawcovi psal prokazatelně česky.⁵⁰⁷ Zde se také dostáváme k faktu, že Funk (a tuto iniciativu máme doloženu z mladoboleslavských sorabofilů pouze u něj) byl v písemném kontaktu s Lužickými Srby. Kromě Krawce udržoval styky s lužickosrbskými sokoly, jimž v listopadu 1930 zaslal gratulaci k desátému výročí existence jejich sokolského svazu (ač se tehdy v Mladé Boleslavi již připravovalo založení odboru českolužického spolku, podobná blahopřání odeslaly jako korporace již jen Fügnerova župa a sokolská jednota Čejetice – Čejetičky)⁵⁰⁸ a s dolnolužickými buditeli Minou Witkojc a Bogumišem Šwjelou, kteří jej zásobovali lužickosrbskou literaturou, jež Funka zajímala nejvíce.⁵⁰⁹

Tento zájem Funk přenesl i na spolkovou půdu, kde pečoval o spolkovou knihovnu. V dorozumění s knihovníkem (a členem spolku) Josefem Jarským českolužický spolek na Funkovo naléhání v mladoboleslavské Jiráskově knihovně v dubnu 1932 zřídil „*Krawcovo lužickosrbské oddělení*“, kde bylo umístěno „*63 vázaných svazků*“.⁵¹⁰ Tento základ Funk dále obohacoval zásilkami z Lužice, takže v prosinci téhož roku *Lužickosrbský věstník* (i ten byl v knihovně k dispozici) uváděl již „*167 děl*“.⁵¹¹ V roce 1935, tedy již v době po odchodu Funka z Mladé Boleslavi, kdy došlo k přechodnému uvolnění protisrbské německé politiky, odebíral spolek pro veřejnou čítárnu i *Serbské nowiny*, *Lužicu*, *Domowinu* a *Serbského studenta*.⁵¹² Stopy po sbírce následně mizí.

Chladnější vztah Funk naopak choval k nejviditelnější části činnosti spolku, slavnostním večerům a manifestacím. Těchto akcí se i s manželkou z titulu své funkce účastnil,⁵¹³ nepodílel se však viditelněji na jejich přípravách, ani na akcích nepřednášel. Jinak tomu bylo, přijeli-li do Mladé Boleslavi Lužičtí Srbové. Pak Funk patřil k těm, kdo u sebe hosta z Lužice ubytoval, např. dolnolužickou spisovatelku Marjanu Domaškojc.⁵¹⁴

⁵⁰⁵ Dr. K. Funk, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 20. 3. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 A, f. 138.

⁵⁰⁶ Sokolský česko-lužický večer, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

⁵⁰⁷ Dopis Karla Funka Bjarnatu Krawcovi, 6. 8. 1931, SKA ZM XX – Nachlass Bjarnat Krawc, k. 20 Bq.

⁵⁰⁸ Zbožopřeča, Sokolske listy 6/10, 1930, s. 155.

⁵⁰⁹ Dopis Miny Witkojc Karlu Funkovi, 7. 4. 1928, MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 3.; Dopis Bogumiša Šwjely Karlu Funkovi, 1. 7. 1935, MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 3.

⁵¹⁰ Odbor v Mladé Boleslavi, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁵¹¹ Odbor Mladá Boleslav, LSV 13/10, 1932, s. 83.

⁵¹² Společnost přátel Lužice v Mladé Boleslavi, Obrana lidu 28/11, 15. 3. 1935, s. 1.

⁵¹³ Např.: Mladoboleslavský projev k našemu studentstvu, LSV 13/4, 1932, s. 33.

⁵¹⁴ Premiéra dolnolužické hry M. Domaškojc „Ze života chudých“, LSV 13/6, 1932, s. 48.

Funk se v omezené míře na stránkách *Mladoboleslavských listů* zapojil do tiskové kampaně spolku. Je autorem referátu o lužickém večeru z prosince 1930, na němž došlo k proklamaci odboru českolužického spolku,⁵¹⁵ a o Krawcově koncertu v dubnu následujícího roku.⁵¹⁶ Jeho poměrně věcný styl, šetřící epitetu, však zřejmě neodpovídal představám burcujícího zpravodajství, proto Funka rychle nahradili stylisticky schopnější a patetickou obrazností nešetřící Josef Smíšek, Miloslav Škoda či Bohuslav Havlín. Posledním a nejrozsáhlejším Funkovým textem se staly pětidílné *Dojmy z cesty po Lužici*, vycházející od 31. října do 21. listopadu 1931 rovněž v *Mladoboleslavských listech*,⁵¹⁷ jež popisovaly průběh jeho prázdninového putování po Horní a Dolní Lužici, které vrcholilo účastí na národních slavnostech dolnolužických Srbů, tzv. „*schadźowance*“, ve Wětošově 2. srpna.⁵¹⁸ Reportáž prozrazuje Funkovu erudici – pouští se do obširných výkladů o historii Lužických Srbů a podává medailony osobností lužickosrbského národního života –, zřejmý je však i autorův citový vztah k Lužickým Srbům. Funk opouští výčtový styl ve scéně nedělní mše v dolnolužické vsi Borkowy (Burg), kde emotivně kritizuje berlínské turisty, kteří vnímají ženy v lužickosrbských krojích jdoucí z kostela jako pouťovou atrakci: „*Konečně o půl jedenácté otevírá strážný dvěře kostela. Lužičanky v malebných krojích s lapami na hlavách snaží se projít skrze davy, ale ty tvoří nerozbornou hradbu, vyzbrojenou namířenými na ně aparáty. Lužičanky tlačí se vši silou ven, prosí marně, hradba nepovolí, je to odporné divadlo. Ostatní Lužičanky, a je jich většina, co ještě zbyly v kostele, obracejí se a prchají postranními vchody. A věru dobře tak učinily těm odporným drzým Berlínákům s aparáty!*“⁵¹⁹ Další texty však již Funk nezanechal a i když při odchodu do Prahy dostal jako poděkování za svůj přínos čestný diplom, kromě péče o knihovnu se opět stáhl se zájmem o Lužické Srby do soukromí.⁵²⁰

4.2.2.1.2 Jindřich Jašek

Osobou, jež zcela splňuje základní vymezení této skupiny, tj. pomoc při organizování spolkových aktivit, jež vymysleli jiní, je první jednatel odboru Československo-lužického

⁵¹⁵ F. K. [=Karel FUNK], *Lužický večer v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 43/99, 24. 12. 1930, s. 2.

⁵¹⁶ K. F. [=Karel FUNK], *Čestný večer Krawcův v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 44/32, 25. 4. 1931, s. 1.

⁵¹⁷ Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici*, Mladoboleslavské listy 44/84, 31. 10. 1931, s. 1.; Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici* [II. část], Mladoboleslavské listy 44/85, 4. 11. 1931, s. 1.; Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici* [III. část], Mladoboleslavské listy 44/86, 7. 11. 1931, s. 1.; Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici* [IV. část], Mladoboleslavské listy 44/88, 14. 11. 1931, s. 2.; Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici* [V. část], Mladoboleslavské listy 44/90, 21. 11. 1931, s. 1.

⁵¹⁸ *Wětošchojki Błofchańki Bwěżeń*, Sferbłki Zašnik 82/32, 15. 8. 1931, s. 231. Prvního ročníku této slavnosti 8. srpna 1930 se zúčastnili rovněž mladoboleslavští turisté. J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici* [II. část], Národní zájmy 11/35, 28. 8. 1930, s. 1–2.

⁵¹⁹ Dr. K. F. [=Karel FUNK], *Dojmy z cesty po Lužici* [IV. část], Mladoboleslavské listy 44/88, 14. 11. 1931, s. 2.

⁵²⁰ *Uznání vlastenecké práce*, Mladoboleslavské listy 47/43, 6. 6. 1934, s. 2.

spolku „Adolf Černý“, úředník banky Slavie Jindřich Jašek.⁵²¹ Jašek sice žádnou akci spolku samostatně nepřipravil, nelze mu ani připsat článek v místním tisku, na rozdíl od předsedy Funka se ale pečlivě podílel na přípravách lužických večerů, ať již Krawcova koncertu v dubnu 1931⁵²² či zájezdu lužickosrbských sokolů v listopadu téhož roku.⁵²³ Rovněž se účastnil všech spolkových akcí, pomáhal i se zajištěním prázdninového pobytu lužickosrbských dětí v Jabkenicích (ty dojel uvítat vlakem až na hraniční přechod v Ebersbachu).⁵²⁴ Zároveň však až na krátké úvodní formální projevy na akcích nevystupoval. Vedle Miloslava Škody také v českolužickém spolku nejviditelněji podporoval vytvoření Sdružených slovanských spolků, v jejichž rámci rovněž obsadil jednatelský post.⁵²⁵

Odbor českolužického spolku ale nemohl využívat služeb schopného organizátora Jaška dlouho. Již na počátku roku 1932 byl služebně přeložen do Plzně. Tento odchod však spolek bezprostředně příliš nepoznamenal, neboť byla rychle nalezena náhrada v podobně nadšeném, navíc agitačně schopném Josefu Smíškovi.⁵²⁶ Mladoboleslavský odbor na valné hromadě roku 1932 jmenoval Jaška čestným členem. Společně s ním se této pocty dostalo častému hostu v Mladé Boleslavi Bjarnatu Krawcovi,⁵²⁷ jenž se stal pro mladoboleslavské sorabofily i díky tomu, že gratulace k jeho životnímu jubileu a jeho následná návštěva města stála na samém počátku činnosti samostatného odboru spolku, až ikonickou figurou. Jaškův zájem o Lužické Srby nebyl záležitostí chvilkového nadšení, když se v říjnu 1933 ustavil v Plzni odbor SPL, zastával v něm jednatelský post opět on.⁵²⁸

4.2.2.1.3 Jan Fröhlich

Podobně svědomitým úředníkem v řadách spolku jako Jašek byl Jan Fröhlich, přednosta v mladoboleslavské automobilce. Jeho činnost ale byla ještě méně viditelná, byť dlouhodobá. Již na ustavující schůzi byl Fröhlich zvolen pokladníkem⁵²⁹ a finance odboru měl na starosti až do roku 1938.⁵³⁰ Pokladnu spolku spravoval svědomitě, ve zprávách z valných hromad odboru se pravidelně zdůrazňuje „*bezvadný stav financí*“ a Fröhlichova činnost je chválena.⁵³¹ Podrobně vypracovanou Fröhlichovou finanční zprávou se spolek (být motivován hlavně nedostatkem jiných exponátů) neváhal pochlubit na Výstavě slovanské

⁵²¹ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵²² *Mladá Boleslav*, LSV 12/4, 1931, s. 40.

⁵²³ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/9, 1931, s. 76.

⁵²⁴ *Slavné uvítání lužických dětí v Jablkynicích u Ml. Boleslavě*, Jizeran 52/31, 1. 8. 1931, s. 3–4.

⁵²⁵ *Postup myšlenky slovanské vzájemnosti*, Jizeran 52/42, 24. 10. 1931, s. 4.

⁵²⁶ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁵²⁷ *Ibidem*.

⁵²⁸ *Plzeň*, LSV 14/8, 1933, s. 76.

⁵²⁹ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵³⁰ *Mladá Boleslav*, LSV 19/5–6, 1938, s. 43.

⁵³¹ *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

spolupráce v dubnu 1933.⁵³² Na rozdíl od jabkenické pobočky Bohuslava Havlína nebylo také nikdy financování aktivit mladoboleslavského odboru zpochybňováno.

Je však nutné připustit, že obzor Fröhlichových aktivit nepřesáhl péči o pokladnu. V jiných než finančních záležitostech se neangažoval, a to ani tehdy, když roku 1934 vystřídal Miloslava Škodu v pozici zástupce mladoboleslavského odboru ve výboru ústředí SPL.⁵³³ Na valné hromadě roku 1938 byl navíc zvolen do předsednictva korporace, dosáhnuv tak ve spolkové hierarchii z jeho mladoboleslavských členů nejvyšší funkce.⁵³⁴ V té době však již odbor nevykazoval žádnou činnost a neúspěšný Kernerův pokus o uspořádání zájezdu do Budyšína roku 1936, v němž se Fröhlich také angažoval,⁵³⁵ dokládal, že Lužičtí Srbové již nedokázali oslovit místní obyvatelstvo.

4.2.2.1.4 Vladimír Zeman

Pro úplnost zmiňme i postavu posledního zde dosud nejmenovaného jednatele mladoboleslavského odboru, jímž se stal po nečekané rezignaci Josefa Smíška o prázdninách 1933⁵³⁶ kloboučník Vladimír Zeman.⁵³⁷ Na rozdíl od svých předchůdců Jaška a Smíška i jabkenického Havlína ale Zeman postrádal pro jednatelský post nezbytné organizační schopnosti.

Zemanovu volbu musíme hodnotit jako překvapivou, neboť do té doby chybí jakákoli zmínka o něm i o jeho činnosti v souvislosti s Lužickými Srby⁵³⁸ s výjimkou inzerátu jeho kloboučnictví v Sellnerově brožuře *Čechy a Lužice* z roku 1932.⁵³⁹ Zemanovo angažmá tak dokládá tezi, že rozhodující osoby, na jejichž aktivitách závisela činnost spolku, postupně přesouvali svou pozornost jinam a zároveň je neměl kdo nahradit. Volbu živnostníka Zemana je možné interpretovat jako gesto v intencích snah prezentovat na veřejnosti českolužický spolek jako korporaci otevřenou všem společenským kruhům, podobně jako se stala pouze o několik měsíců dříve náhradnicí výboru ošetřovatelka Krejčová jakožto zástupkyně lidových vrstev (mimochodem na této valné hromadě z 30. dubna 1933 nepadla dosud o budoucím jednatele Zemanovi ani zmínka).⁵⁴⁰ Této tezi však odporuje instalace Zemana na klíčový jednatelský post.

⁵³² *Výstavu slovanské spolupráce*, LSV 14/5–6, 1933, s. 47.

⁵³³ *Valná hromada ústředí*, LSV 15/4–5, 1934, s. 33.

⁵³⁴ *Valná hromada ústředí společnosti přátel Lužice*, LSV 19/5–6, 1938, s. 30.

⁵³⁵ *Společnost přátel Lužice a Klub čs. turistů*, Jizeran 57/21, 23. 5. 1936, s. 57.

⁵³⁶ *Mladá Boleslav*, LSV 14/8, 1933, s. 76.

⁵³⁷ *Mladá Boleslav*, LSV 15/4–5, 1934, s. 36.

⁵³⁸ Do českolužického spolku nejspíše vstoupil hromadně s členy KČST, neboť v roce 1938 byl v rámci odboru klubu turistů zvolen lyžařským referentem. *Klub čsl. turistů odbor v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 51/25, 30. 3. 1938, s. 2.

⁵³⁹ Karel SELLNER, *Čechy a Lužice*. Mladá Boleslav 1932, s. 18.

⁵⁴⁰ *Společnost přátel Lužice odbor v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 46/26, 1. 4. 1933, s. 4.

Každopádně v letech 1933–1937, kdy byl Zeman jednatelem odboru (poté se původní funkce ujal opět Josef Smíšek a Zeman byl odsunut na post zapisovatele),⁵⁴¹ chybí o jeho spolkových aktivitách jakákoli zmínka. Celkově se jedná o dobu úpadku činnosti SPL v Mladé Boleslavi. Ten ovšem nelze klást za vinu Zemanovi, do Škodou iniciovaných snah o aktivizaci členstva roku 1935 se ale nezapojil. Spíše se zdá, že své jednatelské angažmá pojal jako svérázný způsob propagace vlastního podniku. V referátu o valné hromadě ze 4. února 1934 v *Lužickosrbském věstníku* je tak zmíněno i sídlo Zemanovy firmy, což se u žádného jiného činovníka spolku nestalo.⁵⁴² Ve výročním sborníku *Naše styky s Lužicí*, který sice připomíná 25. výročí existence spolku z roku 1932, ale vyšel teprve na sklonku roku 1934, jsou v příspěvku věnovanému mladoboleslavskému odboru postupně představeni členové představenstva a u každého je zdůrazněn jejich vztah k Lužici a k Lužickým Srbům, např.: „*místopředsedou [je] ředitel J. Kerner, který rovněž patří mezi nadšené pracovníky pro Lužici.*“ S tím pak zcela kontrastují slova věnovaná Zemanovi, jenž je zde charakterizován jako „*maj. kloboučnického závodu, který úspěšně rozvíjí svoji činnost*“.⁵⁴³

4.2.2.2 Mecenáši

Mezi skupinu pomocníků můžeme kromě zvolených funkcionářů spolku zařadit rovněž osoby, jež lze označit jako mecenáše. Jednalo se o jedince, kteří patřili k místním elitám, tuto příslušnost potvrzovalo také angažmá v česko-lužickém spolku, a zároveň díky svému vlivu i osobnímu majetku pomáhali s financováním a materiální podporou při realizaci finančně nákladné činnosti spolku.

4.2.2.2.1 Miroslav Barcal

Na prvním místě šlo o ředitele mladoboleslavské spořitelny Miroslava Barcala.⁵⁴⁴ Jeho získání pro lužickosrbské záležitosti (ostatně Lužičtí Srbové mu nebyli zcela lhostejní, již v létě 1929 doprovázel Josefa Kerneru během jeho soukromé cesty po Horní Lužici⁵⁴⁵) bylo významné především v době bezprostředně po ustavení odboru česko-lužického spolku v Mladé Boleslavi, kdy se tato korporace potřebovala etablovat na místní kulturní scéně. Spořitelna totiž každoročně část svého zisku rozdělovala mezi místní sdružení, do jejichž řad se tak bryskně zařadil i lužický spolek.⁵⁴⁶

⁵⁴¹ *Mladá Boleslav*, LSV 18/3, 1937, s. 28.

⁵⁴² „...jednatelem Vlad. Zeman, kloboučník, Švehlovo nám. 38“. *Mladá Boleslav*, LSV 15/4–5, 1934, s. 36.

⁵⁴³ V. ZMEŠKAL, *Odbory Společnosti přátel Lužice*, s. 116.

⁵⁴⁴ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵⁴⁵ J. Č. KERNER, *Návštěvou v Lužici*, *Národní zájmy* 11/34, 21. 8. 1930, s. 1.

⁵⁴⁶ Viz. např.: *Dar Spořitelny města Ml. Boleslavě ze zisku za rok 1932*, *Jizeran* 54/31, 30. 7. 1933, s. 6.

Barcal, jenž byl, zřejmě v příslibu finanční saturace činnosti odboru, na jeho ustavující schůzi zvolen místopředsedou,⁵⁴⁷ očekávání splnil. Se smyslem pro působivá gesta nepostrádající divadelní velkoleposti již na oné ustavující schůzi oznámil vyjednání finančního daru, který věnoval Spolek československých spořitelů pražskému ústředí československo-lužického spolku na podporu lužickosrbských studentů.⁵⁴⁸ Úlohu mecenáše splnil i v dubnu 1931, kdy na koncertu k 70. narozeninám Bjarnata Krawce věnoval přítomnému skladateli vavřínovou lyru s nápisem: „*Přátelé Lužických Srbů v Ml. Boleslavi mistru Krawcovi k jeho 70. narozeninám*“ (délka nápisu vypovídá mnohé o velikosti daru).⁵⁴⁹ Třebaže později již Barcal na spolkových slavnostech nevystupoval a vzdal se rovněž místopředsednického postu, korporace se mohla spolehnout na pravidelný přísun prostředků ze spořitelny i v následujících letech.

4.2.2.2 Poslanci Jan Dubický a Josef David

Materiální podporu a (ostatně dodnes důležité) politické krytí sorabofilským aktivitám zajišťovala dvojice poslanců – agrárník Jan Dubický a národní socialista Jůza (Josef) David. Oba politici se k Lužickým Srbům dostali přes zájem o českou menšinu v pohraničí. Do okruhu známých Dubického, jakožto člena předsednictva NJS a častého řečníka na menšinových slavnostech, patřili díky shodnému zájmu o českou menšinu Josef Maštálko a díky stejné politické orientaci i Bohuslav Havlín.⁵⁵⁰ Dubický tak již ve 20. letech Maštálkovi poskytl prostor k tiskové osvětě na stránkách nominálně sice nezávislých, fakticky však s republikánskou stranou úzce propojených *Mladoboleslavských listů*, jež měly část sazby, a tím pádem i obsahu společnou s oficiálním agrárnickým orgánem, časopisem *Rodný kraj*.⁵⁵¹ Tato tisková podpora přetrvala do doby existence odboru českolužického spolku. *Mladoboleslavské listy* i *Rodný kraj* patřily k tiskovinám, jež věnovaly Lužickým Srbům největší prostor. Totéž lze říci o národně socialistické *Obraně lidu* a mladoboleslavské příloze *Večerního Českého slova* díky podpoře poslance Davida a aktivitám straníka Miloslava Škody, jenž tyto listy zásoboval svými články.

Zatímco Davidova podpora Lužickým Srbům se kromě prostoru v periodicích ve veřejné sféře omezovala na občasné verbální projevy sympatií, Dubický, i když zřejmě ve skutečnosti o Lužické Srby hlubší zájem neměl a jejich podporu chápal jako nutnou součást své profilace jako podporovatele české menšiny, i díky většímu vlivu své mateřské strany

⁵⁴⁷ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵⁴⁸ *Ibidem*.

⁵⁴⁹ *Mladá Boleslav*, LSV 12/5, 1931, s. 40.

⁵⁵⁰ L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavska*, s. 38.

⁵⁵¹ L. BENEŠ – R. KOTLABA – J. MATTA (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 137.

podporoval aktivity spolku rovněž materiálně. Významnou zásluhu měl při organizaci zásobování jabkenických letních táborů, svůj vliv a kontakty využil při vyjednávání podpory tomuto podniku u obecních samospráv a mladoboleslavského okresu.⁵⁵² Jako hlavní řečník se účastnil Havlínových hraničářsko-lužickosrbsky orientovaných manifestací v Jabkenicích,⁵⁵³ z pověření Národní rady československé rovněž pronesl hlavní projev na manifestaci na Mužském 5. července 1933. Tam tehdy vystoupil i David, který již 27. června na podporu Lužických Srbů hovořil v parlamentu.⁵⁵⁴ David, jenž navštívil Lužici již roku 1910,⁵⁵⁵ se zřejmě o Lužické Srby zajímal upřímněji než Dubický a získal o lužickosrbské problematice natolik ucelený přehled, že byl schopen proslovit o nich v Londýně roku 1944 přednášku, jež byla posléze roku 1946 vydána tiskem.⁵⁵⁶ Bezprostředně po skončení války dostoupila jeho kariéra vrcholu jak v rovině politické, tak i v rámci SPL, jež jej jmenovala čestným předsedou.⁵⁵⁷

Z hlediska politické podpory sorabofilské činnosti je nutno konstatovat, že ač hlubší zájem o Lužické Srby lze prokázat pouze u dvojice Dubický – David, potřeba pomoci Lužickým Srbům byla tématem, nad nímž panovala shoda napříč stranami. Nejpodrobněji o aktivitách českolužického spolku sice informoval tisk napojený více či méně oficiálně právě na toto duo poslanců. Do jisté míry se těmto listům pozorností věnovanou Lužickým Srbům blížily pouze *Národní zájmy*, jejichž redaktorem byl Rudolf Kudrna, a nadto šlo o orgán národní demokracie, jež se hlásila k slavjanofilskému programu. V počátcích existence odboru ještě o Lužických Srbech pravidelně informoval nezávislý *Náš kraj*, vydávaný v Nových Benátkách Antonínem Splídkem, členem výboru spolku.⁵⁵⁸ Tento list ale již o prázdninách 1931 přestal vycházet.⁵⁵⁹ V omezenějším rozsahu články o činnosti spolku ale přinášely rovněž orgány politických stran, na jejichž představitele činovníci spolku kontakty neměli, např. živnostnický *Jizeran*. Důkazem politické shody nad podporou Lužických Srbů byla rovněž manifestace na Mužském, na níž vystoupili zástupci všech českých státotvorných

⁵⁵² Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 123.

⁵⁵³ J. DUBICKÝ, „Živý“ pomník Smetanův: Národní a slovanské dětské osady v Jablkynicích, Boleslavan 8/7–8, 1933/1934, s. 198.

⁵⁵⁴ *Projev o pronásledování Lužičanů v poslanecké sněmovně*, LSV 14/8, 1933, s. 65–66.

⁵⁵⁵ Josef DAVID, *Lužičtí Srbové*. Praha 1946, s. 10.

⁵⁵⁶ *Ibidem*, s. 6–7.

⁵⁵⁷ Zm. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Joža David čestným předsedou Společnosti přátel Lužice*, LSV 21/5–6, 1946, s. 42.

⁵⁵⁸ *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 12/2, 1931, s. 19.

⁵⁵⁹ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavě 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 15.

stran, tj. agrárníků, sociálních demokratů, národních socialistů, lidovců, národních demokratů a živnostníků.⁵⁶⁰

4.2.2.2.3 Michael Hubař

Úlohu mecenáše plnil rovněž rejšický děkan Michael Hubař, jediný člověk z této skupiny pomocníků, který byl spjat výhradně s Havlínovým jabkenickým odborem SPL. Hubař se s Lužickými Srby setkal při soukromé cestě po Sasku o prázdninách 1930.⁵⁶¹

Zázitky z návštěvy Horní Lužice v něm evidentně zanechaly hluboký dojem, proto se roku 1931 aktivně zapojil do organizace prázdninových pobytů lužickosrbských dětí. K tomuto účelu věnoval ze svých prostředků 1500 Kč.⁵⁶² Pro srovnání: ústředí Československo-lužického spolku věnovalo 1000 Kč, stejnou částku poslal jeho královéhradecký odbor.⁵⁶³ Společně s rejšickým starostou Tůmou sháněl v této obci potraviny pro kolonii.⁵⁶⁴ Na počest dětí, jež pocházely z katolické části Horní Lužice, se konala jak roku 1931, tak i 1932 mše s lužickosrbskými duchovními zpěvy, již Hubař sloužil v jabkenickém kostele. Na závěr obou pobytů každému dítěti navíc věnoval desetikorunu.⁵⁶⁵ Stejně jako nejvýznamnější sponzor mladoboleslavského spolku Barcal byl i Hubař za svůj mecenát odměněn místopředsednickým postem v místním odboru českolužického spolku.⁵⁶⁶ Hubař podporoval Havlína i v následujících letech při pobytech hraničářských dětí, jež zval na svačinu, a organizaci osad dále finančně podporoval.⁵⁶⁷

4.2.2.3 Hostitelé

Specifickým způsobem pomoci při sorabofilských aktivitách, do níž však byl zapojen větší počet lidí, bylo ubytování Lužických Srbů pozvaných do Mladé Boleslavi. Bohužel o většině ubytovatelů nevíme nic bližšího. O tom, že počet osob ochotných u sebe na několik dnů ubytovat hosta z Lužice nebyl zanedbatelný, svědčí fakt, že všechny účastníky nejpočetnějšího zájezdu Lužických Srbů do Mladé Boleslavi, pěvecko-sokolské výpravy, jež

⁵⁶⁰ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63–65. Zástupci fašizující Národní ligy Jiřího Stříbrného, který se rovněž hlásil o slovo, nebylo umožněno přednést projev. T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 72.

⁵⁶¹ *Lužické děti v Jabkenicích*, České listy, 7. 8. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 69.

⁵⁶² *Příkladem všem může býti rejšický děkan P. Michael Hubař*, Mladoboleslavské listy 44/77, 7. 10. 1931, s. 2.

⁵⁶³ *Ústředí Praha*, LSV 12/7, 1931, s. 60.

⁵⁶⁴ *Srdečný dík správy kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích venkovskému lidu a jeho vůdci p. posl. J. Dubickému*, Rodný kraj, 16. 10. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 144.

⁵⁶⁵ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 15z.; SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 17z–18z; Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 58.

⁵⁶⁶ *Odbor v Jablkynicích s okolím*, LSV 12/10, 1931, s. 80.

⁵⁶⁷ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Rejšický pan děkan Michael Hubař*, Mladoboleslavské listy 50/60, 7. 8. 1937, s. 1.

na konci srpna 1927 navštívila Severočeskou výstavu, celkem 136 osob, se podařilo umístit v rodinách.⁵⁶⁸ Stejně jako v případě hromadného stočlenného zájezdu pěvců v roce 1922 i méně početného sokolského družstva v červenci téhož roku ubytovací kapacity mezi svými členy hledala Fügnerova župa, jež Lužické Srby do města pozvala.⁵⁶⁹

S tímto stavem kontrastuje organizace jediného hromadného zájezdu Lužických Srbů do Mladé Boleslavi po založení odboru česko-lužického spolku. Výprava lužickosrbských sokolů dorazivši 28. listopadu 1931 čítala necelou padesátku účastníků.⁵⁷⁰ Třebaže byl zájezd organizován v úzké spolupráci s Fügnerovou župou, hlavním bodem programu byl koneckonců slavnostní večer v sokolovně, zajištění ubytování zřejmě spočívalo na bedrech česko-lužického spolku s podstatně menší členskou základnou, než jakou disponoval Sokol. Část účastníků se totiž nepodařilo ubytovat v rodinách členů spolku, ti museli přenocovat v hotelu Věнец, což navyšovalo finanční náročnost akce⁵⁷¹ (sluší se podotknout, že Lužičtí Srbové si při svých zájezdech většinou hradili pouze náklady na dopravu, a to někdy pouze na hranici v Ebersbachu, na českém území veškeré náklady nesli hostitelé, tedy česko-lužický spolek⁵⁷²).

Lépe jsme informováni o hostitelích jednotlivců zavítavších z Lužic do Mladé Boleslavi. Předseda Funk u sebe ubytoval spisovatelku Marjanu Domaškojc. Autorku, jež se ve městě zdržela tři dny od 12. do 14. května 1932, hostila i manželka ředitele spořitelny Barcala.⁵⁷³ Do Mladé Boleslavi častokrát zavítal hudební skladatel Bjarnat Krawc. V únoru 1932 našel přístřeší u knihovníka Josefa Jarského,⁵⁷⁴ při nakonec neuskutečněném zájezdu v srpnu 1931 se měl ubytovat u lékaře Vojtěcha Ziky.⁵⁷⁵

Lužické Srby v jabkenické škole ubytoval rovněž Bohuslav Havlín. Při pobytu v Čechách se u něj v říjnu 1931 zastavil náčelník lužickosrbského sokolského svazu Jan Meškank,⁵⁷⁶ během návštěvy Mladé Boleslavi zajela do Jabkenic i Marjana Domaškojc⁵⁷⁷ (fotografie z její návštěvy viz Příloha 14.). Jabkenice jako místo spjaté s životem svého vzoru

⁵⁶⁸ *Zájezd Lužických Srbů*, Jizeran 48/36, 3. 9. 1927, s. 2–3.

⁵⁶⁹ Ibidem.

⁵⁷⁰ *Sokolský česko-lužický večer*, Obrana lidu 24/49, 4. 12. 1931, s. 4.

⁵⁷¹ K., *K poslední návštěvě lužických Srbů v Ml. Boleslavi*, Polabské noviny, 15. 12. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 213.

⁵⁷² *Serbske nowiny* tak při propagaci zájezdu na Severočeskou výstavu roku 1927 zmiňovaly rovněž nízké náklady, jež činily 10 marek na osobu: „*Wudawki fa fajěśd ɓu ɓnadne, we nanajwyschim padže 10 hr., na czož pak njelicžimy, dokelž pšhecželna ruka nam poškiczi mnohe darmotne możnoŕcže.*“ – f [=Marko SMOLER], *Wulět Serbow na wufajencu do Młodej Boleŕlawy*, *Serbske nowiny* 86/174, 28. 7. 1927, s. 3.

⁵⁷³ *Premiéra dolnolužické hry M. Domaškojc „Ze života chudých“*, LSV 13/6, 1932, s. 48.

⁵⁷⁴ SOKA Mladá Boleslav, fond Archiv města Mladá Boleslav. Třetí pamětní kniha Mladé Boleslavi 1. I. 1931 – 31. XII. 1935, s. 238.

⁵⁷⁵ Dopis Karla Funka Bjarnatu Krawcovi, 6. 8. 1931, SKA ZM XX – Nachlass Bjarnat Krawc, k. 20 Bq.

⁵⁷⁶ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 71.

⁵⁷⁷ Ibidem, s. 32z.

Bedřicha Smetany si pro strávení prázdnin 1932 zvolil i Bjarnat Krawc s manželkou.⁵⁷⁸ Vzhledem k tomu, že německé úřady nedovolily pančickému řídícímu učiteli Juriji Slodeňkovi vycestovat s dětskou kolonií do Jabkenic, změnil se původně plánovaný letní byt ve vedení dětského tábora.⁵⁷⁹ Krawc se ale během jabkenického pobytu nevyhnul nemilému incidentu. Přespříliš nacionálně uvědomělý místní, bohužel blíže nespecifikovaný příznivec Lužických Srbů neunesl fakt, že Krawcova manželka je Němka, za což ji pohaněl. Roztrpčená Alma Krawcová se vrátila do Drážďan, Bjarnat Krawc, jenž ji doprovázel, tak na několik dní dětskou kolonii opustil.⁵⁸⁰

Jabkenická škola a s ní spojené prázdninové tábory se konečně stala místem, kde trávili prázdniny lužickosrbští studenti studující v Čechách. O hraničářské děti tak v roce 1933 pečovali Česlaw Lěska, studující v Praze grafickou školu a filosofickou fakultu, jenž vypomáhal během lužickosrbských táborů v předchozích dvou letech, další student filosofie Jurij Měrcínek a Monika Bjeňsec (o ní nám bohužel není nic bližšího známo).⁵⁸¹ Ta jako jediná dorazila ještě roku 1934⁵⁸² (jejich zápisy v kronice jabkenické školy viz Přílohy 7. a 8.). Lužickosrbští studenti se do Jabkenic vrátili ještě roku 1937, kdy nejprve Vladimíru Zmeškalovi pomáhali s instalací Výstavy lužickosrbské kultury ve Smetanově myslivně, během prázdnin pak bydleli v podkroví myslivny a vypomáhali s provázením návštěvníků. Kromě Jurije Měrcínka, který se do Jabkenic vrátil po čtyřech letech, šlo ještě o Jurije Mildnera z Pančic a Jurije Chěžku,⁵⁸³ studenta bohemistiky, germanistiky a sorabistiky, především však asi nejtalentovanějšího lužickosrbského básníka své generace. V roce 1944 byl zastřelen, když se jako voják wehrmachtu na Balkáně pokoušel přeběhnout k partyzánům.⁵⁸⁴ Právě během prázdnin v Jabkenicích Chěžka vytvořil svou jedinou, v dějinách lužickosrbské poezie však přelomovou sbírku *Poezija malej' komorki*.⁵⁸⁵

4.3 Pasivní většina

Poslední, nejpočetnější, ale zároveň v podstatě neznámou skupinu mezi příznivci Lužických Srbů tvořili pasivní účastníci sorabofilského dění, jež nám prameny nedovolují nahlížet jinak nežli jako neurčitou homogenní masu. Své sympatie Lužickým Srbům dávali tyto lidé najevo buď vstupem do českolužického spolku, takových bylo v Mladé Boleslavi a okolních obcích

⁵⁷⁸ Kolonie lužicko-srbských dětí bude opět v Jablkynicích, Obrana lidu 25/21, 20. 5. 1932, s. 3.

⁵⁷⁹ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích, LSV 13/7, 1932, s. 57.

⁵⁸⁰ J. V. ŠMEJKAL, Ve Smetanových Jablkynicích promluví srdce Bjarnata Krawce, lužického Smetany, Polední list, 17. 8. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 19, f. 80.

⁵⁸¹ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 46z–47z.

⁵⁸² Ibidem, s. 50z.

⁵⁸³ J. LUŠČANSKI, K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937, s. 127–128.

⁵⁸⁴ J. ŠOLTA – P. KUNZE – F. ŠEN, Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow, s. 207.

⁵⁸⁵ J. LUŠČANSKI, K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937, s. 127–128.

zhruba 165, dalších asi 75 pocházelo z Jabkenicka, nebo účastí na akcích, zaměřených na podporu Lužických Srbů a osvětu o nich. V tomto případě by jejich počet v případě nejpočetněji navštívené manifestace na Mužském přesahoval deset tisíc. Na následujících řádkách si proto všímáme toho, jaký typ prolužické činnosti na Mladoboleslavsku byl schopen oslovit největší počet lidí, nač člověk, jenž přítomnost Lužických Srbů ve veřejném prostoru vnímal pouze okrajově a povrchně, slyšel, a naopak, jaký byl dopad činnosti, na jejíž přípravě se podílely předchozí dvě skupiny a proti nimž tak vlastně stojí tito lidé v opozici.

Pravidelně největší účinek měly jednorázové manifestace, jež nabývaly charakteru slavností, které nepřehlédnutelným způsobem ovládly veřejný prostor. Nechybělo zde občerstvení, pouťové atrakce⁵⁸⁶ ani politické projevy a na shromáždění přijatá deklarace stavící se za práva Lužických Srbů (v případě Havlínových manifestací v Jabkenicích⁵⁸⁷ či Maštálkem organizovaného shromáždění pod Bezdězem roku 1935 byla současně s Lužickými Srby vyslovována podpora i české menšině v pohraničí⁵⁸⁸), jež zúčastněným dodávala představu (jak však upozorňovaly občasné kriticky laděné komentáře v hraničářském tisku, spíše iluzi⁵⁸⁹) užitečnosti a práce pro stát, národ, případně Slovanstvo.

Bohuslavu Havlínovi se na *Manifestaci venkova za dobrou knihu*, jež patřila spíše ke komornějším podnikům, podařilo do Jabkenic přilákat přes 800 účastníků.⁵⁹⁰ Ještě úspěšnější byl Miloslav Škoda, jenž se jinak k halasným, leč jalovým projevům podpory vyjadřoval skepticky. Zprávy o účasti na jím pořádané manifestaci na Mužském v nejisté atmosféře krátce po převzetí moci Hitlerem v Německu se značně liší, a to od sice oficiálního, dosud běžně přejímaného, avšak zřejmě nadsazeného čísla „více než 30.000“⁵⁹¹ osob po možná naopak úmyslně podhodnocenou cifru 10–20 tisíc, jak uvedla přítomná agentka NSDAP Maria Oberhoferová.⁵⁹²

Podobně úspěšné byly rovněž jednorázové, ve veřejném prostoru dobře viditelné slavnosti nikoli politicky proklamativního, nýbrž kulturního rázu, avšak za účasti Lužických

⁵⁸⁶ *Kurzer Bericht über die Manifestationsversammlung der Gesellschaft Freunde der Lausitz*, SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 8 C, f. 13.

⁵⁸⁷ *Všenárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

⁵⁸⁸ *Manifestace hraničářů pod Bezdězem*, LSV 16/7, 1935, s. 63.

⁵⁸⁹ V. VELINSKÝ, *Řekněme si jednou o Lužici pravdu!*, Obrana národa, 23. 6. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 23, f. 151–152.

⁵⁹⁰ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 29z.

⁵⁹¹ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všenárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63. Účast „okolo 30 000 lidí“ zmiňuje naposledy P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 49.

⁵⁹² Tato čísla ale neprezentuje jako svůj vlastní odhad, nýbrž jako názor pořadatelů: „Die Veranstalter hatten mit 50 – 60 000 Teilnehmern gerechnet; geschätzt wurde die Zahl auf 10 – 20 000. (Eine Beurteilung meinerseits unmöglich).“ *Kurzer Bericht über die Manifestationsversammlung der Gesellschaft Freunde der Lausitz*, SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 8 C, f. 13. Tomu by odpovídalo i svědectví Miloslava Škody, dle něž „sešlo se na Mužském přes 20.000 lidí“. M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, s. 16.

Srbů. Možnost setkání s Lužickým Srbem měla jistě předech kontaktu s druhým, neznámým, snad i exotickým, současně díky slavjanofilskému citění, jako reziduu 19. století stále latentně přítomnému, i blízkým.⁵⁹³ Zájazdy lužickosrbských pěvců vyprodaly mladoboleslavské divadlo již v letech 1922⁵⁹⁴ a 1927.⁵⁹⁵ Nadšeného uvítání se v dubnu 1931 dočkal i Bjarnat Krawc.⁵⁹⁶ Zároveň musíme konstatovat, že o rok později již účast na společenském večeru s Krawcovou účastí nenaplnila očekávání⁵⁹⁷ a divadelní budovu nenaplnil ani poslední Krawcův koncert v Mladé Boleslavi za doprovodu drážďanské pěvkyně Kristy Burgasové roku 1935.⁵⁹⁸ Tento úpadek zájmu o Bjarnata Krawce lze v prvním případě vysvětlit možným vyprcháním prvotního nadšení, které vzbudil, neboť se účastnil i zájezdu sokolů v listopadu 1931, v Mladé Boleslavi tak byl během deseti měsíců potřetí. Roku 1935 pak již Lužičtí Srbové jako téma značně ztratili na popularitě a přitažlivosti a zájem o ně upadal především ve prospěch hraničářů.

Snad nejúspěšnějším počinem přátel Lužických Srbů z Mladoboleslavska byla dvojice táborů v Jabkenicích (jimž roku 1922 předcházela bez publicity uspořádaná Maštálkova „první lužická škola“⁵⁹⁹). Jistě i díky mohutné tiskové kampani i samotnému propagačně lehce využitelnému obrazu pomoci dětem se podařilo, byť prostřednictvím symbolických darů, zapojit městské i venkovské obyvatelstvo Mladoboleslavska napříč sociálními vrstvami.⁶⁰⁰ Kromě darů se Jabkenice staly i cílem četných návštěv příznivců Lužických Srbů, první kolonii tak údajně „navštívili téměř všichni členové“ mladoboleslavského odboru českolužického spolku i delegace z Hradce Králové či Prahy.⁶⁰¹ V roce 1932 přijel z hlavního města i početný zájezd dětí vedený tehdy velice populárním Kašpárkem Vojtou Mertenem⁶⁰² (fotografie viz Příloha 15.).

Stejně tak se našel dostatek ochotných přispěvatelů, kteří umožnili v průběhu školních roků 1931/32 a 1932/33 vydržovat na místních školách současně až tři lužickosrbské

⁵⁹³ Analýzou citění slovanské vzájemnosti v meziválečném období se nejnověji ve své disertační práci zabýval A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, zvl. s. 151–152. Brummer především zdůrazňuje latentní charakter pocíťované slovanské vzájemnosti, která se tak projevuje toliko příležitostně, zvláště poté, co je probuzena činností omezeného okruhu „slovanských pracovníků“, kteří jsou schopni soustředit kolem sebe větší počet sympatizantů.

⁵⁹⁴ V. ZMEŠKAL, *Zájezd lužickosrbských pěvců do Československé republiky ve dnech 2. –7. ledna 1922 (pokračování)*, ČLV 3/2, 1922, s. 18–19.

⁵⁹⁵ -k, *Zájezd Lužických Srbů do Ml. Boleslavi ve dnech 27. –29. srpna*, Mladoboleslavské listy, 40/71, 3. 9. 1927, s. 1.

⁵⁹⁶ *Mladá Boleslav*, LSV 12/5, 1931, s. 40.

⁵⁹⁷ *Boleslavští studenti Lužici*, Obrana lidu 25/9, 26. 2. 1932, s. 2.

⁵⁹⁸ *Mladá Boleslav*, LSV 16/3–4, 1935, s. 56.

⁵⁹⁹ *První lužická škola*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

⁶⁰⁰ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 123.

⁶⁰¹ P. [=Josef PÁTA], *Lužické děti v Jablkynicích*, LSV 12/7, 1931, s. 57.

⁶⁰² Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *II. kolonie lužickosrbských dětí v Jablkynicích*, LSV 13/7, 1932, s. 58.

studenty.⁶⁰³ Zároveň je nutno dodat, že přítomnosti lužickosrbských studujících na mladoboleslavských školách byla věnována podstatně menší pozornost než jabkenickým táborům, o jejichž průběhu Havlín dennodenně podával podrobné zprávy na stránkách místních tiskovin. I když českołužický spolek žádal veřejnost o finanční podporu studujících,⁶⁰⁴ byl méně úspěšný než Havlín a musel tak výdaje na ně dotovat z výtěžku svých lužickosrbských večerů. Na podporu „*chudých lužickosrbských studujících*“ byl jmenovitě určen výnos z večerů, jež v letech 1932 a 1933 uspořádali mladoboleslavští studenti gymnázia a reálky,⁶⁰⁵ i z prodeje „*lužickosrbských obětí*“ (tj. papírových známek), které mladoboleslavský odbor SPL vydal.⁶⁰⁶ Veřejnost se tak sice do podpory tohoto projektu zapojila, ale v omezeném rozsahu. Pobyt Lužických Srbů umožnil zvláště entuziasmus Karla Sellnera, jemuž se podařilo vyjednat podporu ředitelů dotčených školních ústavů, kteří studentům zajistili bezplatné ubytování na internátech, i restauračních zařízení, kde se žáci za výhodnou cenu stravovali.⁶⁰⁷ Již na tomto příkladě tak můžeme konstatovat, že většina občanstva byla podstatně méně ochotna zapojit se do aktivit, jež nezaujímalý nepřehlédnutelné místo ve veřejném prostoru, a tedy i v kulturním životě města, a jež byly orientovány dlouhodobě.

Přesně toto nepochopil Miloslav Škoda, který ve snaze o „*praktickou činnost*“ ve prospěch Lužických Srbů, respektive Slovanů, krácel od jednoho neúspěchu k druhému. Přecenil zájem právě o takovouto nenápadnou dlouhodobou činnost, již by byli ochotni vykonávat pouze lidé s hlubším zájmem o problematiku, jichž však bylo poskrovnu.

V porovnání s viditelnými a hlasitými manifestacemi naopak značně stagnoval zájem o osvětové přednášky. Zatímco v prosinci 1930 Sellnerova a Zmeškalova přednáška dokázala zaplnit velký sál hotelu Věneč,⁶⁰⁸ v říjnu následujícího roku již osvětový večer, na němž vystoupili opět Sellner, lužickosrbský student z Prahy Česlaw Lěska a Bohuslav Havlín, se neseťkal s očekávaným zájmem.⁶⁰⁹ Přitom se konal v době, kdy Lužičtí Srbové dominovali veřejnému prostoru ve městě, v období od počátku září do konce roku 1931 článek

⁶⁰³ Odbor v Mladé Boleslavi, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.; *Lužickosrbští příslušníci*, Obrana lidu 24/47, 20. 11. 1931, s. 3.; Odbor Mladá Boleslav, LSV 13/10, 1932, s. 83.

⁶⁰⁴ Např. v inzerátu v Sellnerově brožurě *Čechy a Lužice* se při výzvě ke vstupu do spolku výslovně zdůrazňovalo: „*Naše odbočka vydrží v Mladé Boleslavi lužicko-srbské studenty, na což je potřebí mnoho peněz.*“ K. SELLNER, *Čechy a Lužice*, s. 17.

⁶⁰⁵ *Boleslavští studenti Lužici*, Obrana lidu 25/9, 26. 2. 1932, s. 2.; *Společenský večer ve prospěch Lužice*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 24. 1. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 A, f. 43.

⁶⁰⁶ *Boleslavská odbočka Společnosti přátel Lužice*, Obrana lidu 25/50, 9. 12 1932, s. 2.

⁶⁰⁷ *Práce Mladoboleslavská pro Lužici*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 4. 4. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 B, f. 19.

⁶⁰⁸ F. K. [=Karel FUNK], *Lužický večer v Ml. Boleslavi*, Mladoboleslavské listy 43/99, 24. 12. 1930, s. 2.

⁶⁰⁹ *Lužický večer*, Obrana lidu 24/42, 16. 10. 1931, s. 4.

s lužickosrbskou tematikou přinášelo 50% čísel *Mladoboleslavských listů*, vydávaných dvakrát do týdne (Lužickým Srbům se věnovaly v šestnácti číslech z třiceti dvou od čísla 68 z 1. září 1931 po dvojčíslo 99-100 z 23. prosince), a dokonce 81,25% *Obrany lidu*, jež však vycházela pouze jednou týdně (článek s lužickosrbskou tematikou se objevil ve třinácti číslech ze šestnácti v číslech 36 (z 2. září 1931) až 52 (z 23. prosince), číslo 43–44 vyšlo jako dvojčíslo). Stagnující zájem o přednášky potvrdila i skromnější návštěva studentského večera v březnu 1932, jehož hlavní náplní byl kromě účasti Bjarnata Krawce jako čestného hosta proslov profesora Josefa Páty.⁶¹⁰

Tento trend však nebyl žádnou novinkou. Jak si posteskl v reportáži v *Mladoboleslavských listech* pozdější známý rozhlasový reportér, ale tehdy ještě menšinový učitel v Bezdězu Miloslav Disman,⁶¹¹ příliš velký zájem nebyl ani o hraničářskou Výstavu českého severu s lužickosrbským oddělením v roce 1927: „*Statisticky: z 500 lidí vešlo asi 100, z tohoto 100 odešlo po krátkém zastavení se u první mapy nejméně 60, ze zbývajících 40 prohlíželo 20 beze slova, 10 našlo na obrázcích někoho známého nebo „něco od nás“, 10 ocenilo náhle vystavené věci: „To je úžasná práce, ale kdopak má čas to prohlížet“.*“ U většiny návštěvníků výstava o menšinách a Lužických Srbech podlehl konkurenci pouťových atrakcí a slavností. „*Siréna, hlavní výstavní třída ožívuje, vojenská hudba zahajuje koncert, v restauracích víří jazz...*“⁶¹² Ostatně jednou z těchto slavností, jež výstavě ukrádaly pozornost návštěvníků, byl i zájezd Lužických Srbů koncem srpna.⁶¹³

Činovníci spolku si zjevně byli menšího zájmu o osvětu v Mladé Boleslavi vědomi, a tak místo vlastního města, kde občané spíše nežli možnosti se o Lužických Srbech něco dovědět dávali přednost možnosti se s nimi setkat a slyšet jejich písně, se zaměřili na mladoboleslavský venkov, kde bylo povědomí o Lužických Srbech dosud mizivé, a vlastními silami uspořádali sérii přednášek v menších sídlech okresu⁶¹⁴ i větších městech v Pojizeří. Semilský lužickosrbský večer připravený mladoboleslavským odborem SPL tak dal podnět k ustavení odborů spolku v Semilech a v Železném Brodě.⁶¹⁵

V takto zaměřené pozornosti pouze na určitou část sorabofilské činnosti můžeme rovněž spatřovat jednu z příčin ústupu zájmu o Lužické Srby po manifestaci na Mužském v červenci 1933. Tato činnost se počínaje rokem 1922 opírala o návštěvy Lužických Srbů Mladé Boleslavi a jejího okolí a zájezdy, ať již Fügnerovy župy či KČST do Horní a Dolní

⁶¹⁰ *Boleslavští studenti Lužici*, *Obrana lidu* 25/9, 26. 2. 1932, s. 2.

⁶¹¹ L. BENEŠ, *Osobnosti Mladoboleslavska*, s. 34–35.

⁶¹² M. DISMAN, *Den v menšinové výstavě*, *Mladoboleslavské listy* 40/61, 30. 7. 1927, s. 5.

⁶¹³ -k, *Zájezd Lužických Srbů do Ml. Boleslavi ve dnech 27. -29. srpna*, *Mladoboleslavské listy*, 40/71, 3. 9. 1927, s. 1.

⁶¹⁴ *Lužické večery*, LSV 14/1–2, 1933, s. 19.

⁶¹⁵ *Odbory*, LSV 15/1–2, 1934, s. 18.

Lužice. Ve chvíli, kdy německá vláda přestala umožňovat Lužickým Srbům cesty do Československa, kdy do Jabkenic o prázdninách 1933 nepřijely lužickosrbské děti, v průběhu prázdnin se do Horní Lužice vrátili studenti z místních škol a noví již nedorazili, kdy se lužickosrbský Sokol dobrovolně (ale pod nátlakem) rozešel již v březnu, ztratila prolužická činnost v očích významné části osob atraktivitu, možná i vůbec smysl a tito lidé se nebyli schopni přeorientovat na nový způsob činnosti „o Lužických Srbech bez Lužických Srbů“, jež by se zákonitě musela omezovat pouze na osvětovou činnost, případně manifestační výzvy na podporu práv Lužických Srbů. K takovým se mladoboleslavští sorabofilové zmohli v komornějším duchu 30. dubna v Mladé Boleslavi⁶¹⁶ a v červnu v Jabkenicích⁶¹⁷ a konečně v masivním měřítku na počátku července na Mužském.⁶¹⁸ Tím se však tento potenciál vyčerpal. Zatímco perzekuce Lužických Srbů, jejímž jedním ze znaků byly i omezené možnosti cestování, vedla celkově ke zvýšenému pocitu sounáležitosti s nimi v Československu, nárůstu celkového počtu členů SPL i ke vzniku nových odborů spolku,⁶¹⁹ v Mladé Boleslavi, kde byli dosud Lužičtí Srbové častými hosty, toto naopak vedlo k zpretrhání stávajících vazeb a kontaktů a ústupu lužickosrbské problematiky do pozadí.

⁶¹⁶ *Mladá Boleslav*, LSV, 14/5–6, 1933, s. 51.

⁶¹⁷ *Všerárodní manifestace ve Smetanových Jablkynicích*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

⁶¹⁸ *Projevy pro ochranu lužických Srbů. Všerárodní manifestace na Mužském pro kulturní svobodu luž. Srbů*, LSV 14/8, 1933, s. 63.

⁶¹⁹ Jen v průběhu roku 1933 se ustavilo osm odborů SPL. *Odbory*, LSV 15/1–2, 1934, s. 18.

5. Motivace a cíle

5.1 Motivace

Vzhledem k tomu, že mnohé již bylo naznačeno v předchozí kapitole, shrneme zde pouze ve stručnosti, co vedlo zmiňované osoby z Mladoboleslavska k angažmá ve prospěch Lužických Srbů. Motivace k zapojení do činnosti lze nejprve rozdělit na ideové a neideové.

Motivace k zapojení se do sorabofilských aktivit, jež nebyly ideového rázu, tvořily již zmiňované kontakty a vazby pracovní i v rámci jednotlivých již etablovaných zájmových sdružení. Jejich význam nelze podceňovat. Především styky s Karlem Sellnerem přiměly Bohuslava Havlína k propůjčení jabkenické školy k organizaci letního pobytu pro lužickosrbské děti⁶²⁰ a ředitele škol Horného, Koníčkovou a Košťála k přijetí lužickosrbských studujících na své ústavy.⁶²¹ Spolky, jež reprezentovali titíž lidé jako spolek českolužický, se staly rezervoárem členů nové vzniklé korporace. Svého předsedu Kernerera tak do řad Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ následovala další padesátka členů KČST.⁶²²

Ideové hledisko bylo rozhodující u lidí, kteří se do prolužické činnosti zapojovali aktivněji. K Lužickým Srbům se hlásili jakožto k příbuznému slovanskému národu, jemuž se dosud nepodařilo dosíci politické ani kulturní emancipace. Základní ideové motivace byly dvojího typu: buď se jednalo o slavjanofilskou orientaci, nebo o zájem o českou menšinu v pohraničí.

5.1.1 Slavjanofilství

Slavjanofilství přivedlo do řad českolužického spolku Miloslava Škodu. Ten již v programové stati *Náš poměr k Lužičanům* z 20. prosince 1930 chápe činnost českolužického spolku v Mladé Boleslavi jako „možnost uplatňovat zásadu slovanské pospolitosti“.⁶²³ Stejně tak z dalších jeho projevů je zřejmé, že Lužické Srby chápe jako synekdochu pro Slovanstvo. Pomoc při zásobování jabkenické prázdninové kolonie tak pro něj není ani tak podporou Lužických Srbů, ale v první řadě ji interpretuje jako svědectví toho, „jak Jablkyničtí vážně a opravdově realizují myšlenky o praktické slovanské spolupráci. To Kollárovo: „Zvoláš-li Slavjan, necht' se ti člověk ozve!“ tady je akceptováno poctivým a nesmlouvavým

⁶²⁰ V. ZMEŠKAL, *Odbory společnosti přátel Lužice*, s. 117–118.

⁶²¹ *Práce Mladoboleslavska pro Lužici*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 4. 4. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 B, f. 19.

⁶²² *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, Národní politika, 4. 1. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 6.

⁶²³ MŠA [=Miloslav ŠKODA], *Náš poměr k Lužičanům*, *Náš kraj*, 20. 12. 1920, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 14, f. 201.

způsobem.“⁶²⁴ Vztah místních obyvatel k Lužickým Srbům je pak považován za příklad, na němž „*můžeme si ověřit sílu jejich humanity a demokracie*“.⁶²⁵ Takřka stejnými slovy posléze zhodnotil význam manifestace na Mužském, již organizoval.⁶²⁶

Záměry nejhlasitějších a nejaktivnějších slavjanofilů výrazně přesahovaly českolužický spolek a Lužické Srby, které Škoda použil jako nástupní platformu k dalším aktivitám, podobně jako se druhý nejvýznamnější slavjanofil v Mladé Boleslavi Rudolf Kudrna realizoval ve Společnosti přátel Polska.⁶²⁷ Kudrna ostatně již v roce 1926 ohlašoval v duchu programu národních demokratů za výsledný cíl „*koordinaci všech slovanských států navzájem, vytvoření jedné, hospodářsky i politicky mocné říše slovanské*“.⁶²⁸ Oba dva poté v podstatě rezignovali na aktivity v těchto sdruženích a svou činnost realizovali výhradně na bázi Sdružených slovanských spolků. Jejich činnost byla určována heslem „*Slovanská spolupráce*“ – tento titul nesla jak úspěšná výstava v dubnu 1933,⁶²⁹ tak i pokus o vydávání časopisu v roce 1934, který Sdružené slovanské spolky pohřbil.⁶³⁰ Lužičtí Srbové zde již ztratili své výsadní postavení a Škoda se k nim vrátil teprve právě po krachu časopisu.

Samotný pocit slovanské vzájemnosti se však netýkal pouze úzké skupinky kolem Kudrny a Škody. Tento koncept, jenž přežíval z 19. století, se sice neprojevoval tak viditelně jako v případě oné dvojice, byl však stále latentně přítomný především v myšlenkových obzorech starší generace⁶³¹ a alespoň částečně motivoval k podpoře Lužických Srbů i jedince, kteří se k samotné tematice dostali jinými cestami. Josef Maštálko, jenž se s Lužickými Srby seznámil prostřednictvím podpory české menšiny, tak zdůvodnil vydání spisku *Lužičtí Srbové* tím, že je určen „*pro nás Slovany, že my před svými očima necháváme téměř ubíjet bratrský národ, svou slovanskou krev*“.⁶³² Podobně Bohuslav Havlín, jehož k lužickosrbské problematice přivedly kontakty s Karlem Sellnerem,⁶³³ neopomene Lužické Srby označit za „*bratrský národ*“.⁶³⁴ Rovněž tento pocit sounáležitosti a příbuznosti do velké míry přiměl obyvatelstvo z Mladoboleslavska k účasti na akcích spolku i k finanční podpoře jabkenických

⁶²⁴ Mil. ŠKODA, *O Jablkynicích a jejich lužickosrbských chráněncích*, České slovo, 20. 8. 1932, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 19, f. 113.

⁶²⁵ Ibidem.

⁶²⁶ M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, s. 16.

⁶²⁷ *Postup myšlenky slovanské vzájemnosti*, Jizeran 52/42, 24. 10. 1931, s. 4.

⁶²⁸ R. KUDRNA, *Nová slovanská vzájemnost*, Národní zájmy, 6. 4. 1926, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 4, f. 17.

⁶²⁹ *Na Výstavě slov. spolupráce v Ml. Boleslavi*, Jizeran, 54/16, 15. 4. 1933, s. 2.

⁶³⁰ *Literární hlídka*, LSV 15/3, 1934, s. 27.

⁶³¹ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 151–152.

⁶³² J. MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*, s. 2.

⁶³³ V. ZMEŠKAL, *Odbory společnosti přátel Lužice*, s. 117–118.

⁶³⁴ Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124.

táborů. Zároveň se potvrzuje teze Alexandra Brummera, že tento pocit byl oživován pouze příležitostně a nikoli dlouhodobě.⁶³⁵

5.1.2 Lužičtí Srbové a hraničáři

Vzhledem ke geografické poloze Mladoboleslavska zájem o českou menšinu v pohraničí zásadní měrou určoval zájem o Lužické Srby. Ostatně byl to právě menšinář Fügnerovy župy Josef Maštálko, kdo kontakty s Lužickými Srby podnítil. V konceptu srovnávání Lužických Srbů s českými hraničáři byl zdůrazňován společný útlak i obraz společného nepřítele – Němce. Argumentovalo se rovněž původní kompaktností slovanského osídlení, kdy „byla Lužice odtržena německými pásy na jihu od Čech“⁶³⁶ a nyní ji tak oddělovaly „poněmčené oblasti“.⁶³⁷

Zdá se, že někdy byl v pohledu takto uvažujících jedinců rozdíl mezi českými hraničáři a Lužickými Srby zcela setřen a Lužičtí Srbové byli vnímáni jako jakýsi svérázný přívěsek české menšiny. Tomu odpovídala jejich prezentace ve veřejném prostoru. Na sletu Fügnerovy župy v Mladé Boleslavi roku 1922 vystoupili Lužičtí Srbové společně s menšinovou jednotou z Varnsdorfu,⁶³⁸ lužickosrbské oddělení tvořilo roku 1927 přívěsek hraničářské Výstavy českého severu.⁶³⁹ Tento obraz převzal i Bohuslav Havlín, jenž se domníval, že Jabkenicko a Čachovicko se může stát „pojítkem kulturní práce na sever k menšinám a Lužici a k vnitrozemí na jih“.⁶⁴⁰ Byl to právě Havlín, jenž pořádal manifestace, na nichž se dle Maštálkova vzoru (občas i s Maštálkovou účastí) současně vyjadřovala podpora hraničářům i Lužickým Srbům. Takovýto model dále rozvíjel a do Jabkenic na manifestace jezdil i další z aktivních sorabofilů Karel Sellner.⁶⁴¹

Vztah Lužických Srbů a hraničářů, respektive jeho vnímání na Mladoboleslavsku, prošel několika proměnami, ale v zásadě nikdy se tyto dvě entity neoddělily. Označit jej lze za oscilaci mezi kooperací a konkurencí. Zájem o Lužické Srby se zpočátku nenápadně zrodil

⁶³⁵ „Problém však představuje latence tohoto uvědomění, které se v širším měřítku projevovalo pouze v souvislosti s okamžiky pocitu krizi, národního ohrožení či euforie. Bez těchto impulsů bylo slovanství omezeno především na činnost úzké skupiny nadšenců a z hlediska celospolečenského stálo na okraji zájmu.“ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 152.

⁶³⁶ J. MAŠTÁLKO, *Lužičtí Srbové*, s. 8.

⁶³⁷ J. MAŠTÁLKO – F. STREJČEK, *Úvodem*, Bezděz 1/1, 1930, s. 2.

⁶³⁸ -al. [=Vladimír ZMEŠKAL], *Lužičtí Sokolové po prvé za hranicemi své vlasti*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

⁶³⁹ *Výstava českého severu*, ČLV 7/1, 1926, s. 12.

⁶⁴⁰ S.j. [=Bohuslav HAVLÍN], *Budoucnost Čachovic-Vlkavy*, Jizeran 53/8, 20. 2. 1932, s. 4.

⁶⁴¹ *Všennárodní manifestace ve Smetanových Jablkyních*, LSV, 14/7, 1933, s. 67.

právě z práce pro menšiny a po celá 20. léta, kdy se omezoval na Fügnerovu župu, byly tyto kontakty jednoznačně podřízeny menšinářské práci.⁶⁴²

Po založení odboru českolužického spolku se Lužičtí Srbové derou do popředí. V průběhu roku 1931 se tak mj. uskuteční dětská kolonie v Jabkenicích, zájezd sokolů, večer k poctě Bjarnata Krawce, na místních školách studují dva Lužičtí Srbové, zpravodajství o činnosti spolku se objevuje ve většině místních periodik. Zájem o menšiny se náhle dostává na vedlejší kolej. Když v září 1932 Josef Smíšek zakládá odbor Národní jednoty severočeské, interpretuje jeho ustavení jako logické vyústění zájmu o Lužické Srby.⁶⁴³ Česká menšina je tedy náhle vnímána jako podmnožina práce pro Lužické Srby.

K poslednímu obratu došlo po polovině roku 1933, kdy zájem o Lužické Srby opadá a všichni nejdůležitější tvůrci činnosti českolužického spolku, až na Miloslava Škodu, nyní hlavní pozornost směřují právě k české menšině. Lužičtí Srbové jsou stále vnímáni jako entita, která stojí české menšině nablízku, zároveň se odbor SPL svým programem rovněž přeorientovává na hraničáře. V roce 1934 se tak spojil s Učitelskou jednotou Komenský a Národní jednotou severočeskou při pořádání „*Národního večera*“, jehož zisk byl určen menšinám. Všechny tři korporace jsou v pozvánce shodně označeny jako „*národní obranné jednoty*“,⁶⁴⁴ ač by tomuto názvu měla vlastně odpovídat pouze NJS. Vztah menšiny – Lužičtí Srbové vlastně opsal kruh, a tak jako zájem o Lužické Srby vzešel z menšinářských aktivit, organizační a členský potenciál vzniklého spolku byl postupně opět podřízen práci pro menšiny.

5.2 Cíle

Cíle organizátorů sorabofilské činnosti v Mladé Boleslavi se v hlavních bodech shodovaly se záměry pražských přátel Lužických Srbů. Na straně jedné šlo o šíření osvěty o Lužických Srbech.⁶⁴⁵ K tomu sloužily přednášky, kulturní večery, turistické zájezdy či odebírání lužickosrbských periodik. Na druhé straně se jednalo o podporu Lužickým Srbům a lužickosrbskému národnímu hnutí. Takto lze chápat pomoc lužickosrbskému sokolskému svazu. Sokol zakládala mladá generace národně uvědomělých Lužických Srbů s cílem vybudovat z něj po českém vzoru základnu k národní práci,⁶⁴⁶ jež by vedla k disciplinaci a

⁶⁴² Josef Maštálko staví lužickosrbský sokolský svaz na roveň menšinových jednot: „*Sokolská župa Fügnerova, jako nejbližší sousedka Srbů, pomáhá jim, jak může. [...] Ale poněvadž má svých 9 menšinových jednot na starosti, nestačí sama na podporu Lužických Srbů.*“ J. MAŠTÁLKO, Lužičtí Srbové, s. 27.

⁶⁴³ J. SMÍŠEK, *Osud českých hraničářů – osudem lužických Srbů*, Mladoboleslavské listy 45/25, 17. 9. 1932, s. 1.

⁶⁴⁴ *Národní obranné jednoty*, Jizeran, 55/10, 3. 3. 1934, s. 4.

⁶⁴⁵ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 18.

⁶⁴⁶ K dějinám lužickosrbského sokolského svazu a jeho vztahu k Československu blíže viz: T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 172–209.

národnímu uvědomění lužickosrbských lidových vrstev (tedy k onomu dosud nedokončenému zmasovění národního hnutí, jež je nutnou podmínkou k vytvoření plnohodnotného moderního národa⁶⁴⁷). V zásadě se však jednalo o projekt, který ztroskotal. Sokol nevedl v žádném případě k sjednocení Lužických Srbů, pouze potvrdil hloubku stávajících bariér. Sokolský svaz tak působil toliko v Horní Lužici, rozdělení na župy striktně dodržovalo konfesní hranici, navíc část katolického duchovenstva proti němu otevřeně vystupovala.⁶⁴⁸ Nepodařila se ani myšlenka na rozšíření mezi lidové vrstvy. Toho si byl dobře vědom Josef Maštálko, jenž kontakty s lužickosrbskými sokoly bilancoval dosti trpce: „*Náš styk se omezoval hlavně na inteligenci – ale národ o tom mnoho nevěděl.*“⁶⁴⁹

Úspěšnější činností, jež podporovala lužickosrbské národní hnutí, byla práce s dětmi a mládeží. Díky materiální podpoře českých přátel Lužických Srbů tak na Mladoboleslavsku třikrát strávily prázdniny lužickosrbské děti. První pobyt v roce 1922 byl prezentován jako „*první lužická škola*“, neboť hlavní jeho náplní byla výuka lužické srbštiny.⁶⁵⁰ Rozvíjení znalostí lužickosrbského jazyka bylo důležitou součástí programu obou jabkenických kolonií, i když tyto byly primárně prezentovány jako ozdravné pobyty, jež měly děti tělesně posílit. Pobyt v českém prostředí měl také vést k národnímu uvědomění dětí.⁶⁵¹ Mladoboleslavský odbor česko-lužického spolku rovněž umožnil několika Lužickým Srbům studium na mladoboleslavských školách.⁶⁵²

Dopad těchto aktivit nelze zároveň přeceňovat. Děti přijel pouze nízký počet, a to výhradně z katolické části Horní Lužice (kde působili učitelé Jurij Słodeńk a Michał Nawka, duchovní otcové těchto zájezdů), v roce 1932 mělo dorazit i několik dětí z Dolní Lužice, ale pruská vláda jim neumožnila vycestovat.⁶⁵³ Prvního pobytu v roce 1922 se zúčastnilo 16 chlapců (z toho však 5 synů učitelů Nawky a Słodeńka), roku 1931 20 dětí⁶⁵⁴ a konečně

⁶⁴⁷ M. HROCH, *V národním zájmu*, s. 50–51.

⁶⁴⁸ T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 201–202.

⁶⁴⁹ MAŠTÁLKO, *Zpráva menšinová*, Ruce 3/1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 A, f. 108.

⁶⁵⁰ *První lužická škola*, ČLV 3/7, 1922, s. 66.

⁶⁵¹ S. J. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124.

⁶⁵² *Práce Mladoboleslavská pro Lužici*, Večerní České slovo, příl. Mladá Boleslav, 4. 4. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 B, f. 19.

⁶⁵³ *Dolnolužickým dětem*, Obrana lidu 25/23, 3. 6. 1932, s. 2.

⁶⁵⁴ Děti se na konci pobytu v Československu 15. srpna podepsaly do kroniky jabkenické školy v následujícím pořadí: „*Jurij Bjeńś, Franz Grubert, Jochn[?] Horn, Franc Kil[i?]an, Jurij Krawčik, Beno Kubica, Jurij Polenk, Jan Symank, Kurt Šmerander, Jan Weclich, Beno Wornač, Franc Wowčerck, Hańža Bulankek, Marja Cóskec, Jadwiga Cyžec, Hana Faskec, Marja Glanšec, Hańža Wornačec, Marja Wroblec.*“ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 68. Chybí podpis Mikławše Delana, jenž na závěr pobytu onemocněl spalničkami a musel být odvezen do nemocnice. H. WINARJEC-ORSESOWA, *Mjezynarodne prózninske lěhwo 1931 w Čěskej*, Sokolske listy 10/4, 2003, s. 1–3. Kopie zápisů viz Příloha 5.

v roce 1932 25 školáků.⁶⁵⁵ Na mladoboleslavských školách se vzhledem k tomu, že tato praxe fungovala pouze po dva školní roky, vystřídal toliko 5 studentů⁶⁵⁶ a ve školním roce 1931/32 navíc jedna hospitantka v rodinné škole.⁶⁵⁷ Počátkem ledna 1933 dorazila z Lužice žádost o umístění další studentky,⁶⁵⁸ k jejímu příjezdu však již z důvodu změněné politické situace nedošlo.

Kulturní, především pěvecké zájezdy do Mladé Boleslavi byly mezi Lužickými Srby chápány jako úspěšný nástroj sebe prezentace. Příznivý dojem ze zájezdu měl ale také vést k povzbuzení další kulturní práce a k posílení národního života. Od pěveckého zájezdu na Severočeskou výstavu v roce 1927 si tak činovníci pořadatelů, Sokola a Domowiny, zastřešující organizace lužickorbských spolkových aktivit, slibovali povznesení kulturního života v Lužicích. Týdeník *Katolski posoł* vyzýval: „*Njehc rozrosće so zajězd k wulkotnomu předewzaću serbskeho ludu a zwjazowanišću Serbow w horju a wjeselu do krutoho cyłka.*“⁶⁵⁹

Co se týče osobních cílů předních sorabofilů na Mladoboleslavsku, povětšinou spatřovali konečný cíl své činnosti a lužickosrbské národní emancipace v osamostatnění Lužických Srbů, třebaže toto oficiálně popírali a ve shodě s ústředím SPL odmítali jakýkoli politický podtext své činnosti⁶⁶⁰ (tento cíl spolku ovšem definovali titíž lidé, kteří v roce 1918 horovali pro autonomii lužickosrbských oblastí, nebo jejich připojení k Československu,⁶⁶¹ v zásadě se tak mladoboleslavští příznivci Lužických Srbů od zkušenějších pražských kolegů

⁶⁵⁵ Stejně jako předchozího roku se děti podepsaly do jabkenické školní kroniky v následujícím pořadí: „*Jank Wjela z Bukey; Felix Hejduška z Njebjelčic; Pawoł Lipiča z Noweje Jaseńce; Pawoł Rychtar z Kukowa; Bjarnat Korjeňka z Budyšina; Beno Bjarš z Kukowa; Beno Cyž z Wotrowa; Wili Škatula z Kukowa; Bjarnat Rychtar z Wotrowa; Pawoł Wróbl z Wotr[o]wa; Michał Wróbl z Wotrowa; Jakub Kokla z Khrósćic; Leňka Eiseltc z Lejna; Hilža Šewcec z Budyšina; Hilža Rjedžic z Budyšina; Hilža Grosec z Džežnikce; Haňža Delanec z Wotrowa; Hana Wićazec z Prawočic; Marja Kobalcec z Khrósćic; Marja Bjetnarjec z Kukowa; Hanka Grofic z Crósćic; Hana Hayec z Khrósćic; Mařka Bulanec z Wotrowa; Haňža Šolčic z Khrósćic; Marja Rjedžic z (Jauere) Jawora.*“ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 39z–41z. Viz příloha 6.

⁶⁵⁶ Ve školním roce 1931/32 na hospodářské a hospodyňské škole pak studovala Marata Nawkec z Radwora (Radibor), dcera učitele Michała Nawky. Mladoboleslavský odbor také prostřednictvím inzerátu v týdeníku *Katolski posoł* nabídl místo pro jednoho chlapce v rolnické škole. Zájemci se měli hlásit právě u učitele Nawky. Studenta bez uvedení jména uvádí na tomto ústavu propagační novinový článek z listopadu 1931, avšak ve zprávě o celoroční činnosti spolku z dubna následujícího roku již zmíněn není. V následujícím školním roce došlo k obměně studentů. Na hospodářské škole přijali Marii Wróblec z Jaseńcy (Jeřnitz) a na zemědělské rolnické škole spolek umístil Jana Bělku z Chrósćic (Crostwitz). V průběhu října nastoupila na odbornou školu pro ženská povolání Marie Rjenčec, rovněž z Chrósćic. *Wozjewjenjo*, *Katolski posoł* 69/34, 22. 8. 1931, s. 280.; *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.; *Lužickosrbští příslušníci*, *Obrana lidu* 24/47, 20. 11. 1931, s. 3.; *Odbor Mladá Boleslav*, LSV 13/10, 1932, s. 83.

⁶⁵⁷ Jednalo se o Emu Krawcec z Połpice (Halbendorf/Spree), čerstvou absolventku pražského učitelského ústavu. Viz: *Odbor v Mladé Boleslavi*, LSV 13/4, 1932, s. 34–35.

⁶⁵⁸ V *Mladé Boleslavi*, *Obrana lidu* 26/3, 20. 1. 1933, s. 2.

⁶⁵⁹ *Zajězd Serbow do Ml. Boleslawy*, *Katolski Posoł* 65/31, 30. 7. 1927, s. 257.

⁶⁶⁰ V. ZMEŠKAL, *Jednatelská zpráva o činnosti Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Praze za rok 1930*, LSV 12/3, 1931, s. 21.

⁶⁶¹ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 20–21.

příliš neodlišovali). Bohuslav Havlín tak referát o průběhu první dětské kolonie zahájil rozsáhlou úvahou, ve které odkryl své záměry:

„200.000 svých slovanských bratří Lužičanů nikdy neopustíme v jejich tisíciletém zápase za národní bytí, a právě nyní musí si býti toho vědomi a posilování, aby na myslí neklesali, kdy hakenkreuzlerští Hitlerovci s bezpříkladným násilím pokoušejí se zničit lužické sokolstvo a ostatní kulturní spolky. [...] Po staletí patřivala Lužice k českému státu, avšak přes to budeme my usilovati jen o kulturní samostatnost lužickosrbského národa.

[...]

Dnes vzrůstá i mezinárodní zájem velkých kulturních států o lužicko-srbské národní bytí, takže není daleká doba, kdy Německo musí dáti Srbům národní školu s vyučovacím jazykem srbským a všechna práva volného národního vývinu, nechce-li se vyloučiti samo z předních řad ostatních kulturních států. Doby zotročovací a vyhlazovací politiky zmizely již nenávratně, protože byl smeten kaiserismus. Lidstvo spěje ku bratrství.“⁶⁶²

Z těchto vět je patrné, že definitivní cíl spatřuje v lužickosrbské národní samostatnosti, kdy věta, že *„budeme my usilovati jen o kulturní samostatnost lužickosrbského národa“*, působí v kontextu celého článku neústrojně, navíc je opsána z programu československo-lužického spolku, jenž se takto bránil napadání z protiněmecké činnosti.⁶⁶³ Proti této osamoceně frázi lze položit článek z *Mladoboleslavských listů* a slova: *„Na jedné straně obraz presidentův se znakem „Pravda vítězí!“ I pro Vás Lužičané jednou ta pravda bude hlásati, že Vám nastal den osvobození.“⁶⁶⁴*

Obdobný názorový veletoč mezi oficiálním cílem a svou vlastní tužbou provedl i Josef Smíšek. V článku *Bud' me opatrní!*, který otiskly *Mladoboleslavské listy* 23. července 1932, varoval před unáhlenými protiněmeckými projevy: *„Hlavou se zeď neprorazí! Nutno se vžítí do situace Lužických Srbů za stávajících poměrů v Německu a omeziti se jen na kulturní sbližování obou kmenů ku národnímu jejich povzbuzení. Politiku nesmíme však s prací touto směřovati a veškeré překonané projevy ať slovem neb písmem omezovati.“⁶⁶⁵* O pouhé tři týdny později 13. srpna v tomtéž periodiku popustil uzdu obraznosti a článek *Zájem o Lužici* zakončil apostrofou Lužice:

„Neopustíme Tě – nikdy Tě neopustíme, nechť se děje cokoliv! Bud' statečná a nepovol ani pod tímto posledním, bohda nápirem, neboť i Tobě jednou zasvitne nad zkrvaveným

⁶⁶² Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121.

⁶⁶³ Viz: V. ZMEŠKAL, *Jednatelská zpráva o činnosti Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ v Praze za rok 1930*, LSV 12/3, 1931, s. 21, v níž se mj. hovoří: *„Politika pro nás byla věcí neznámou a zůstane i nadále.“*

⁶⁶⁴ SOKA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 14z.

⁶⁶⁵ SMÍŠEK J., *Bud' me opatrní!*, *Mladoboleslavské listy* 45/54, 23. 7. 1932, s. 2.

obzorem konečné Tvé vlasti jas sluneční, jímž ozářen bude celý ten ohromný hřbitov Slovanů polabských, kteří probudí se k novému, svobodnému životu!

*Nové, krásné jitro Ti nastane po černé noci plné béd a Tvůj měkký, lahodný slovanský hlas rozhlaholí se opětně po drahé Tvé domovině, zamořené morem uchvatitelů. A budou a budou Tvé děti sladkou svou mateřštinou vespolek mluvíti i přes zábery a zlobu! Budou a Budou!*⁶⁶⁶

Většina členů spolku však zřejmě nežila ideou samostatné Lužice, ale jejich motivace k účasti na prolužické činnosti byla jiná, ač snad na první pohled méně vznešená. Výraznou roli především u místních elit hrál pocit povinnosti dostat své společenské úloze, jež vyžadovala i členství v řadě spolků. Mladoboleslavský odbor českolužického spolku navíc vytvářel obraz členství ve své korporaci jako morálního imperativu. V inzerátu na konci Sellnerovy brožury *Čechy a Lužice* tak stálo: „*Je Vaší slovanskou a lidskou povinností přihlásit se k spolupráci.*“⁶⁶⁷

Přístup k členství ve spolku hodnotil dlouholetý předseda ústředí SPL Jan Hejret, když byl v roce 1939 v souvislosti se svými sorabofilskými aktivitami vyšetřován gestapem. Vzhledem k situaci se sice snažil význam českolužického spolku umenšit, přesto panující situaci vystihl dosti trefně: „*S členstvím ve spolku našem má se to takto. V českých zemích máme mnoho spolků. Každý Čech je členem několika nepolitických, lidumilných, zábavných, sportovních atd. spolků. Platí ročně svůj členský příspěvek. Nestará se obyčejně o činnost spolkovou, to ponechává výboru, neprijde ani na valnou hromadu. Stejně bylo s členstvím Společnosti přátel Lužice.*“⁶⁶⁸

Přidanou hodnotou českolužického spolku, již nabýval na atraktivitě, byl navíc jeho program pomoci slovanskému národu. Členství v něm mohlo být proto chápáno jako manifestativní přihlášení k Československu,⁶⁶⁹ současně vedlo k uspokojení sice slabého, ale stále přítomného pocitu slovanské vzájemnosti.⁶⁷⁰ Účast na manifestacích na podporu Lužických Srbů zároveň mohla dodat iluzi dobře vykonané užitečné práce pro národ.

Miloslav Škoda zřejmě dobře vystihl daný stav věci, když některé členy spolku podezříval z toho, že spolková činnost je pro ně „*milou zábavou*“.⁶⁷¹ Bylo však logické, že aktivitám, vykonávaným navíc ve volném času, mnozí více než charakter zábavy nepřikládali. Možná ještě lepší než charakter zábavy by bylo možné říci charakter hry. Aktivní činnost

⁶⁶⁶ J. SMÍŠEK, *Zájem o Lužici*, Mladoboleslavské listy 45/60, 13. 8. 1932, s. 1.

⁶⁶⁷ K. SELLNER, *Čechy a Lužice*, s. 17.

⁶⁶⁸ T. MEŠKANK, *Kultur besteht – Reich vergeht*, s. 233.

⁶⁶⁹ P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 22.

⁶⁷⁰ A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 151–152.

⁶⁷¹ *Sdružené slovanské spolky*, Obrana lidu 24/43–44, 23. 10. 1931, s. 4.

v prolužickém (ale i v jakémkoli jiném slovanském či menšinářském spolku, případně Sokole) mohla být chápána jako hra. Hra na aktivní zapojení se do společnosti, případně k navození pocitu splnění národního úkolu a vlastenecké povinnosti, kdy sám o sobě důležitý byl fakt zapojení se do určité národní činnosti, samotná její podoba a hmatatelné konkrétní výsledky nebyly až tak důležité.⁶⁷² Škodou jmenovaný požadavek „*aktivní kulturní činnosti*“⁶⁷³ byl v tomto kontextu, kdy skutečnými organizátory ve městě a okolí bylo několik jednotlivců, zcela nerealistický.

Tato nerealističnost se opět ukázala ve Škodově stati *Tragická otázka lužickosrbská*, kde svou kritiku rozšířil na celou Společnost přátel Lužice, jíž jinými slovy vytýkal v zásadě totéž, před čím varoval v Mladé Boleslavi: že podcenila cílenou propagaci Lužice ve světě, kde skoro nikdo její problémy nezná, a spolek sebeuspokojuje provoláními, v nichž tvrdí, že „*celý vzdělaný svět s námi souhlasí a že bude ze všech sil a za všech okolností napomáhat k tomu, aby se také lužickým Srbům dostalo jejich národních práv.*“⁶⁷⁴ Tak jako v ani ne třicetitisícové Mladé Boleslavi neměl naději na úspěch odborný slavistický časopis, neměl spolek, jenž v roce 1933 čítal celkem 3 423 členy,⁶⁷⁵ z nichž navíc opravdových přesvědčených a aktivních organizátorů byl, stejně jako v Mladé Boleslavi, pouze zlomek, jakoukoli šanci vyvíjet mohutný mezinárodní tlak na Německo a v podstatě i jeho činnost byla hrou, byť organizovanou ve větším měřítku, jíž hráli muži zvučnějších jmen.⁶⁷⁶

⁶⁷² Toto pro ústředí lužického spolku naznačuje P. LEDVINA, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. Praha 2008, s. 22. Teorii herní povahy aktivit přebíráme z: Vladimír MACURA *Mytologie Slávy dcery*. In: Česká literatura 24/1, 1976, s. 32–46, jenž takto vykládá povahu národního obrození.

⁶⁷³ *Sdružené slovanské spolky*, Obrana lidu 24/43–44, 23. 10. 1931, s. 4.

⁶⁷⁴ M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*, Boleslavan 10/1–2, 1935, s. 69.

⁶⁷⁵ *Počet členstva v letech 1929–1933*, LSV, 15/4–5, 1934, s. 36.

⁶⁷⁶ Na Vladimíra Macuru, konkrétně jeho koncept „*českých snů*“, poukázal ve své analýze role slovanské tradice v meziválečném Československu rovněž Alexandr Brummer. A. BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, s. 6.

6. Závěr

Lužickosrbské snění v Mladé Boleslavi a jejím okolí v masovějším měřítku trvalo pouhé tři roky od léta 1930 do prázdnin 1933. Samotný první půlrok do prosince 1930 byl věnován propagaci Lužických Srbů na veřejnosti. Tento proces vyústil v proklamaci a následné ustavení odboru Československo-lužického spolku „Adolf Černý“ ve městě.

Třebaže Lužičtí Srbové byli v Mladé Boleslavi tematizováni již od podzimu 1920 a v průběhu 30. let na Mladoboleslavsko zamířilo několik výprav i jednotlivců z Horní Lužice, nemůžeme v oné době hovořit o skutečném hlubším povědomí o nich. Veškeré aktivity byly dílem Josefa Maštálka a zdá se, že pro jeho pomocníky z Fügnerovy župy nebylo ani tak rozhodující lužickosrbské etnikum, ale spíše Sokol. Maštálka tak sice dvakrát do Horní Lužice doprovodili mladoboleslavští cvičenci, nečinili tak ale ze zájmu o Lužické Srby, nýbrž šlo o běžné vystoupení, které chápali jako součást své činnosti v Sokole. Podobnou povinností bylo i ubytování členů pěveckého zájezdu pozvaného župou na Severočeskou výstavu roku 1927. O čtyři roky později, kdy znatelně méně početný zájezd organizoval českolužický spolek, mu již sokolové přístřeší neposkytli.⁶⁷⁷ Lužičtí Srbové nebyli v této rané fázi ve městě vnímáni ani jako vzácná návštěva, jež si zasluhuje zvláštní pozornosti, i přes výzvy pořadatelů necítily místní občané potřebu vyvěsit na jejich počest během sokolského župního sletu v roce 1922, jehož se Lužičtí Srbové poprvé účastnili, prapory.⁶⁷⁸

Po tříleté vlně zájmu o Lužice a Lužické Srby upadá po manifestaci na Mužském odbor SPL do letargie a prakticky přestává vykazovat jakoukoli činnost. Příčin jsme se pokusili stanovit několik. Ve starém sporu o roli individua a kolektivu v dějinách jsme se přiklonili spíše k individu. Podobu sorabofilských aktivit a směřování spolku určoval velice nízký počet osob. Od roku 1932 se začíná projevovat jejich postupný přesun k tématům, která jsou vnímána jako potřebnější a zároveň i Lužickým Srbům nadřazená. Jedná se jednak o slavjanofilství, jednak, což je v kontextu zájmu o Lužické Srby určitým specifikem Mladé Boleslavi, které vyplývá z její polohy v blízkosti jazykové česko-německé hranice, v mnohem větší míře o orientaci na českou menšinu v pohraničí. SPL není poté již schopna generovat ze svých řad adekvátní náhradu.

Na úrovni akce, kterou vytvářelo několik „národních pracovníků“, stojí reakce masy, konzumentů sorabofilských aktivit. Ti postupně ztrácejí zájem o osvětové přednášky, jež

⁶⁷⁷ K., *K poslední návštěvě lužických Srbů v Ml. Boleslavi*, Polabské noviny, 15. 12. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 16, f. 213.

⁶⁷⁸ *Dojem ze župního sletu v Ml. Boleslavi*, Jizeran 23/31, 12. 8. 1922, s. 3.

přítom tradičně tvořily hlavní část činnosti odborů SPL na oblasti, i o kulturní vystoupení. Ochotně se naopak účastní manifestací, které jim poskytují iluzi užitečné práce.

Útlum činnosti spolku nastává bezprostředně po shromáždění na Mužském 5. července 1933. Tuto akci je nutno hodnotit ambivalentně. Jednalo se sice o nejmohutnější veřejné vystoupení na podporu Lužických Srbů v meziválečném období, akci ale předcházelo vytváření atmosféry nereálných očekávání. Poté, co se Společnost národů odmítla zabývat memorandem, které bylo hlavním výstupem manifestace, zavládlo mezi účastníky a sorabofily rozčarování a jistě se vloudily i otázky po smyslu dosavadního snažení. Miloslav Škoda, hlavní organizátor manifestace, se tak pustil do kritiky celé SPL, která vyjadřovala sebeuspokojení nad postupem šíření povědomí o Lužických Srbech ve světě.⁶⁷⁹

Se dvěma výše zmíněnými body úzce souvisí změněná politická situace. S Lužickými Srby již nebylo možné se stýkat, o prázdninách v roce 1933 nedorazily do Jabkenic lužickosrbské děti a Mladou Boleslav také opustili studenti z Horní Lužice. Avšak právě možnost setkání s Lužickým Srbem byla, jak jsme se snažili v předchozí kapitole ukázat, jednou z nejvýznamnějších motivací k účasti na činnosti SPL. Spolku tak zůstala toliko možnost šířit osvětu o lužickosrbském etniku, o což v Mladé Boleslavi již nebyl zájem, a protestovat proti útlaku Lužických Srbů, což rozpačitý výsledek manifestace na Mužském znevěrohodnil.

S nastalou situací se v rámci možností nejlépe dokázal vyrovnat Bohuslav Havlín. Přítom právě jím řízený odbor SPL v Jabkenicích, jenž za jediný bod programu definoval pořádání lužickosrbských dětských táborů,⁶⁸⁰ vlastně ztratil smysl existence. Havlín se ale snažil neustále udržovat vzpomínku na Lužické Srby. I když se jeho prázdninové dětské osady mnohonásobně rozrostly, neustále bylo připomínáno, že vzešly z lužickosrbských kolonií. Paměť pomáhaly oživovat nejen výstavky fotografií a promítání filmu zachycujícího přivítání lužickosrbských školáků v roce 1932, ale i přítomnost lužickosrbských studentů v letech 1933, 1934 a 1937. Nakonec nerealizovaný plán vybudování lužické chaty lze chápat jako snahu přenést alespoň v symbolické rovině kus Lužice (a tím i Lužických Srbů, kteří v těchto představách se zemí splývali) a trvale jej umístit právě v jabkenické oboře. Mladá Boleslav naopak na novou situaci nebyla schopna zareagovat a Lužičtí Srbové rychle zmizeli z veřejného prostoru a širšího povědomí.

Je možné klást si otázku, zda vůbec mladoboleslavské obyvatelstvo skutečně projevovalo o Lužické Srby tak výjimečný zájem, jak by se mohlo na první pohled zdát. Na

⁶⁷⁹ M. ŠKODA, *Tragická otázka lužickosrbská*. In: Boleslavan 10/1–2, 1935, s. 69.

⁶⁸⁰ *Odbor v Jablčnicích s okolím*, LSV 12/10, 1931, s. 80.

jedné straně sice stojí dětské tábory v Jabkenicích a studenti na mladoboleslavských školách, obojí nákladné aktivity, financované povětšinou z místních zdrojů, i mnohatisícová účast na manifestaci na Mužském. Proti tomu je ale možné postavit velice nízký počet osob, které byly ochotny vstoupit do řad SPL. Zatímco odbočka Československo-jihoslovanské ligy atakovala záhy po ustavení metu dvou set členů,⁶⁸¹ SPL se i přes mnohem masivnější tiskovou kampaň nedostala přes 150 členů. Snahy přilákat do spolku další osoby napříč sociálními skupinami se zcela minuly účinkem. Zdá se, že (nejen finanční) podpora aktivitám spolku tak významnou měrou byla motivována přežívajícím latentním konceptem slovanské vzájemnosti. Možná ještě významnější byla důsledná tisková kampaň, SPL informovala o své činnosti důkladněji nežli mnohem početnější korporace. I když články nevedly k masivnímu nárůstu členské základny, udržovaly Lužické Srby neustále přítomné ve veřejném prostoru a zároveň vytvářely atmosféru potřeby podpory Lužickým Srbům, jež byla prezentována jako „slovanská a lidská povinnost“.⁶⁸² Domníváme se, že řadu osob přimělo k podpoře aktivit českolužického spolku právě přesvědčení o nutnosti podílet se na činnosti, o níž se právě mluví. Toto můžeme vztáhnout nejen na mecenáše, ale i na organizátory činnosti, ba i řadové členy, kteří byli aktivní v mnoha spolcích současně. Když jeden z předních činovníků místní korporace vstoupil do českolužického spolku, následoval jej i větší počet členů (typický je příklad Josefa Kernerera a turistů⁶⁸³).

Jaký byl tedy přínos těchto aktivit? Záleží na úhlu pohledu. Platí tvrzení, že probíhaly velice krátkou dobu, navíc často přecházely ze skutečnosti do snu. Samotní Lužičtí Srbové se mnohdy stávali spíše nástrojem k vyjádření loajality státu, než že by šlo o uvědomělý zájem. Rovněž podobu Lužického Srba někdy zastíral snový opar. Mnozí sorabofilové tak nevnímali rozdíl mezi Lužickými Srby a českými hraničáři a jediná Lužice, již celou ztotožňovali s domovem Lužických Srbů, pro ně stále tak trochu byla součástí českých zemí.

V kontextu českého zájmu o Lužické Srby však aktivity mladoboleslavských, nadto dílo několika málo jedinců, byly ojedinělé. *Lužickosrbský věstník* nijak nepřeháněl, tvrdě: „*Mladá Boleslav je jistě ve slov. věcech nejčilejším naším venkovským městem.*“⁶⁸⁴ Studenty na školách vydržoval kromě pražského ústředí toliko královéhradecký odbor. I když její výsledek byl rozporuplný, stala se manifestace na Mužském demonstrací síly místních příznivců Lužických Srbů. Bohuslavu Havlínovi se jako jedinému podařilo vybudovat odbor českolužického spolku na vesnici.

⁶⁸¹ *Československo-jihoslovanská liga*, Obrana lidu, 27/23, 8. 6. 1934, s. 1.

⁶⁸² K. SELLNER, *Čechy a Lužice*, s. 17.

⁶⁸³ *Mladá Boleslav Lužickým Srbům*, Národní politika, 4. 1. 1931, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 15, f. 6.

⁶⁸⁴ *Literární hlídka*, Lužickosrbský věstník 15/3, 1934, s. 27.

Z pohledu těch, jimž byly aktivity určeny, Lužických Srbů, neměly samozřejmě větší efekt Krawcovy koncerty či přednášky, ty sloužily osvětě na české straně a připravovaly půdu k rozvoji dalších aktivit. Již bylo řečeno, že hodnocení významu manifestace na Mužském je dosti ošidné, avšak přinejmenším ve dvou tematických oblastech Mladoboleslavsko Lužickým Srbům dalo mnohé. V první řadě šlo o spolupráci s lužickosrbskými Sokoly. Bez stálé pomoci Fügnerovy župy by rozvoj Sokola v Lužici byl mnohem pomalejší. Po úvodním nadšení kontakty s lužickými Sokoly slábly, při jejich zhodnocení je tak třeba vyzdvihnout právě podporu na počátku 20. let, kdy nebylo jasné, zda se Sokol v Lužici jako neúspěšný projekt rozpadne, nebo nadechne k další činnosti. Starosta lužickosrbského sokolského svazu Jakub Šajba ještě roku 1930 vzpomínal na slet v Mladé Boleslavi: „*Tuto prěnje wuspěšne wustupjenje před sokolskej zjawnosću zbudži w serbskich Sokolach nowe nadžije do wuspěcha swojeje prócy.*“⁶⁸⁵ Význam ukázek cvičení dokládá, že Jurij Šewčik při vzpomínkách na přípravy na první pančický slet z roku 1924 označuje jedno z prostných jako „*Mlodo-Boleslawske*“.⁶⁸⁶

Ještě větší přínos tkvěl v péči věnované lužickosrbským dětem a studentům. Prázdninové pobyty v Československu představovaly jednu z mála možností, jak děti systematicky vyučovat v lužické srbštině, a tím i posílit její národní identitu. Právě na Mladoboleslavsku zásluhou Josefa Maštálka tradice letních pobytů v roce 1922 začala a díky Bohuslavu Havlínovi o desetiletí později i vyvrcholila. V případě jabkenických táborů byl silně vnímán i humanitární rozměr celé akce a velká péče se věnovala výživě dětí z krizí postižené Horní Lužice.⁶⁸⁷ Zapomenout samozřejmě nelze ani na studium Lužických Srbů na místních školách.

Tento fakt tak potvrzuje, že Mladá Boleslav a okolí, byť pouze dočasně a všem zmíněným výhradám navzdory, byla jednou z nejvýznamnějších oblastí spolupráce s Lužicí v prvorepublikovém Československu.

⁶⁸⁵ Jakub ŠAJBA, *Džesac lět Serbskeho Sokola*, Sokolske listy 6/8–9, 1930, s. 110.

⁶⁸⁶ Jurij ŠEWČIK, *Moje dopomnjeće na přěni a druhi serbski sokolski zlět*, Sokolske listy 7/4, 1931, s. 52.

⁶⁸⁷ Viz např. Sj. [=Bohuslav HAVLÍN], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*. In: *Bezděz* 3/4, 1932, s. 121–124.

7. Seznam pramenů a použité literatury

7.1 Archivní prameny

- Serbski kulturny archiw (SKA), fond Historische Bestände / Archiv der Maćica Serbska (MZb) VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica; fond Historische Bestände / Archiv der Maćica Serbska (MZb) VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse; fond Nachlässe der Mitglieder der Maćica Serbska (Zm) XX – Nachlass Bjarnat Krawc
- Literární archiv Památníku národního písemnictví (LA PNP), fond Českolůžický spolek „Adolf Černý“
- Státní okresní archiv Mladá Boleslav (SOkA Mladá Boleslav), fond Archiv města Mladá Boleslav; fond Archiv obce Jabkenice; fond Národní škola Jabkenice

7.2 Dobová periodika

- Bezděz, roč. 1–4 (1930–1933)
- Boleslavan, roč. 8–10 (1833/1934–1935/1936)
- Českolůžický věstník, roč. 1–11 (1920–1930)
- Jizeran, roč. 41–59 (1920–1938)
- Lužickosrbský věstník, roč. 12–22 (1931–1947)
- Mladoboleslavské listy, roč. 34–49 (1923–1938)
- Národní zájmy, roč. 43–51 (1930–1938)
- Obrana lidu, roč. 13–28 (1920–1935)

- Katołski posoł, roč. 59–71 (1921–1933)
- Předženak, roč. 79 (1933)
- Serbske nowiny, roč. 80–92 (1921–1933)
- Sokołske listy, roč. 1–8 (1924–1932)
- Sferbski Zašnik, roč. 81–83 (1930–1932)

7.3 Dobová literatura

- DAVID, Josef, *Lužičtí Srbové*. Praha 1946.
- Dr. K. F. [=FUNK, Karel], *Dojmy z cesty po Lužici*, Mladoboleslavské listy 44/84, 31. 10. 1931, s. 1.; 44/85, 4. 11. 1931, s. 1.; 44/86, 7. 11. 1931, s. 1.; 44/88, 14. 11. 1931, s. 2.; 44/90, 21. 11. 1931, s. 1.

- DUBICKÝ, Jan, „Živý“ pomník Smetanův: Národní a slovanské dětské osady v Jablkynicích, Boleslavan 8/7–8, 1933/1934, s. 197–199.
- KERNER, Josef Č., *Návštěvou v Lužici*. Mladá Boleslav 1946.
- MAŠTÁLKO, Josef, *Lužičtí Srbové*. 2. vyd. Česká Lípa 1946.
- MAŠTÁLKO, Josef, *Lužičtí Srbové*. Mladá Boleslav 1924.
- SELLNER, Karel, *Lužice a česká emigrace*. Mladá Boleslav 1935.
- Sj. [=HAVLÍN, Bohuslav], *Kolonie lužicko-srbských dětí r. 1931 ve Smetanových Jablkynicích na Mladoboleslavsku*, Bezděz 3/4, 1932, s. 121–124.
- ŠKODA, Miloslav, *Tragická otázka lužickosrbská*, Boleslavan 10/2–3, 1935/1936, s. 64–72.
- ŠKODA, Miloslav, *Tragická otázka lužickosrbská*. Mladá Boleslav 1935.
- ZMEŠKAL, Vladimír, *Deset let Sokola v Lužici (1920–1930)*. Praha 1931.
- ZMEŠKAL, Vladimír, *Odbory Společnosti přátel Lužice*. In: PÁTA, Josef – ZMEŠKAL, Vladimír, *Naše styky s Lužicí*. Praha 1934, s. 111–123.
- ZMEŠKAL, Vladimír, *Patnáct let českolužického spolku „Adolf Černý“ v Praze 1907–1922*. Praha 1923.
- ZMEŠKAL, Vladimír, *Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích*. Praha 1937.
- ZMEŠKAL, Vladimír, *Zájezd lužickosrbských pěvců do Československé republiky ve dnech 2. –7. ledna 1922*. Praha 1922.

7.4 Beletristické prameny

- BART-ČIŠINSKI, Jakub, *Słowjanam*. In: ČERNÝ, Marcel – KALETA, Petr (edd.), *Pražské stopy Jakuba Barta-Čišinského*. Praha 2010, s. 186.
- HAUSSMANN, Jiří, *Básně*. Praha 1934.
- KOLLÁR, Jan, *Slávy dcera*. Praha 1924.

7.5 Sekundární literatura

- BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila, *Frankové a Evropa*. Praha 2009.
- BENEŠ, Luděk – KOTLABA, Radek – MATTA, Jiří (edd.), *Mladoboleslavsko v proměnách času*. Praha-Mladá Boleslav 1997.
- BENEŠ, Luděk, *Osobnosti Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav 2009.
- BJENŠ, Handrij, *Chronika serbskich stawiznow*. Budyšin 2007.
- BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*. Praha 2008.

- BOHÁČ, Zdeněk, *Staleté soužití Srbů a Němců v Lužici do konce 19. století*. In: Týž, *České země a Lužice*. Praha 1993, s. 71–78.
- BRUMMER, Alexandr, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*. Brno 2012 [nevydaná disertační práce]. Dostupné z URL: https://is.muni.cz/th/64980/ff_d [citováno 18. 1. 2013].
- BUCKWAAR-RAAK, Marianne, *Wendin? Sorbin? Lusizerin! Auf den Spuren unserer Geschichte*. Cottbus 2000.
- ČORNAKEC, Andrea, *Serbske pismowstwo – Sorbisches Schriftentum*. Budyšin/Bautzen 1992.
- HRABOVÁ, Libuše, *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice 2006.
- HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*. Praha 2009.
- HROCH, Miroslav, *V národním zájmu*. Praha 1999.
- CHODĚJOVSKÝ, Jan, *Lužice v plánech na vybudování nového Československa. Velké naděje a zklamání českých slavistů*. Praha 2011 [nevydaná disertační práce].
- JERMÁŘ, Jaromír, *Lužičtí Srbové a Mladoboleslavsko*, Česko-lužický věstník 22/11–12, 2012, s. 80.
- JERMÁŘ, Jaromír, *Lužičtí Srbové a Mladoboleslavsko*, Od Ještěda k Troskám 11 (27)/2, 2004, s. 127.
- KALETA, Petr, *Češi o Lužických Srbech. Český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého*. Praha 2006.
- KLEANDR, Vlastimil, *Z historie odboru KČT Mladá Boleslav*. Dostupný z URL: <http://www.kctmb.com/index.php?view=historie> [citováno 3. 4. 2013].
- KOLB, Eberhard, *Die Weimarer Republik*. 7. vyd. München 2009.
- KOŠNAR, Lubomír – SLÁMA, Jiří, *Doba stěhování národů*. In: BUCHVALDEK, Miroslav et al., *Dějiny pravěké Evropy*. Praha 1985, s. 204–214.
- KUNZE, Peter, *Kurze Geschichte der Sorben*. 3. vyd., Bautzen 2001.
- LANGE, Albrecht, *Die Tracht des Hannoverschen Wendlandes*. Bautzen 2006.
- LEDVINA, Petr, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. In: ČERNÝ, Marcel – KALETA, Petr (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*. Praha 2008, s. 15–56.
- ŁUŚCANSKI, Jurij, *K významu výstavy lužickosrbské kultury v Jabkenicích roku 1937*. In: ČERNÝ, Marcel – KALETA, Petr (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*. Praha 2008, s. 117–129.

- MACURA, Vladimír, *Mytologie Slávy dcery*. In: Česká literatura 24/1, 1976, s. 32–46.
- MALOTÍN, Bohumil, *Ladislav Smejkal, Josef Maštálko o Masarykově významu pro náš kraj*, Česko-lužický věstník 10/11, 2000, s. 75.
- MEŠKANK, Timo, *Kultur besteht – Reich vergeht. Tschechen und Sorben (Wenden) 1914–1945*. Berlin 2000.
- MORAVCOVÁ, Dagmar, *Výmarská republika. Problémy demokracie v Německu 1918–1932*. Praha 2006.
- NOLTE, Ernst, *Fašismus ve své epoše*. Praha 1998
- PECH, Edmund, *Die Sorbenpolitik der DDR 1949–1970. Anspruch und Wirklichkeit*. Bautzen 1999.
- *Pobyty lužickosrbských dětí v Čechách za první republiky*, Česko-lužický věstník 15/6, 2005, s. 40–41.
- SELLNER, Karel [ml.], *Kdo byl Karel Sellner*. Okna 1995.
- SCHREIER, Pavel, *Zrození železnice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 2004.
- ŠATAVA, Leoš, *Jazyk, etnicita a Lužičtí Srbové*, Slovanský přehled 92/2, 2006, s. 301–312.
- ŠOŁTA, Jan – KUNZE, Pётr – ŠƏN, Franc, *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*. Budyšin 1984.
- TÖPLER, Winfried, *Der älteste niedersorbische Sprachbeleg in einem Buch aus dem Dominikanerkloster in Luckau*, Niederlausitzer Studien, Heft 38, 2012.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Počátky Přemyslovců*. Praha 2008.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871*. Praha 2001.
- ULBRECHTOVÁ, Helena, *Lužickosrbská literatura: její vývoj a pozice mezi středoevropskými literaturami*. Praha 2009.
- WINARJEC-ORSESOWA, H., *Mjezynarodne prózninske lėhwo 1931 w Čėskej*, Sokolske listy 10/4, 2003, s. 1–3.

8. Seznam tabulek v textu

Tabulka 1. Počet členů odboru českolůžického spolku v Mladé Boleslavi v letech 1931–1937.	45
Tabulka 2. Počet členů odboru českolůžického spolku v Jabkenicích v letech 1931–1937 ...	45

9. Seznam příloh

9.1 Seznam obrazových příloh

Příloha 1. Plakát zvoucí na první slavnost, již se veřejnosti představil nově založený odbor Československo-lužického spolku „Adolf Černý“. Tím byl slavnostní večer na počest Bjarnata Krawce 21. dubna 1931.

SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 7.

Příloha 2. Divadelní představení Ze života chudých Marjany Domaškojc v režii Spolku paní a dívek byl spíše komorní událostí. Tomu odpovídá i plakát skromného rozsahu ve srovnání s plachtou propagující koncert Krawce (zde uvedený jako Příloha 1.), jehož pouhá čtvrtina zde prosvítá v pozadí.

SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 1 D, f. 5.

Příloha 3. Plakát zvoucí na jednu z řady mohutných manifestací, které počátkem 30. let pořádal v Jabkenicích Bohuslav Havlín. 28. února 1932 se tak v obci uskutečnila Manifestace venkova pro dobrou knihu.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 79.

Příloha 4. Další plakát vlepený do kroniky jabkenické školy připomíná Všenárodní manifestaci za obrodu a sjednocení národního života.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 29z.

Příloha 5. Zápis z kroniky jabkenické školy, do níž se na závěr pobytu v Československu podepsali (až na nemocného Mikławše Delana) všichni lužickosrbští školáci a své zápisy připojil i jejich dozor.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 67–69.

Příloha 6. Do kroniky se podepsali i účastníci a návštěvy druhého letního tábora v roce 1932.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 38z–40z.

Příloha 7. V roce 1933 se do školní kroniky zapsala již pouze trojice studentů, kteří se starali o děti z pohraničí.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 46z–47z.

Příloha 8. O prázdninách 1934 již do Jabkenic dorazila pouze Monika Bjeňšec.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 47z.

Příloha 9. Bohužel dosti nekvalitní fotografie z prosincového čísla časopisu *Sokol* ročníku 1924 zachycuje první zahraniční vystoupení lužickosrbských sokolů na župním sletu v Mladé Boleslavi 23. července 1922.

Sokol, 12/1924, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 1, f. 304.

Příloha 10. Alespoň přibližnou představu o podobě lužickosrbského oddělení na Výstavě českého severu v Mladé Boleslavi roku 1927 dává fotografie otištěná v *Českolužickém věstníku*.

ČLV 8/9, 1927, s. 54.

Příloha 11. Z návštěvy Lužických Srbů na Severočeské výstavě tisk nejvíce zaujala odměněná půlmiliontá návštěvnice výstavy, Marja Lebzec z Budyšina. Její fotografii mj. otiskly i pražské *Národní listy*.

Národní listy, 31. 8. 1927, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 7, f. 111.

Příloha 12. K propagaci svých plánů vydal Bohuslav Havlín pohlednici zachycující přivítání lužickosrbských dětí dorazivších do Jabkenic v červenci 1931.

SOkA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962, s. 93.

Příloha 13. Všechny děti účastníci se první prázdninové kolonie v Jabkenicích dostaly od Havlína album čtrnácti fotografií z průběhu tábora. Vybrali jsme snímek z improvizované kuchyně, vpravo sedí Bohuslav Havlín.

SKA MZb VI – Tschechisch-sorbische Wechselseitigkeit und Bohemica, k. 8 A, f. 12.

Příloha 14. Dvě fotografie z návštěvy Marjany Domaškojc v Jabkenicích. Spisovatelka se kromě obvyklého Smetanova pomníku, kde stojí v doprovodu zástupkyň Spolku paní a dívek, nechala vyfotografovat i v místní oboře.

SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 31z.

Příloha 15. V roce 1932 přijel lužické děti do Jabkenic pobavit tehdy velice populární komik Vojta Merten, jenž se po představení vyfotografoval s dívkami v lužickosrbském katolickém kroji, zcela vpravo zřejmě stojí jedna z vychovatelek.

LSV 13/7, 1932, s. 58.

Příloha 16. Fotografie z 23. května 1933, kdy navštívila Jabkenice Alice Masaryková, před níž Bohuslav Havlín obřadně prosil Alexandra Thurn-Taxisa o darování pozemků v oboře. Tomuto aktu přihlížel i Karel Sellner (čtvrtý zprava), zcela vpravo pózuje přímo Havlín. SOkA Mladá Boleslav, fond Národní škola Jabkenice, Školní kronika Jabkenice 1926–1976, s. 107.

Příloha 17. Fotografie z Dožínkové slavnosti menšin, jež se uskutečnila v Jabkenicích 27. srpna 1933. O životě českých hraničářů právě hovoří Josef Maštálko. Nezapomnělo se ani Lužické Srby, jež zde reprezentovala (pravděpodobně) Monika Bjenšec v katolickém kroji a velký transparent s nápisem *Mučená Lužice*“.

SOkA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962, s. 102.

Příloha 18. Stejně akce se zúčastnil i ministr národní obrany Bradáč. Zajímavostí je chybný popis, hovořící o skupině „srbsko-lužických dětí“. V roce 1933 přitom již lužickosrbské děti do Jabkenic ve skutečnosti nedorazily.

SOkA Mladá Boleslav, fond Archiv obce Jabkenice, Obecní kronika Jabkenice 1925–1962, s. 108.

Příloha 19. Na Výstavě slovanské spolupráce, jež se v Mladé Boleslavi konala v dubnu 1933, byli Lužičtí Srbové zastoupeni pouze skromně. Viditelněji byli reprezentováni pouze při zahájení výstavy přítomností dvou lužickosrbských studentek v katolickém kroji. Bohužel dosti nekvalitní snímek, jež otisklo *České slovo*, zachycuje tyto studentky v sousedství jednoho z mnoha oficiálních hostů, předsedy poslanecké sněmovny Františka Staňka.

České slovo, 11. 4. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 21 B, f. 36.

Příloha 20. Třebaže manifestace na Mužském počtem účastníků zdaleka překonala všechny ostatní sorabofilské aktivity, snímků z této akce není známo velké množství. Jeden z nich přinesl pražský *Pestrý týden*.

Pestrý týden, 23. 7. 1933, SKA MZb VII – Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse, k. 24, f. 202.

9.2 Seznam textových příloh

Příloha 21. Texty vztahující se k manifestaci na Mužském 5. července 1933.

